

ISBN 975 - 405 - 457 - 6
94-34-y-0131-258

Yayın Hakları © GIOVANNI SCOGNAMILLO
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Kapak ŞAHİN KARAKOÇ
Dizgi-Baskı ALTIN KİTAPLAR BASIMEVİ .
1. BASIM / ŞUBAT 1994

Bu kitabın her türlü yayın hakları
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince
Altın Kitaplar Yayınevi'ne aittir.

Celâl Ferdi Gökçay Sk. Nebioğlu İşhanı
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 522 40 45 - 526 80 12
511 51 00 - 511 32 26
Faks: 526 80 11

GIOVANNI SCOGNAMILLO

**BEYOĞLU'NDA
FUHUŞ**

Yazarın Yayınevimizden Çıkan Kitabı :

İSTANBUL GİZEMLERİ

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Eski Galata'dan eğlenen bir Antik Pera'ya	10
Bir yüzyıl ölüyor, bir yüzyıl doğuyor	23
İşgal altında eğlence	43
Beyaz Ruslar geliyor!	53
Aşk evleri	67
Abanoz adında bir sokak	78
Beyoğlu: her derde deva	102
Yeniden yaşanan zevkler	119
Kaynakça	127
Fuhuş'un Temel Kronolojisi	135
İstanbul'daki Fuhuş'un Temel Kronolojisi	139

SUNUŞ

Gerek Beyoğlu gerekse fuhuş çokça yazılmış, konuşulmuş ve anlatılmış konulardır. Her ikisi de ilk bakışta «hoş» gibi görünen bir geçmişe dönük özlemlere açıktır.

Ama Beyoğlu'nun «hoş» olması bir yana, fuhuşun hele, hiç de «hoş» bir tarafı yoktur ve gereksin gerekmesin bunu daima hatırlatmakta sonsuz yararlar vardır.

Beyoğlu'yu, geçmiş, eskisi, yenisi ve fuhuşu biraraya getirmenin gereği mi vardı şimdi? Yoksa güdülen amaç şok ve skandal dolu bir başka «nostalji» mi dersiniz?

Hiç değil (ve «hiç değil»i yazdığımda, bunu bir savunma olarak kullanmadığımı hemen belirtmeliyim): sık sık söylediğim gibi özlemde yeni değilim ve anlamsız nostaljilere karşın izlenimlerden, belgelenmelerden, «büyük» ve «küçük» tarihten yanayım. Üstelik şuna inanıyorum; ülkemizde az buçuk araştırma - inceleme türünde yazılan her şey, hangi konuda olursa olsun, bir eksikliği gidermektedir.

Şimdi Beyoğlu'nda, olanaklarım ve bilgim dahilinde, fuhuşu araştırmak hangi eksikliği giderir ve hangi gerekçeyi haklı kılar?

Beyoğlu'yu İstanbul kentinin tümünden ayırmamız, onu tek başına kalmış bir olgu olarak ele almamız olanaksızdır. Aynı şekilde Beyoğlu'nda fuhuş dediğimizde de bunun boyutu, örnekleri ve uzantıları ile, bu İstanbul'da fuhuştur.

Beyoğlu konu edildiğinde sorulan başkaca toplumsal, ahlak-

sal ve hatta kültürel soruların arasında karşımıza bir de şu dikilmektedir:

«Beyoğlu gerçekten bir batakhane, bir fuhuş yuvası mıydı?»

Ya da hatta:

«Beyoğlu bugünkü yeni görüntüsü altında bir batakhane, bir fuhuş yuvası mı?»

İstanbul'un bir zamanlar ayrıcalıklı bir bölgesi olarak Beyoğlu, çokça anıldığı ve bir o kadar da içinde yaşanıldığı gibi, adeta kuruluşundan bugüne dek bir «eğlence» -ve buna paralel olarak bir «kültür - sanat» - merkezi kimliği ve işlevini korumuş ve korumaktadır. Beyoğlu, Batıya açılan bir pencere, kendince bir küçük Paris idi. Sorun, nostaljik değildir; sorun, gündemden uzak kalamayan bu Beyoğlu'nun tarihsel - toplumsal ve yaşamsal (giderrek ahlaksal) ayrıntılarını her açıdan saptayabilmek ve onu, iyice ve etraflıca inceledikten sonra kesin bir biçimde ait olduğu tarihe transfer etmektir.

Fuhuş ve Beyoğlu'nda fuhuşu çok geniş bir anlamda ve daha geniş kapsamlı olan İstanbul'da fuhuş konusunun içine yerleştirmek, yine genel konunun içinde dünün ve bugünün Beyoğlu'sunun işlevini ve özelliklerini bu bütünden ayırmamak gerekir.

Fuhuş, Beyoğlu'nda doğmuyor; fuhuşun başlangıçlarına erişebilmek için çok gerilere gitmek gerekiyor. Ancak, yasal fuhuş, genelevleri, umumhaneleri, kerhaneleri ile, Beyoğlu ve Galata'da örgütleniyor; yasal olmayan «gizli» sayılan fuhuş, randevu evleri ve kiralık kızları, sokak fahişeleri, hayat kadınları ve altın kalpli konsomatrisleri ile Taksim ve ötesini aşarak Beyoğlu'nda altın çağını yaşıyor.

Bugünse fuhuş ve fuhuşu artıran «ithal» katkılar, Beyoğlu'yu yeterli görmeyip - ola ki Beyoğlu temizlendiğinden - kentin başka semtlerine değişik Pigalle ya da Soho'lar kurarak sığrayıp yerleşiyor.

Bu yüzden de Beyoğlu, onu bugün olumsuz değerlendirenler için, tek «batakhane» değildir; ille de öyle sayılmak isteniliyorsa bir yönü ile (ahlaksal bir ısrarla!) yine de «elit» ve az çok inceltmiş bir batakhanedir.

Amacım, böyle bir çalışmada, bugün yeni bir yüz kazanmakta olan İstanbul'un «ünlü» bir semtini yargılamak ya da «teşhir» etmek değildir. Amacım, «küçük tarih»in içinde, bir gezintiye çıkarak bu Beyoğlu semtinin genelinde «özel», yanısıra toplumsal açıdan büyük bir ağırlık ve sorumluluk taşıyan bir durumu ele almak ve bunu gelmiş geçmiş başlıca örnekleri ile görüntülemektir.

Şunu da belirteyim; her araştırma - incelemede olduğu gibi bu kitap da tek bir kişinin ürünü sayılmamalıdır (kimilerin eleştirilerine hedef olabilecek alıntıların bolluğu da bunun bir göstergesidir). Bunun için de bu çalışmamda, yılmadan ve usanmadan, beni destekleyenlere, gönüllü olarak araştırmacılığı üstlenenlere, belge temin edenlere, yanlışlık ve eksikliklerimi düzeltenlere ve en başta, bu çalışmama bir kez daha kollarını açan «Altın Kitaplar»a ve abc sırası ile Gökhan Akçura'ya, Jack Deleon'a, Agâh Özgüç'e, Bizans kaynakları için Annie G. Pertan'a ve dergi taramaları için Farah Yurdözü'ne teşekkürü bir borç biliyorum.

Son bir nokta daha: Fuhuş anlatılır, araştırılır, belgelenir; ancak bunları yapmak, fuhuşu savunmak anlamına gelmez. Fuhuşun işlevselliği bir aldatmacadır; çünkü fuhuş, tüm evrensel tarihi boyunca insanlığın ve kendilerine insan diyenlerin bir kara lekesi olmuştur ve olmaktadır da. Zevk, doğal bir gereksinimdir bir meta değildir; bir baskı ve sömürü aracı ise, hiç olmamalıdır.

Giovanni Scognamillo

Eski Galata'dan Eğlenen Bir Antik Pera'ya

Örgütlenmiş fuhuşun tarihi Yunanistan'da başlıyor ve kurumlaşıyor: yasa adamı ve ozan Solon (M.Ö. 638-559) «hetaire», yani «arkadaş», diye bilinen fahişelerin barındığı ilk genelevin açılması na önayak oluyor; demokratik bir yaklaşımla da sonradan fuhuşa karşı cephe alıyor.

Yunanlıların fuhuş sorununa heyecanla sarılmalarının, yasal fuhuşu ve genelevleri desteklemelerinin kesin nedeni, pek açık değildir. Kimi tarihçilere göre, yasal fuhuş; yayılmakta olan eşcinselliğe karşı, bir önlem olarak görülmüş, kimilerine göre de fahişelere mesleki bir hak tanımakla savundukları ve kurdukları demokratik düzene bir örnek vermek istenmiştir.

Roma da yasal ve kayıtlı fuhuşa öncülük ediyor ve M.S. 100 yılında, kent 32.000 fahişeyi barındırıyor. Bu ara, M.S. 50'de İskenderiye, Akdeniz'in fuhuş merkezi olarak ünleniyor.

«İpek Yolu»ndan çok önce bir «Fuhuş Yolu» kuruluyor Antik Batıda Atina'dan Roma'ya ve İskenderiye'den Cenova'ya uzanan.

Bu bilinenleri anımsatmakla Beyoğlu'ndan bir hayli uzak kalıyoruz; ancak, sık sık tekrarladığımız gibi, her şey her şeye bağlı olduğundan geçmişî deşmekte daima yarar vardır.

Batı Roma İmparatorluğu «zevk-ü sefa» içinde yıkılınca, Bizans, Doğu yolunun başına dikilen bir kale konumunu kazanıyor. Konstantiniye, aynı zamanda Akdeniz'e, Ege Denizi'ne ve Karadeniz'e açılan çok önemli, çok işlek bir liman kent oluyor. Bu, Üsküdar'dan (Crysopolis) Arabistan'a ve Hindistan'a ulaşan yoldur.

Henri Pirenne, II. yüzyıl Konstantiniye'si için şöyle demektedir:

«Konstantinopolis, on birinci yüzyılda bile yalnızca büyük bir kent değil, aynı zamanda bütün Akdeniz havzasının en büyük kenti olarak görünmektedir. Burada oturanların sayısı neredeyse bir milyona ulaşüyordu ve halkı eşi görülmemiş bir biçimde faaldi. Bu kent, Cumhuriyet ve İmparatorluk döneminde Roma halkının yaptığı gibi, üretmeden tüketemediği bir çabayla yalnızca ticarete değil, sanayiye de adanmıştı. Çünkü Konstantinopolis, siyasal başkent olduğu kadar büyük bir liman ve birinci sınıf bir üretim merkeziydi. Burada her türlü yaşam ve toplumsal etkinlik biçimine rastlanıyordu.»

Konstantiniye, başından beri kozmopolittir (sonraki İstanbul ve İstanbul'un Beyoğlu'su gibi) Venedik, Cenova, Amalfi ve Pisa gibi denizci ülke cumhuriyetlerinin ilgi odağı ve gözbebeğidir.

Neden kozmopolittir ya da nasıl kozmopolit oluyor; salt bol sayıda İtalyan kolonilerini içerdiği için mi?

Değil; ilk imparatorların siyasal tutumları sayesinde on binlerce Trakyalı, Slav, Ermeni, Makedonyalı, Suriyeli, Kapadokyalı Bizans'a akın edip yerleşiyorlar. Daha sonraki dönemlerde, Got'lar Roma'ya saldırınca, Boğaziçi kıyılarına Romalı soylular sığınyor. II. yüzyılda potaya bu kez Gürcüler, Araplar, Fransızlar ve Anglo-Saksonlar da katılıyorlar.

Zamanla Konstantiniye, Akdeniz'in en kalabalık (VI. yüzyılda

nüfus 500.000, IX. ve X. yüzyılda milyona yakın) özellikle Orta Çağ'da en «seçkin» (rafine) ve uluslararası kent konumuna geçiyor.

Bizans tarihi, iç çatışmaları, savaşları, sayılı imparator ve imparatoriçeleri ile bilinen bir tarihtir. Haçlı ordusu giriyor Bizans'a (13 Nisan 1204) ve girip talan ediyor; Venedik, limanda (Galata) egemenlik kuruyor (1204-1261), XIV. yüzyılın başlarında Galata'da merkezleşmiş olan Cenevizliler, Pera bağlarına kadar uzanıyorlar ve 1148'de zaten gelişen Galata, surları, yasaları, örf ve âdetleri ile kentin içinde ayrıcalıklı ikinci bir kent oluyor.

Şimdi tüm bunların konumuz olan Beyoğlu'nda fuhuşla ne ilgisi var denebilir...

İlgisi olmaz mı hiç?

Bir liman kentten söz ediyoruz; bir eski hatta «kilit» limandan, gemileri, gemicileri, tüccarları, bol ve çeşitli şaraplı meyhaneleri ve kuşkusuz, eğlenceleri ile.

Her cinsten, her ırktan insanın girip çıktığı, konakladığı, yerleştiği belki de kaybolduğu bir liman, maceraseverlerin, kanunsuzların, uzun yolculuklardan dönen tayfaların, yine uzun süre kadınsız kalan erkeklerin kaynaştığı bir limandır bu. Fuhuş için doğal ve kaçınılmaz bir merkezdir.

Tarih, bazı konu ve sorunlarla pek ilgilenmez; bunları ya «küçük tarih»e bırakır ya da uzman araştırmalara. Fuhuşun tarihi de bilinen, sözü edilen, yaşanan ancak genelde yine de ihtiyatla kalemeye alınan konulardan biridir.

Fuhuş eşittir para karşılığında, ücret karşılığında satışa çıkarılmış cinsellik, sömürü aleti olarak cinsellik. Fuhuş, kadınla erkeğin ya da erkekle erkeğin, kadınla kadının ücretli olarak birleşmesidir ve dolayısıyla, belirli tarihsel dönemlerde ve kapalı toplumlarda ahlaksal açıdan utandırıcı, ayıp, ortaya çıkarılmaması gere-

ken bir konudur. Fuhuş vardır ve uygulanıyor; oysa, uygulayanlar tarafından bile sözü pek edilmiyor.

Bu durum yüzyıllar boyunca tâ ki «şeffaf» toplumlara varınca-ya dek sürüyor.

Konstantiniye bir limandır; çökmekte olan Bizans'ın, Doğu Roma İmparatorluğu'nun limanıdır. Bizans ise, içten ve dıştan sürekli saldırılara hedef tutulduğundan düzenini çoktan bozmuş, değerlerini yitirmiş, kendini sefahata ve kanlı saray entrikalarına bırakmıştır.

«Kutsal» Bizans'ın sefahatı eski bir konudur. Bizans, sefahat ve özellikle saray fuhuşu konusundaki örneklerini hem antik Roma'dan, hem klasik Atina'dan alıyor ve bunları imparatorların saraylarına kadar «aşk odaları»nı taşıyarak kendi Batılı - Doğulu görkemi içinde yorumluyor.

Ahlaksal açıdan Bizans İmparatorluğu'nun ölçütleri, özellikle son dönemde, pek yüksek değildir: toplum katı ve şekilcidir, tutku, hırs ve acımasızlık, cinayet ve entrika gerek sarayda gerekse sarayın dışında günlük yaşamın adeta olağan göstergeleridir. VI. yüzyılda Jüstinyen'in yasaları bile, özellikle evlilik ve boşanma konularındaki sert önlemlere rağmen, gitgide çöken Roma'nın etkilerine ve Doğulu - Batılı vurdumduymazlığına yenik düşer.

Tarihsel ve çok sözü edilen bir örnek: İmparatoriçe Theodora'dır. Theodora; 527-548 tarihleri arasında hüküm sürmüş bir imparatoriçe, güçlü ve hırslı, ayaklanmaları bastıran (Nika ayaklanması, 530), mozaiklerde ölümsüzleşen, bugün feminist diyebileceğimiz bazı yasaların (evlenme, boşanma, ırza geçme) çıkarılmasında ve uygulanmasında etken olan bir kadındır.

Eski fahişe Theodora, geçmişini unutmaksızın, Bizans'taki hayat kadınlarını doğru yola getirmek ve korumak niyetiyle de büyük çabalar harcıyor ve Boğaziçi'nde, büyük masraflarla, fahişelerin barınabilecekleri bir saray bile inşa ettiriyor.

Bir gece, Theodora'nın emirlerine uyan askerler bir baskın düzenleyip Bizans sokaklarından topladıkları 500 kadar fahişeyi o çok özel saraya götürüyorlar.

Saray görünümündeki o barınma ya da bir çeşit sığınma evinde yaşam gayet kolay ve rahattır; ancak, imparatoriçenin koyduğu kurallar da son derece kesindir. Buna göre, erkek kabul etmek yasak olduğu gibi kadınların da dışarıya çıkmaları ayrıca yasaktır.

Sonuçta kadınların bir kısmı intihar ediyor, bir kısmı da sıkıntıdan yataklara düşüyor ve Theodora'nın iyi niyetli deneyi bir fiyasko ile sonuçlanıyor.

İmparator Jüstinyen'in eşi ve eski metresi de bir hipodrom bekçisinin (kimi kaynaklara göre bir ayıcının) kızıdır: 22 yıl boyunca kaldırım fahişeliğini yapan bir «günahkâr», lüks bir hayat kadını, öncü bir striptizci ve çıplak dansçı, yetenekli bir müstehcen pantomimcidir.

Theodora, annesinin ve ablasının gözetimi altında dünyanın en eski mesleğine daha çocukken atılıyor; ağız yoluyla seks konusunda uzmanlaşıyor ve yılların geçmesiyle azgın bir «nenfoman», bir tür erkek delisine dönüşüyor.

Alman tarihçisi Diehl'e göre, «*Konstantiniye'yi eğlendirdi, mest etti ve şaşırttı*»; Procopius'un «Gizli Tarih»ine bakılırsa, yolda ona rastlayan dürüst insanlar, lekelenmemek için kaldırım değiştirirlerdi.

Theodora sahnede ünleniyor, sayısız aşk serüvenlerinin ve para karşılığı cinsel ilişkilerinin kahramanı oluyor ve günün birinde Bizans'tan Afrika'ya geçip Pentopolis Valisi Ecebolus ile evleniyor.

Uzun süreli bir evlilik değildir bu; çünkü erkek düşkününü ve fazla masraflı olduğu ortaya çıkınca, Ecebolus onu hemen boşuyor.

Bizans'a geri dönen Theodora tümünden değişime uğramış olarak; dinsel konulara, tartışmalara meraklı bir kadın kimliği ile Jüstinyen'in karşısına çıkıyor ve günlünü kapıyor.

Tarihçi Gibbon'a göre; Theodora dansetmiyordu, şarkı söylemiyordu, flüt çalmıyordu. Yeteneklerini pantomimde ve soytarınlıklarda gösterip Konstantiniye tiyatrosundaki kalabalıkları kahkahalara boğuyordu. Üstelik, sahneye çıktığında, ince belini saran bir kemerden başka şey de ne takıyor, ne giyiyordu.

Her Bizans fahişesi imparatoriçe olmuyor; ama birinin, tüm kurnazlığını ve geçmişteki deneyimlerini kullanarak, bu konuma varabilmesi «çok kutsal» Bizans'ta bile sayılı bir «fırtına»nın - bu tür «fırtınalar»a açık bir toplumda - iyiden iyiye yükselebileceğini kanıtlıyor.

Aynı zamanda, çoğu ciddi tarihçilerin (Fransız Brehier'den Rus Vasiliev'e kadar) söylemeye pek dillerinin varmadığı bir fuhuş dünyasının varlığını da ortaya koyuyor. Kaldı ki, pantomim gösterilerinden fıkralara ve halk seyirlik oyunlarından esprilere dek Bizans toplumunun çağın her Batılı toplumu gibi cinselliğe dayalı mizaha ve müstehcen şakalara yatkın olduğu belli oluyor.

Bizans, kaldırımdan gelen bir imparatoriçeyi kabul ediyor, saraydaki rezaletleri kabul ettiği gibi. İyi de, Bizans kadınları acaba onunla ilgili neler düşünüyor?

Genelde pek iyi şeyler düşünmüyor, tabii. Atasözlerine ve edebiyatına bakılırsa: güzel bir kadının dostu olmak tehlikelidir; güzel kadın bir beladır, çirkin kadın ise bir felaket; kadınlar salt ağıt yakmak için yararlıdırlar, sulugöz olduklarından başka işe yaramazlar vb.

Konumuz Bizans tarihi olmadığından -ancak «giriş» diye belirli bir yerden, bir noktadan başlamak zorunda kaldığımızdan- bu örneklerle yetinelim. Hem sorun, Bizans'taki fuhuşu kanıtlamak değildir; sorun, Bizans'tan yola çıkan, Galata'dan ve ora-

dan Pera-Beyoğlu'na varan ve sonraki yüzyıllarda alabildiğine belirginleşen bir yolu saptamaktır.

Yine de gelişmenin aşamalarına geçmeden önce, Bizans konusunu bir Fetih sahnesi ile noktalayalım:

«Fatih Sultan Mehmet, orduları Bizans surlarını kuşattığı zaman, kale duvarlarının arkasında Rum hükümdar ve soylularını, saray kadınlarını ve kibar sınıf menşuplarını dudakları şarap kâselerinde, kolları genç sevgililerin bellerinde, göğüsleri şehvetle kalkıp inen taze göğüslerde, akılları ihtiras ve yalan dolanın gayya kuyusunda fitnelik aramakla uğraşır bulmuştur» der eski eğlenceler uzmanı Refik Ahmet Sevengil sahneyi izlemiş gibi.

Fetih gerçekleşiyor, İstanbul yeni bir düzene giriyor; ancak, Galata'dan Pera'ya geçenler, eski Venedikliler, Cenevizliler, geleceğin Levantenler'i İslam İstanbul'un hoş görmediği, sarayların, köşklerin ve haremelerin içine kapattığı, kimini yasakladığı «eğlenceleri»ni açıkça sürdürüyorlar.

«Bu Pera şehrinin cesameti Venedik kadardır, burgazlı güzel surları vardır ve karadan yana olan burgazlar denizden yana olanlardan daha yüksektir ki, bunların da üstünde kurşun kaplı büyük bir kule vardır...»

Ve de Pera tarafından küçük büyük yeterince gemiler yansır ve hemen hemen tüm İtalyan bezirgânları Pera'da durur, orada İtalyan usulü meyhaneler bulunur.»

1470'de Giovan Maria Angioiello ve 1551'de İstanbul'da bulunan Fransız Nicolas de Nicolay - Arfeuille Senyörü, kralın coğrafyacısı ve oda hizmetçisidir- «Les navigations, pérégrinations et voyages fait en Turqui» (*Türkiye'de yapılan deniz seferleri, gezintiler ve yolculuklar*) başlıklı seyahatnamesinde bunları anlatıyor ve kitabını değerli gravürlerle süslediğinde Pera'yı kadınlarını resmederek dile getiriyor.

Pera bir yana, Galata bir yana...

Galata; Evliya Çelebi'nin hoş abartıları ile belirttiği gibi, 1060 meyhaneyi barındıran bir bölgedir ve şarap satıcıları da 6.000 kadardır. Galata'dan hareket eden meyhane dizisi ise; Samatya-kapı, Kumkapı, Yeni Balık Pazarı, Unkapanı, Cibalı Kapısı, Aya Kapısı, Fener Kapısı, Balat Kapısı ve Hasköy'e kadar uzanır gider.

«*Tarifname-i İstanbul*»da Galata şu şekilde anlatılmaktadır:

«*Galata dünyanın işretgâhı ve bezmgâhıdır. Zevk-ü sefa darbimeset olmuştur. Her köşesi bir Frengistan mülkünden üstündür. Şarap bezmi oradan gayrı her yerde haramdır. Halkı ya şarap içer ya şarap satar. Herhalde ellerinden kadeh düşmeyen adamlardır. İstanbul'un ne kadar zevk düşkünü kalles ve ayyaşı varsa melâl ve kilâli defi için orada saz ve sözü öyle ırgüdürler ki sazların ahengi zühre çengini bir kıla almaz, güneş dairesini pula saymaz; deveran-ı bezminde ne kadar sagar sürmüş hanende ve sazende varsa orayı kendine merci ve menzil edinmiştir. Her tarafında birçok mest ve meyperestler hayran valâ yâkal, sarıkları perişan, kendileri bediran olmuş görülür.*»

Yüzyılların geçmesi ile Bizans'ın bu eski limanı bir yandan bir ticaret merkezi, öte yandan da bir eğlence odağı oluyor. Meyhaneleri, genelevleri, randevu evleri ile ve doğal uzantısını bol küllanbeyli, bitirimhaneli ve esrar kahveli Tophane'de kuruyor.

XVI. yüzyıl İstanbul'unda Cenevizlilerin, Floransalıların, Venedikli ve Pisalıların kurduğu, başlarında Konsül ya da Baililerin bulunduğu kolonilerde lüks bir yaşam sürdürülüyor. Gerek Galata'da, gerekse Pera'da ve dönemin bir Alman gezgininin naklettiği gibi: «*Pera'da üzüntüye ve melankoliye karşı her çeşit zevk ve eğlence bulunuyor.*»

Aynı çağda Venedikli Ramberti, Galata ve Pera kadınların-

dan söz ederken, yüzlerini uygunsuz şekilde boyadıklarını, pek namuslu sayılmadıklarını, saçlarına türlü türlü mücevherler taktıklarını ve «mücevher takmak uğruna onurlarını bile çiğnediklerini» hiç çekinmeden vurguluyor.

Görüldüğü gibi, Pera, «çağdaşlık» ve «özgürlük» konularında bir hayli eski gelenek ve göreneklere dayanmaktaydı.

O dönemin Pera'sı aslında 53 varlıklı aileden oluşan «Görkemli Pera Topluluğu»nun (Magnifica Comunità di Pera) merkezidir.

1524 yılının şubat ayında, Karnaval'ın son gününde Floransalılar, Taksim yöresindeki bir konakta oturan Venedik Elçisi Aloisi Gritti'nin onuruna, 300 kişinin (Türkler, Rumlar, Peralılar, Ragusalılar, Venedikliler, eşleri, sevgilileri) katıldığı bir davet veriyorlar.

Yemekte geyik etleri, tavuskuşları ve sayısız tatlılarla bol bol içkiler sunuluyor; Peralı hanımlar ve Türk çengileri karşılıklı oynuyor.

«Bu oyunlarda kadınların başları ile yaptıkları hareketler, kollarını oynatmaları, dudak hareketleri ve uzun saçlarını kimi öne kimi sırtlarına atmaları ve ellerindeki çalpalarla tempo tutmaları cinsel duyguları coşturacak hareketlerdi» diyerek Elçi Pietro Zen'in oğlu tarafından Venedik'teki arkadaşlarına yazdığı mektuplara dayanarak Metin And bunları aktarıyor bize. Ve devam ediyor:

«Daha sonra 'Moreschi'de (Doğu tarzında hareketli bir halk dansı) sıçrama hareketleri görülmeye değerdi. Fakat özellikle oyun hareketlerinde bedenlerinin çizgilerini ortaya çıkaran dar giysileri taşı eritecek denli baştan çıkarıcıydı. En gencinden en yaşlısına herkesin cinsel isteklerini uyandıracak bu oyunlara çok eğlenilmişti.»

Burada sözkonusu olan, fuhuş değildir; her ne kadar o 300

kişinin arasında «courtisanes»ların, sosyete fahişelerinin de bulunduğu doğal olarak düşünülürse de, asıl sözkonusu olan; erotik çağrışımlı ve figürlü «nezih» bir dans gösterisidir, toplu ve soylu bir eğlencedir. Ama bu denli hoşgörü sahibi XVI. yüzyıl Pera'sında başka şeyler de vardır; yazılmamış başka zevkler yaşanılıyor ve bunlar yazılmamış ya da bugüne kadar kaynak olarak günışığına çıkmamış, çıkarılmamıştır.

Pera bu şekilde eğleniyorsa, İstanbul kentinin diğer semtlerinde «eğlence» konusunda neler oluyor?

1565 yılında Pera'nın ötesinde, Haliç'in karşı kıyısında adları Giritli Nefise, Arap Fatı, Atlı Ases, Kamer, Balatlı Aynî ve Narin olan fahişeler basılıyor...

«Kanuni Süleyman'ın son senelerinde 973 (1565) rebiyülev-velî içinde bir gün Sultankir mahallesi ahalisi toplanarak kadiya müracaat ve mahalle sakinlerinden beş kadından şikâyet etmişlerdi» diye yazıyor Refik Ahmet Sevengil *Tarih Dergisi*'ndeki bir makalesinde. (On Altıncı Asırda İstanbul'da Fuhuş Hayatı) *«Bunlar Arap Fatı, Narin, Kiritlu Nefise, Atlı Ases demekle maruf Kamer ve Balatlı Yümnü (Aynî?) kadınlardı ve alenen icrayı fuhşediyorlardı.*

Kadı şikâyet üstüne bu kadınları çağırtmış Arap Fatı'dan madaası davet icabet etmişler, mahalle halkından Müderris Mevlana Muhiddin, Kâtip Mehmet, İlyas Sinan halife ve sair Müslümanlar bu kadınların suihallerine şehadet etmişler, bu kadınların evleri cebirle sattırılmış, kendileri şehirden dışarıya sürülmüştü. Arap Fatı ise evini teftiş için gelen imam, müezzin ve mahalle halkına karşı pencereyi açıp:

«İmanınıza ve kadınıza ve şeriatınıza lanet!» diye haykırmıştır.»

Bu Arap Fatı gerçekten de belalının biridir. Daha önce de

basılmış, evinde erkekleri kabul ettiği ortaya çıkmıştı. Lanetlerine karşın tutuklanan Fatı, ilkin zındana atılır, sonra da sürgüne gönderilir.

Aynı dönemde (XVI. yüzyıl) Yenişehirli Mustafa adlı biri 9 yağız delikanlıdan oluşan -ve zorunlu olarak kadın kılığına giren- «takımı» ile bunalımlı hanımlara «devalar» sunan bir «gezginci jigolo» örgütünü kuruyor.

İstanbul aslında fuhuşu iyi biliyor ve iyi de gizliyor. Genelevler çalışıyor. Sermayeleri arasında Rumlar, Museviler, Ermeniler, Çerkezler, Avrupalılar, Suriyeliler, İranlılar ve Türkler vardır. Kimi fahişeler kaymakçı dükkânlarında çalışıyorlar ya da oralarda müşterileri buluyorlar. XVI. yüzyılın sonlarında fuhuşun başlıca merkezleri; Galata, Tophane ve Eyüp olarak bilinir. Kutsal sayılan bir semt olmasına rağmen Eyüp, kalabalığı, bol sayıdaki dükkânları, meyhaneleri ve «koltukları» ile fuhuşa uygun görünüyordu.

IV. Murat döneminde fuhuşa karşı türlü önlemler alınıyor: fahişeler tutuklanıyor, azınlıklar semtin dışına çıkarılıyor ve çamaşırhaneler (onlar da en azından kısmen fuhuş üzerine çalışıyorlar) kapatılıyor.

Fuhuşun, gizli ya da «açık», doğurduğu sorunlar ve neden olduğu rezaletler halledilmiyor: XVII. yüzyılın ortalarında ve özellikle I. «Deli» İbrahim'in döneminde İstanbul zevk ve sefahatin hüküm sürdüğü bir kent olarak bilinmektedir.

III. Selim döneminde de, Rus seferlerine rağmen İstanbul dolu dizgin eğleniyor. Bir kaynak: «*Süfeyhayı İstanbul yine içmekten, eğlenmekten geri kalmadı. Halk dua edeceğine şarap içiyor, eğleniyor, zevk ediyor, kadın peşinde koşuyor, yine güzel delikanlıların arkasında dolaşıyor...*» demektedir.

Yeni önlemler almak gerekiyor, yeni yasaklar koymak: bu kez meyhaneler, yanısıra genelevler yeniden kapatılıyor ve sonuçta fuhuş sokaklara dökülüyor, her yasaktan sonra olduğu

gibi. Buna da bir çözüm bulunuyor ve ibret-i âlem için birkaç fahişe darağacında sallandırılıyor.

Biz yine dönelim Pera'ya ve 1745 yılına; yani, uluslararası ve destansal çapkın Giacomo Casanova de Seingalt'ın İstanbul'u ziyaret ettiği tarihe.

Anılarına bakılırsa, Casanova'nın İstanbul - Pera ziyareti pek «hızlı» geçmiyor: o da bir başka dans türünün (furlana'nın) erotik sınavından geçiyor, elçiliklerde ve dost konaklarda kabul ediliyor. Ancak, bir Bey'in çıplak gözdelerini havuzda gözetlemekten öteye gitmiyor. Ola ki Venedik'in, Paris, Londra ve Viyana'nın en ünlü randevu evleri ve genelevlerinin atraksiyonlarından nasibini almış olan çapkınımız XVIII. yüzyıl Pera'sını fazla ilkel buluyor. Neden olmasın? O dönemin Pera'sında bir çamur deryası ya da sefil bir gecekondu yuvası görünümünde olan Taksim ile Ayazpaşa arasını fuhuşun merkezi olduğunu düşünürsek, bu tür mekânların Casanova'ya uygun düşmediğini kolayca anlamış oluruz.

İyi de, bu anlı şanlı Pera bu denli sefil mi?

Konumuzun coğrafyası açısından ilerde Beyoğlu olacak Pera'nın geçirdiği aşamaları özetleyelim:

XIV. yüzyılın başında (1303) Cenevizlilerin kenti Pera, Galata'yı da içeriyor; Fetih'ten sonra da dolaylarındaki bağlara kadar uzanıyor ve XVIII. yüzyıla vardığımızda Kasımpaşa, Tarlabası, Taksim, Firuzağa, Sıraserviler, Kabataş ve Hârbiye semtlerini de kapsıyor.

1700 yılında Cadde (İstiklal Caddesi'nin ilk şekli) dediğimiz Tünel ile Galatasaray arasında uzanan dar, toprak bir yoldur. Bir tarafında Tepebaşı mezarlıkları diğer tarafındaysa, yabancı elçiliklerin semti olan İncirbostanı bulunuyor.

Bir seksen yıl sonra Beyoğlu'nun merkezi Galatasaray ve Balıkpazarı'dır. Taksim'de kışla yükseliyor; ötesinde de Büyük

Mezarlıklar (Grands Champs des Morts; Tepebaşı'ndakiler, Küçük Mezarlıklardır, Petits Champs des Morts), yan tarafta da Fransız Vebalılar Hastahanesi.

1780 yıllarının Taksim'i hiç tekin bir yer değildir; bir çeşit kanunsuzlar yurdudur ya da kırk dökük evleri ve serserileri, fahişeleri ile bir sefalet ve sefahat «ghetto» su.

Fuhuş, Beyoğlu'na Taksim'den yayılıyor, genelevler o yörede çalışıyor, «dünyanın en eski mesleği»ni sürdürenler oranın çamurlu sokaklarında geziniyorlar. XVIII. yüzyılın Taksim'i bir sonrakı Galata'nın müsveddesi gibidir.

1860'da Tepebaşı ve Taksim mezarlıkları yok ediliyor, 1862'de Galata surları yıkılıyor. 1831 ve 1871'de kopan yangınlardan sonra cadde genişliyor ve ilk «Grande Rue» oluyor.

Oluyor ve... gerisi geliyor...

Bir Yüzyıl Ölüyor, Bir Yüzyıl Doğuyor

1811'de Weimar (Almanya) da Endüstri Ofisi'nin yayınları arasında ilgimizi çeken bir çalışma çıkıyor: «*Almanya, Macaristan ve İstanbul İçin Yolcu Rehberi*» (Guides des Voyageurs en Allemagne, en Hongrie et a Constantinople). Rehberin yazarı, saygın bir kişidir: Saxe - Gotha Dükü'nün Savaş Danışmanı Reichard.

İki ayrı ülke ve bir kent üzerine ilginç ve pratik bilgiler veriyor Reichard; ancak, konumuzu ilgilendiren XIX. yüzyılın Pera'sındaki randevu evleri ile ilgili açıklamalarıdır.

Yazarımıza göre; bu «evler», genelde Musevi patroniçeler tarafında yönetilir ve burada hizmet verenler, sevgililerini kabul edenler ve - Joseph Kessel'in «Gündüz Yosması» gibi - can sıkıntıları ve cinsel doyumsuzluklarını aşk oyunları ile giderenler, varlıklı kocalarının ilgisizliğinden öç alanlar, Peralı «mondenler», sosyeteye mensup kentsoylu, kimi Levanten, kimi azınlıklardan hanımlardır.

180 yıl önceki Pera'nın turistlere önerilen randevu evleri, dekorları ve âdetleri ile, örneklerini Paris'ten, Londra'dan, neşeli Viyana'dan ve Avrupa'nın diğer büyük kentlerdeki benzer «mekânlar»dan alarak salt ücretli - ücretsiz aşk ilişkilerinin yer aldığı

buluşma yeri değildir. Onlar, «yasak» birleşmelerin ve kaçamakların sığınağıdır.

Gerçekte bu randevu evlerinde yaşananlar, Pera'nın çoğu yan sokaklarındaki, kimi her şeyi ile ailelere uygun pansiyonlarda da yaşanılmaktadır ve her iki mekân, biri «adsız» (anonim) diğeri ise, «profesyonel» olarak aynı heyecanları, zevkleri ve (ola ki) tehlikeleri konuk ederler.

1841'de yayınlanan ve İstanbul'un ilk turistik rehberlerinden biri olan «Petit Guide du Voyageur dans l'interieur de Constantinople»u (*Yolcunun İstanbul içi Küçük Rehberi*) kaleme alan Levanten Alexander Timoni; Pera'ya baktığında «acayip kadınlar ve ne oldukları anlaşılmayan insanlardan başka ilginç bir şey yoktur» deyip kesip atar ve bu şekilde içinde bulunduğu ortamı eleştirir.

Randevu evi, genelev ve «acayip kadınlar» konusunda sorun ve «çıban»; sadece Beyoğlu değildir. Eski kaynaklara baktığımızda, ilk genelevlerden biri, örneğin, 1860'larda Aksaray'da açılıyor ve patronu İbrahim, İranlı olduğundan «Acem'in kerhanesi» olarak bilinip ün yapıyor.

Sermayeleri ise, «kayıtlılar»dan Teranedil Mümcıye, Şaşı İfa-kat, Kumru Hasibe, Uzunküpelî Firdevs ve Sıdıklı Perver diye bilinirler.

Dönemin bir başka eviyse -«ucuz» tarifelidir- Üsküdar semtinde bulunuyor ve Arap Saliha, Vecdiye Nigar, Halide ve Karakaşlı Melek dörtlüsü tarafından yönetiliyor.

«Aksaray, cidden bir çevreydi. Her şeyden önce Şekerci Sokağındaki Kaymak, Hürmüz gibi fuhuşhanelerde bunlardan az çok bağımsız koltuklar, Çapa Çeşmesi büküntüleri arasındaki Acem, Bahri ve ona bağlı olanlar hemen hemen düzenli bir teşkilât andırırdı. Bu yerlerden başta 'Kaymak Tabağı' lâkabiyle tanınan, son derece şişman bir kadın ile Hürmüz, Halet, Fitnat, Kanbur Esma, Bahri, Kalfa Hanım ve ötekiler işin düzenine bakarlardı.

dı» diye anlatır eski fuhuşun tarihçisi Ahmet Rasim.

1890 - 1900 yıllarının ünlü fuhuş merkezlerinden biri de Bülbüldere'deki genelevler semtini içeren Üsküdar'dır.

Bülbüldere'de Nigâr'ın (yoksa Kanlı Nigâr'ın mı dersiniz?), Halide'nin, Sütçü Kızı Kadriye'nin, Karakaş Melek'in ve esir ticaretini (ya da «beyaz kadın ticareti»ni)de yürüten Arap Saliha'nın evleri namıdır.

Zamanla evler Söğütlüçeşme'ye nakledilir, sonraki yıllarda tümünden kapatılır ve sokağa dökülen sermayeler ya Beyoğlu'nun yolunu tutarlar ya da Galata'daki umumhanelere sığınır.

Ve Galata...

Galata sürekli olarak olay yaratan bir fuhuş merkezidir, öylesine ki her dönemde önlemler almak zorunlu olur:

2 Ocak 1884 tarihli «*Tercüman-ı Hakikat*» şunları yazmaktadır:

«Galata'nın Gümrük Altı cihetinde bulunan fuhuşhanelerdeki fahişelerin Galata Büyük Cadde'sinden geçen erbabı namusa karşı cüret eyledikleri enva-ı rezalet ve habasetenin men'i zımında bu kere Galata Komiseri Süleyman Efendi tarafından bazı tedabir ittihaz kılındığı sırada bu hanelerin pencerelerinden fahişelerin başlarını çıkartmamaları için pencerelerin önüne kafes vaz'ettirilmeye teşebbüs olunmuş imiş.»

Galata salt genelevleri ile sorun çıkarmakla kalmıyor; Tophane ile birlikte esrar kahveleri yüzünden de sık sık gündeme geliyor ve 1917'de esrar kahveleri yasaklanıp kapatılıyor.

Galata'dan yeniden Beyoğlu'na çıkalım ve fuhuşla ilgili olarak bazı ünlü yabancı «seyyahlar»ın yazdıklarına bir göz atalım:

XIX. yüzyılın ikinci yarısına geldiğimizde sayılı yazar ve ozanlardan Edmondo de Amicis'in randevu evi ya da umumhane konusunda değil de «muhabbet tellalları» üstüne yazdıkları dikkatimizi çekiyor.

1878'de İstanbul'u ziyaret eden ve heyecan dolu anılarını iki

iki ciltlik «Constantinopoli» adlı yapıtında biraraya getiren De Amicis, Pera'da kaldığı (oysa adını vermediği) Boğaz'a, Üsküdar'a ve Uludağ'a bakan otelin kapısında gece vakti nöbet tutan bazı «şüpheli» kişilerden söz eder.

«Bunlar»; diye anlatır yazarımız: «Ressamlara model temin eden ve herkesi ressam sanan araçlar olmalı, çünkü karşılına çıkan her erkeğe aynı soruları sorarlar:

«Türk ister misin? Yoksa Rum, Ermeni, Musevi ya da zenci mi olsun?»»

De Amicis, bu denli saf değildir; ancak, espri ile karışık, bu «uygunsuz» manzarayı ve teklifleri not etmeden geçemiyor.

Aynı dönemde, De Amicis'in habersiz olduğu, bir başka «aracı» vardır: Bu, İstanbul'un çeşitli semtlerinde hizmet veren ve merkezini Fatih'te kuran Âsalı Molla'dır.

Sarıklı, sakallı, cübbeli ve âsalıdır; giyimi «Molla» lakabına uygun ise de icraatı değildir, o bu «kamufraj»dan yararlanmaktadır.

Âsalı Molla'nın başlıca müşterileri, Paşalar ve Beyefendilerdir; uzmanlık konusu, evli kadınlardır ve ünlü, çok ünlü afetlerdir. Bir deyimim doğmasına da neden oluyor bu «saygın» muhabbet tellalı:

«Müşkülünüz olursa, Âsalı Molla'ya başvurun.»

Yazan Sermet Muhtar Alus, «Eski Çapkın Anlatıyor» adlı anı kitabında, Âsalı Molla'nın bir çiftetelli gösterisini canlandırır:

«Pamuk, bağırarak emri savurdu:

– Molla, Zenne, karşı karşıya bir çiftetelli isteriz!

(Yaşa Cemil Bey, yaşa Paşazadem) diye alkışlar kopuyor, eller çırpılıyor, (Haydi Molla! Haydi Zenne!) diye bir çığlıktır gidiyordu.

Zurnalar çiftetelliği tutturdu, Âsalı Molla ile Zenne Büyük Asım, göbek atmaya başladılar.

– Aşağıdan Mollacığım!.. Titre, gerdan kır Zenneciğim! -
bağırtiları arasında Âsalı ile Asım kıvıra kıvıra oynuyor, kafalarını
arkaya eğince alınlarına şıpşak liralara yapışıyordu.»

Kimi işlerini Fatih'ten yürütüyor; âlemlere, kır gezintilerine
katılıyor, benzerleri ve müşterileri, sermayeleri ile, kimi de Beyoğlu-
lu'ndan kopamıyor: Pera'nın 1880-1890 yıllarının adı sanı olan
kadın tüccarlarından biri de «Horoz» ya da, Karantina dairesinde
memurluk yaptığı için, «Karantina» Corci'dir.

Hoşsohbet, kibar, giyimi kuşamı yerindedir Corci'nin. O da
zengin konaklara, malikânelere, lüks otellere, eğlence yerlerine
girer çıkar. Beyzadelere ve Mösyölere eğlencelikler temin eder.
Nedir ki, günün birinde, boş bulunup evli bir kadının da rol aldığı
bir «sosyete skandalı»na neden olduğundan hem karantinadan
kovulur, hem de Beyoğlu'nun arka sokaklarına sığınmak zorun-
da kalır.

Artık «Horoz» Corci meyhanelere ve şarapçı dükkânlarına
düşer. Bir mecidiye karşılığında çıplak fotoğraflarını ceplerinde
taşıdığı kızlarını pazarlar ve bu etkin çalışmasını 65 yaşında ölün-
ceye kadar sürdürür.

Önceki yüzyılın sonlarında «müstehcen» resimler ve çıplak
fotoğraflar (o dönemde aynı anlama geliyordu, nasılsa)...

Neden olmasın? Daha 1854'te ressam Eugène Delacroix
fotoğraf sanatçısı arkadaşı Eugène Durieu'ye çıplak model resim-
lerini çektirmiyor mu?

Orası Paris ise, burası da İstanbul'un Beyoğlusu'dur!

«Horoz» Corci pazarladığı kızların resimlerini ceplerinde taşı-
yor, dönemin «nü» meraklıları da, cinsel beğenilerine göre, Despi-
na'nın, «Güzel» Eleni'nin ya da Dimos, Stelyo ve Panayotis'in «ür-
yan» ya da «yarı üryan» pozlarını el altından ediniyorlar uzman
fotoğrafçılardan.

Bu tür resimlerin adı, «sanat resimleri»dir; modelleri de fahişeler (Galata'da çalışan Kara Despina, aynı yerde ev işleten «Burnsuz» Eleni gibi) ve «kaldırım oğlanları»dır.

Biz yine dönelim De Amicis'e ve anlattığı Pera'ya:

«Avrupa kolonisinin West End'idir, şıklığın ve zevklerin kenti. Katettiğimiz caddenin iki tarafına İngiliz ve Fransız otelleri, lüks kahvehaneler, pırıl pırılı dükkânlar, tiyatrolar, konsolosluklar, kulüpler, elçi sarayları dizilmektedir.»

Öyle bir Pera'dır bu ve Pera'da muhabbet tellaları, dünyanın her yerinde olduğu gibi otel kapılarında, köşe başlarında gece ya da gündüz her saatte kadın pazarlıyorlar; Levanten sosyetesinin heyecan ve macera düşkünü hanımları randevu evlerinde ya da hoşgörülü pansiyonlarda gönül eğlendirip gizli ilişkilerini sürdürüyorlar. Ünlü «mondenler», lüks ve «klas» fahişeler kendilerini sergileyip skandal yaratıyorlar.

Bu, önceki yüzyılın Beyoğlu'sudur ve aynı çağın daha dar boyutlar ve daha «küçük burjuva» kalıpları içinde Paris'i, Roma, Berlin, Londra, Viyana ya da New York ve Chicago'su olabilir.

Ne bir fazlalık vardır, ne de göze batan bir eksiklik; çünkü, Birinci Dünya Savaşı öncesi dönem (ya da «La Belle Epoque», güzel çağ) her Batılı toplumda yaşayabilenler tarafından böyle yaşanılıyor ve Beyoğlu kendince Batı'yı izliyor ve yansıtabildiği kadar yansıtıyor.

Eski Beyoğlu'nun, eski Beyoğlu insanların yazarı ve ince, kibar dedikoduların eşsiz kaynağı Said N. Duhani anlatıyor:

«Fransız Büyük Elçisi Monsieur E. Constant açık saçık fıkraları ve hanımlara aşırı düşkünlüğü ile ünlenmiştir, tıpkı İtalyan meslekdaşı Francavilla Prensleri'nden Marki İmperiali gibi ve sanatçı dostlarını (tiyatrocu Marthe Brandes, şarkıcı Jeanne Soulier) Pera Palas'taki özel dairesinde kabul etmektedir.»

İngiliz Elçiliği konusundaysa, Duhani bir başka ilginç durumu açıklıyor:

«İngiliz Sarayı bahçesinde Beşir Fuad Sokağına açılan küçük bir kapı vardı ki sadece bahçıvanlık hizmetleri için kullanılırdı; elçilerden biri kendisi için bu gizli kapının bir anahtarını döktürmüştü; o tenha girişten bir hanım dostunu içeri alır, bahçesinin güllerini (!) sunardı ona.»

Bu ve bu gibi örneklerde fuhuş diye bir olay yoktur. Cinselliğe açık bir eski, nerdeyse «antik» Beyoğlu'nun doğal çapkınlıkları, gizli aşkları yasak gönül maceralarıdır, o kadar.

Kimi bu tür ilişkilerini lüks otellerde, kimi elçiliklerin gül bahçelerinde yaşar. Ve kimi de muhabbet tellallarının peşine takılır ya da «mondenler»in, «kokotlar»ın ya da sayılı yosmaların.

Eski İstanbul'un fırtınalar yaratan yosmalarını (Ra'nâ, Kel İpek, Naciye, Zülfıyar) Refi Cevat Ulunay çok güzel anlatır, anılarına, deneylerine dayanarak; ne mal olduklarını da bakar bakmaz o saat anlar...

«Kapıyı açtık. Karşımızda biri kumru göğsü yanar döner, biri üvez rengi, biri koyu yeşil, biri de siyah çarşafılı dört kadın duruyordu. Peçeler yana atılmış, altından kıvr kıvr saçlar fırlamıştı. Dirseklere kadar bile gelmeyen pelerinler kolları örtemiyordu. Hepsinin nasıl bir hayatın içinde yuvarlandıklarını anlamak için sormaya lüzum yoktu.»

Ulunay, İstanbul yosmalarını anlatır, Sermet Muhtar Alus da Beyoğlu'nda ünlenenleri, maceraları ve mekânları ile hem de...

1900'lerin başlarında, örneğin, Papasköprülü «Mecidiyeli» Manyo ün salıyor. Onu ilk kapatan, «Malumat» gazetesinin sahibidir. Pangaltı'da yedi katlı bir eve yerleştirir, emrine hizmetçiler, aşçılar, arabalar, faytonlar verir.

Manyo tam bir «kokot» değilse de - babası bakkal, kendi de

Tünel'de şapkacı çırağı, caddede terzi çırağı olarak hayata atılmıştır - öyle görünebilmek için elinden geleni yapıyor.

Kış mevsiminde her akşam Splendit gazinosundadır Manyo (Splendit sonradan Tokatlıyan olacaktır), Lüksemburg'un altında ki muhallebiciye gittiği gibi Lebon'da da görünür. Gecelerini Concordia'da, Tepebaşı Tiyatrosu'nda ve Halep Çarşısı'ndaki at cam-bazhanesinde hep en baş locada geçirir. Karnaval'da gazinoları, birahaneleri ve Odeon Tiyatrosu'nun balolarını şereflendirir.

Yaz gelince Manyo sayfiye yerlerini yeğler. Tarabya'nın, Büyük Ada'nın, Ayos Stefanos'un (Yeşilköy) lüks otellerinde gününü gün eder: Boğaziçi'nde sandal gezintileri, çatanalarla deniz âlemleri, Adalarda fayton turları vb.

XX. yüzyıla yeni ayak basan bu Beyoğlu'nda salt Manyo yoktur bu tür parlak bir yaşamı sürdüren; başkaları da vardır: Marika ve Anika kardeşler, Çetrefil Angeliki, Deli Virjin, Aksırıklı Sarıka. Mekânları Taksim'deki Eftalipos gazinosu, Hristaki Pasajı'ndaki Horozlu lokantası ya da, birer profesyonel olarak, Balıkpazarı Çeşme Sokağı'ndaki Angeliki'nin, Tünel Karanfil Sokağı'ndaki Hasköylü Ester'in, Yeniçarşı'da Ebruk'un ya da «Pansiyoncu» Henriette'in evleri.

Yıllar geçer: 1930'ların başlarındaki İstanbul'u yazan eski diplomatlardan Georges Young şöyle der:

«Rus Konteslerin ve (Rum) Papaz kızlarının Levanten eğlence dünyasında macera peşine düşmek ihtiyacını duyuyorsanız otellerin etraflarında dolaşan kuşku verici muhabbet tellallarına kapılmayın. Pera, «erkek tuzakları»nı Paris kadar ustaca ayarlar ancak yaraları daha da tehlikelidir. Galata'nın yan sokakları ise gece vakti hiç tekin değildir.»

Önceki yüzyılın başlarından Birinci Dünya Savaşı'nda ve hatta sancılı İşgal Yılları'nda Beyoğlu elinden geldiği kadar, olanakla-

rı dahilinde iyice eğleniyor; İstanbul kentinin açık ve rakipsiz eğlence merkezi kimliğini koruyor.

1833'te İstanbul'da bulunan Prusya Elçiliği danışmanı Von Tietz o yılların Beyoğlu'sunu şöyle anlatıyor:

«Bütün Avrupa milletlerinin dili, gelenekleri ve her türlü yaşama alışkanlıkları Beyoğlu'nda görülebilir. Bir yabancı bunu, ilk kez Babil Kulesinde imiş gibi, konuşulan dillerin çokluğundan farkeder. Bu dilleri, burada uzun süreden beri yaşamış olan Frenkler, kolaylıkla ve çabucak öğrenirler. İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Türkçe, Rumca, Ermenice ya da Arapça konuşarak flört edilebilen sevimli hanımlar vardır.»

ilginç değil mi? 1993'ün Türkiye'sinde basında ve televizyonun açık oturumlarında bugün de tartışma konusu olan flört, 160 yıl öncesinin Beyoğlu'sunda rahatlıkla uygulanıyordu; üstelik çeşitli dillerde!

İstanbul'u ziyaret eden her «eski» yolcu anılarını kaleme alıyor, yorumlarını yapıyor. Kimi, kenti gezdiğinde, «ekzotik» Doğulu havasına, tarihsel zenginliklerine ve doğal güzelliklerine kapılıyor, kimi de fuhuşa bir göz attığında konuyu ya fazla uzatmıyor, edeple yanaşıyor ya da tiksinierek kınıyor: Gustave Flaubert - üstelik gerçekçi bir romancıdır - Galata'daki genelevlere iğrene bakıyor. Ozan Gerard de Nerval ise, ziyaret ettiği bir randevu evinin Çerkez, Rum ve Ermeni kızlarını romantik bir bakışla değerlendiriyor.

Ve herkes, zorunlu olarak, Cadde'den, Grande Rue de Pera'dan geçiyor...

Alphonse de Lamartine de Beyoğlu'nu geziyor (1832) ancak Beyoğlu'nun çekiciliğine hiç kapılmıyor:

«Yukarıya doğru çıkan sokaklarda Avrupalıların, elçi ve konsolosların oturduğu güzel Beyoğlu mahallesi gelir» der Lamarti-

ne: «Burası bizim bir vilayetimizin fakir ve küçük şehirlerinden farksızdır. Eskiden Galata'ya inen setler üstünde birtakım güzel elçilik binaları vardı; şimdi ise bu binalardan yere yatık sütunlardan, kararmış duvar kalıntılarından, yıkık ve harap bahçelerden başka bir şey kalmamış; yangın her şeyi yalayıp süpürmüş.»

Ve bir kesin yargı: «Beyoğlu'nun hiçbir özelliği, hiçbir karakteri ve güzelliği yoktur.»

Lamartine'den bir yirmi yıl sonra bir başka Fransız yazarı, Théophile Gautier; Beyoğlu'na geliyor, Derviş Sokağı'nın bir pansiyonunda konaklıyor ve Tepebaşı'nı gördüğünde iyiden iyiye şaşırıyor: «Çünkü,» diyor. «Paris'te Père Lachaise ile Montmartre mezarlıkları arasında gezinmek kimsenin aklına gelmez, oysa, Beyoğlu'nda buna aldırış eden yoktur: Grande Rue de Pera bulvarı Ölülerin Küçük Tarlası'nın (Petit-Camps-des-Morts) tepesinde yükseliyor ve şık hanımlar ve beyler oralarda geziniyorlar, açık kahvelerde oturuyorlar.»

İstanbul'a adeta bayılan Gautier, Beyoğlu semtini mizahi bir yaklaşımla değerlendiriyor: beş, altı, yedi katlı binaları zevksiz buluyor (nedir ki Peralılar bu binalarını Marsilya, Barselona ve hatta, Paris'in binaları ile eşdeğer sayıyorlar), Tepebaşı'ndaki «kafe - konser» de Alman valsleri ile İtalyan opera parçalarını çalan «bohem» orkestralara, masaların arasında kasılarak tur atan Peralı ailelere hafifçe takılıyor.

«Giysilerinin her parçası Rue de Richelieu ya da Rue de la Paix'deki ünlü bir dükkânın imzasını taşıyor; gömlekleri Lami - Hosset'den, bastonları Verdier'den, şapkaları Bandoni'den, eldivenleri Jouvin'den dir» diye yazar Théophile Gautier.

Bir de şikâyeti oluyor: Peralı hanımlar evlerinden pek çıkmazlarmış, olsa olsa akşamları biraz temiz hava alabilmek için Tepebaşı'na uzanırlarmış.

Gautier'nin bu Beyoğlu izlenimlerini Gérard de Nerval'ın, 19 Ağustos 1843'te İstanbul'dan babasına yazdığı bir mektubundaki cümle ile noktalamak mümkündür:

«İstanbul'a gelişimden beri Türkün bile yabancı olduğu bir Avrupa kentinde hissettim kendimi.»

İstanbul'un Batılı Beyoğlu'su, sonuçta, Batılıları bile şaşırtıyor!

İster Batıdan gelme olsun, ister İstanbul'un başka bir semtinden Pera'ya çıkmak, Pera'da eğlenmek ve konaklamak kaçınılmaz ve heyecanlı bir maceradır, Batılılaşmanın bir gereği ve göstergesidir.

Ahmet Mithat'ın kahramanı Felatun Bey (Felatun Bey ile Rakım Efendi, 1875) kaleme gitmek yerine soluğu sık sık Beyoğlu'nda ve Beyoğlu'nun eğlence yerlerinde alıyor, Mithat'ın «Letaifi Rivayat» (1877)'inde ise, bu Beyoğlu'na çıkmaların, Beyoğlu'nda konaklamalarının acı faturası çıkarılıyor:

«Amerikan Oteli'ne geldiğinin tam haftası, bir cumartesi günü otelci bir haftalık masarır defterini takdim eder. Kuşlukda, akşamda yenilmiş on iki adet bifteğin altışar kuruşdan 72 kuruş. Şu kadar makaronya 2'şer kuruşdan bu kadar ve şu kadar ıspanak 4 derden bu kadar, elma tatlısı, ayva soğuğu, but sıcaklığı gibi kalemler yek diğerini takib ettikçe biçare adamcağız akşam rakıcağızını kadeh hesabı ile içtiğinden, kadeh adedlerine katılacak fesadi tarife hacet yok, altı gün zarfında 145 kadeh rakı 40 paradan ve 15 konyak 60 paradan, 28 bira 2 kuruşdan yalnız içki parası 123,5 kuruşa vardığını görünce... hesabın yekunu 7 lira, 3 Mecidiye, 3 çeyrek...»

Beyoğlu'na çıkan, Cadde'den pek ayrılmaz - Cadde'den ve yan sokaklarından - ve Cadde bir birahane, eğlence yeri ve gece lokali caddesidir ve bir yüzyıl boyunca kollarını kültüre açıncaya dek her çağın modalarını izleyerek öyle kalıyor.

İstiklal Caddesi adını alacak olan Cadde-i Kebir'in paralelini oluşturan Tarlabası ise, başka, sanki daha çekici ve gizemli ve Kasımpaşa'ya, Yenişehir'e kadar inip oradan Feriköy'e, eski Tativla'ya tırmanan eğlencelerin çok daha az ışıklı ve gösterişli (oysa, kat kat daha işlevsel) merkezidir.

Cadde'deki «Café Couronne» da duvarlar boydan boya aynalarla kaplıdır; «Café Cristal»da tüm garsonlar kadındır (Beyaz Rusların geliştinden çok daha önce), orkestra Alman kızlarından oluşuyor. Şarkıcılar Fransızdır ve orkestradaki sarışınlar, iki hızlı parça arasında, müşterilerle iyiden iyiye haşır neşir olurlar.

«Alcazar»da müzik, dans ve şarkılardan başka pantomima gösterileri yer alıyor; «Café Flamme»da da servis yapan kızlar vardır ve bunlar geceyi herhangi bir müşteri ile geçirmeye her zaman hazırdırlar.

«Alhambra», her an dopdolu kocaman bir salondur; özelliği bol dekolteli, bol makyajlı, müstehcen şarkılar okuyan ve anlaşılabilmeleri için çok anlamlı el, kol, bacak hareketleri yapan, pozlar alan Fransız şantözleridir.

Ve birahaneler...

«Sponeck» birahanesi, örneğin, Beyoğlu'nda halka açık ilk sinema gösterisinin yapıldığı mekân olarak tarihe geçmiştir. Ama başka bir çalışmamızda da işaret ettiğimiz gibi, «Sponeck» Paris'in çokça ünlü, operetlere ve filmlere konu olan «Maxim»in Pera'daki küçük bir benzeri havasındadır.

1898 yılının «Sponeck»i şık ve konforludur, servisi kusursuzdur; yemekleri, mezeleri taptaze, çeşitli marka bira, şarap ve likörler Orient Express ile getirilmektedir.

Bizim açımızdan en önemli özelliği de bu birahane ve lokantanın üst katında «zevkle döşenmiş, iyi havalandırılmış, eksiksiz servisli» yatak odalarıdır.

«Sponeck» bir hayli çağdaş sayılabilir; çünkü aynı dönemdeki «Maxim»de özel «kabine»ler ve rahat divanlar bulunursa da yatak yoktu!

Gelelim diğer ve «geleneksel» birahanelere... Bunları;

Londra Birahanesi (geleceğin Londra Bar'ı), Yani Hacıras Birahanesi, Strasbourg Birahanesi, Kutulas Birahanesi, Anadolu Birahanesi diye sayıyor Duhani ve yan sokaklarda bulunan birahaneleri, şarapçı dükkânlarını hiç hesaba katmıyor. Oysa:

– Asmalımescit'te Bendel; Kalyoncukolluk'ta Çiçopulos; Kuloğlu'nda Figenwald; Mezarlık Sokağı'nda Georgios; Postacılar Sokağı'nda İvraki, Keller, Hazara ve Marovitch; Sahne Sokağı'nda Soulagne; Tepebaşı Sokağı'nda Ananias; Testa Çıkmazı'nda Nikas; Timoni Sokağı'nda Cacavopulos; Balyoz Sokağı'nda Papayorgo bolca bira, şarap, mastika ve her çeşitten likörler dağıtıyorlar önceki yüzyılın sonlarında.

Beyoğlu'nda içki her zaman boldur, dünden bugüne, (Gala-ta'da da öyledir!) ve içkinin bolca dağıtıldığı yerde kaçınılmaz olarak başka şeyler de vardır. Hem içki dediğimiz, sohbet, muhabbet ve hoş meclislerle birlikte daha zevkli şekilde, gece lokallerinde de içilir.

Paris'i çağrıştıran lokaller sıralanıyor Cadde'de (Concordia, Café de Cristal, Catacloum ve diğerleri) ve bunlar «İçlerinde dönen gizli dalaverelerle biraz balozdular. Polis bunlara baskın vermeye çalışıyor ama çabalar boşuna gidiyordu» der Duhani ve neden olarak Kapitülasyonları ve diplomatik dokunulmazlığa sahip yabancı uyruklu olanları gösteriyor.

«Concordia», örneğin, dönemin ünlü ve skandal yaratan sayılı çapkınlarından Fehmi Paşa ile cambaz kızı Margareth Morgan'ı biraraya getiren bir aşk öyküsünün mekânı oluyor.

Fehmi Paşa bir Beyoğlu kurdu, «Muhabbet Kılavuzu» ise

Musevi Süreyya. Margareth'e gelince, o «Concordia»da gösteri yapan Morgan Cambaz Ailesi'nin 17-18 yaşlarındaki yıldızıdır.

İkisinin ilişkisi olay yaratıyor, Margareth'in Şark Pasajı'ndaki Fruhterman'da satılan kartpostalları kapış kapış gidiyor.

Cadde'nin «Au Lion d'Or», «Bon Marché» ve «Bazar Allemand» gibi dükkânlarda ve İphigenie, Spiegel, Para gibi terzilerde Margareth için hesaplar açılıyor, siparişler veriliyor, cambaz kız günün konusu oluyor. Nedir ki, Fehmi Paşa, Bursa'ya sürülüp Yenişehir'de linç edildikten sonra Margareth'in soylu düşleri ve beklentileri kendiliğinden suya düşüyor ve günün birinde tüm Morgan ailesi İstanbul'u terk ediyor.

Gece lokalleri, eğlenceler, ünlü afetler ve de eskilerin unuttuğu, 1930'ların ortalarında sokaklarda yer alması yasaklanan, her ülkede olduğu gibi taşkınlıklarla dolu karnaval eğlenceleri (Rumlar için Apokriya) ve Feriköy'deki, eski Tatavla'daki silahların da patladığı Baklahorani çılgınlıkları...

Nedir karnaval (Carnaval)?

Hristiyan dünyasının Noel'den sonra başlayan ve Paskalya'dan önce biten bir şölen, bir eğlence dönemidir. İki büyük dinsel bayram arasında geleneksel, köklerini pagan şenliklerinden alan, kabul edilen bir «boşalma», bir «kurt dökme» dönemidir karnaval.

Bir Beyoğlu karnavalı vardır; salonlarda, kulüplerde, elçiliklerde, özel köşklere, sokak, cadde ve meydanlarda kutlanan, bir de Feriköy'de, Fener'de ve Rum çoğunluklu diğer semtlerde kutlanan karnaval vardır. Rio ya da Venedik karnavalı değilse bile, tüm tabuların (en azından halen kalan tabuların) çiğnendiği, kimin eli kimin cebinde olduğu pek anlaşılmadığı maskelerin, maskeli yüzlerin kazandırdığı kimliksizliğin, «anonim» olmanın yardımı ile bir kocaman eğlencedir.

Karnaval erken başladığından ocak başından itibaren önceki yüzyılın - ve sonraki yılların - Beyoğlu'sunda balolar, balo hazırlıkları ve kutlamalar birbirini izliyor.

Vikont Alfred de Gaston'un İstanbul'da Fransızca olarak çıkardığı «Revue de Constantinople» (*İstanbul Dergisi*) 'nin Ocak - Şubat - Mart 1876 tarihli sayısında 10 Ocak'ta «Concordia»da verilecek, bileti 1 Türk Lirası olan bir maskeli, giysili balonun müjdesi verilmekte ve «Restaurant du Luxembourg» (Lüksemburg Lokantası)'nda benzer bir şölenin ne zaman yapılacağı sorulmaktadır.

Habere göre, katılan yabancı sanatçılar hayranları ile tanışmak üzere gece yemeğinde (souper) maskelerini çıkaracaklar mış!

Aynı yılın mart ayında Ermenilerin karnavalında Bay Artin N.'nin Ortaköy'ündeki villasında Ermeni sosyetesinin tüm ünlülerini biraraya getiren danslı, sürprizli bir balo veriliyor.

«*Beyoğlu denilince*» diye yazıyor Rakım Ziyaoğlu: «*Dünyaca bilinen ve her yıl kış mevsiminde sokaklarda, caddelerde tekarlanan karnaval adlı topluca ve acayip kıyafetlerle birkaç gün ve gece müzikli ve oyunlu eğlenceler hatırlanır.*

Hristiyanların büyük perhizlerinin başlangıç ve sonu ile ilgili olan bayram niteliğindeki karnaval günlerine büyük önem verilirdi. Levantenler, Ortodoks Rumlar hoş giysiler içinde dans, müzik, şarkı, laterna gruplarıyla sokakları, meydanları doldururlardı. Geceleri de bu hareketler sanki fener alayına dönüşürdü. En parlak karnaval geçidi Beyoğlu'nda yapıldı.»

Geçit, kalabalık bir şekilde, Beyoğlu'nda gündüz ve gece, caddede, Tarlabası'nda, yan sokaklarda yapılır. Karnaval şenliklerine de herkes katılır. Kimi giysilerini, maskelerini kendi hazırlar kimi de kira ile alır. İşin en ucuzu bir smokin ya da frak kirala-

mak, bir «domino» ile örtünmek ve herhangi bir mağazadan bir maske satın almaktır.

Maskeler çeşit çeşittir; ya tüm yüzü, tüm başı kaplarlar ya da salt yüzün üst kısmını. «Elit»in kulüplerinde ve varlıklı ailelerin özel konak ve malikânelerinde maske daha da bir önem taşır, çünkü tanınmamak bir ayrıcalık kazandırdığı gibi bazı şakalara ve hoş (ya da nahoş) sürprizlere de yol açar.

Kimliklerin karıştığı, geniş pelerinlerin, rengârenk «domino» giysilerinin ya da bembeyaz pudralı yüzlü «Pierrot»larını aldatmacaya yönedikleri bu fırsatlar fırtınasında genelev sermayeleri, randevu evi kızları, meyhane gülleri ve bir gecelik aşkın peşindeki tazeler geçit törenlerinde ve dans salonlarında yerlerini bulurlar.

Eski Linardi (Çiçekçi) ve Venedik (Balyoz) sokaklarının sermayeleri faytonları doldurur, en dekolte giysileri ve en kısa etekleriyle (bazen eteklerinin altında, soğuğa rağmen, hiçbir şey giymeksizin ve bunda «Moulin Rouge»un «can-can» yapan çamaşırcı kızlarını taklit ederek) ellerinde şarap, rakı, uzo, mastika, konyak ve - varsa - şampanya - şişeleri ile ortalığı kızıştırırlar. Laf atmalar, karşılıklı iltifatlar, yüksek sesli pazarlıklar, gerektiğinde küfürler, sarkıntılıklar alır götürür ortalığı.

Vesikalı ya da vesikasız «hayat kadınları»nın alenen yaptıkları «uygunsuz» teklifler balolarda, dansing ve kulüplerde, gece lokallerinde daha ölçülü, daha «uygun» hatta kibar şekilde tekrarlanır. Gizli aşklar, anlık maceralar, ayaküstü ilişkiler kurulur, yaşanılır ve noktalanır.

Karnaval fuhuş değildir, karnaval bir «eğlence»dir; dolu dizgin eğlencedir, toplu halde kuralsız bir «relax»tır, ama - ve aynı zamanda - cinselliğin özgürce ve genelde kimseyi pek fazla rahatsız etmeden, yadırganmadan sergilenmesidir. Nedir ki, fuhuş, her karnavalda baş göstermeden, katılmadan edemiyor.

Ahmet Rasim, karlı bir Beyoğlu karnavalını anlattığında, later-naları, burnuna halka takılmış, elleri tırnaklı eldivenli, ayı kafalı bir «herif»le o «herif»in boynundaki zinciri çeken tefli bir kadından başlıyor anılarına ve devam ederek yolda «polka» dansını yapan-ları, tekerlekler üzerinde hareket eden kaptanlı, bacalı, düdüklü kocaman gemi maketini, tek bir yumurtayı çok ağır bir şeymiş gibi taşıyan üç sııklı altı güçlü hamalı, «Pierrot» kılıkli maskarala-rın canlı portrelerini çizer.

Gide gide üstadımız Bartoli Birahanesi'ne, Concordia'ya girip çıkar, Odeon'a karar verir ve oradaki konuşmalarda bazı ünlü «evler»in adı geçer, Üsküdarlı'nın, Tüysüz Haçık'ın evi gibi.

Eski Beyoğlu'nun bol sayıdaki eğlence yerlerinde, hiç kuşku-suz, fuhuş her defasında karşımıza çıkmıyor ya da gerçek yüzü ile çıkmıyor. Her eğlence fuhuşa bir çağrı değilse bile fuhuşun «eğlenceler» ile beslendiği bir gerçektir. Beyoğlu ise, tarihi boyunca, her çeşit eğlencenin - en masumundan en fettan olanı-na kadar - benzeri olmayan batılı havasındaki kaynağıdır.

«Tepebaşı Gazinosu»nda ve Odeon'da her yıl balolar düzen-lenir, «Salla Balosu», «Terziler Balosu» ya da «Midinet» (Tezgâh-tar Kızların) balosu gibi.

«Salla Balosu»ndan söz eden Duhani buraya sosyete yosma-larının, lüks fahişelerin de katıldığını belirtir.

1914 tarihli bir ilan yukarıda sözünü ettiğimiz «Grand Bal des Midinettes»le (Tezgâhtar Kızların Büyük Balosu) ilgili açıklamalar verir. Balo'nun yeri «Skating Palace»dır, buz üzerinde kaymanın moda olduğu o yıllarda.

«Skating» sonradan kapandı, sinema oldu (bugünün «Emek» sineması), patenler rafa kaldırıldı, ta ki 80'li yıllarda Galle-rialar'ın sayesinde buz üzerinde kaymak televizyonlarda yayınla-nan ve ilgi ile izlenen Dünya Patinaj Şampiyonası sayesinde yeniden «in» oldu.

‘ Yıl 1914 ve maskeli, patinaj gösterili, patinaj - dans (tango) - maske yarışmalı bir balo; çigan orkestrası, öğrenciler orkestrası ile. Bileti 1 gümüş mecdiye, localar 1 ile 1,5 Türk Lirası. Kalabalık, gençlere yönelik bir eğlencedir bu kafe şantanlardan ve frenk barlarından uzak ve değişik. Ancak ne denli değişik?

Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey’e kulak verelim şimdi de:

«Gençlerimizin alafrangalığa rağbetleri gittikçe arttı. Şampanya, Konyak, Apsent, Viski ve muhtelif meyve ve çiçek kokularını havi şişeleri, yaldızlı etiketlerle tezyin edilmiş likörleri bol bol kullanmaya başladılar. Yerli ve ecnebi karılarla dolu genelevler günden güne çoğaldı...

Balolar gazinolar ağız ağıza dolu olup buralarda sabahlamak da adet oldu. Umumhanelerdeki cicili bicili kızların sürünmüş oldukları lavanta kokuları gençleri mest ve şekraklıkları da gönüllerini cezbederek aş ve alaka saikası ve kıskançlık parlayışı ile her şeyi yapmaya hazır bir hale gelirler.»

Kısacası İstanbul’a ne kötülük geldiyse, içki çeşitlerinden lavanta kokularına, ar ve namus elden gittiye suç Sodom ve Gomora benzeri bu utanmaz Beyoğlu’ndan gelmiştir; her şeyin alenen yapıldığı, her zevkin satıldığı ve satın alındığı, her sapıklık ve sapkınlığın barındığı bu Pera’da. Bu öyle bir Pera ki, kahvelerde ve kahvehanelerde, otellerin lobileri ve kitapçılarda - o yıllarda müstehcen bugün için masum - Fransız malı «Froufrou», «Le Sourire» ve «La Vie Parisien - ne» (Paris Yaşamı) gibi dergileri sunmaktadır...

Acaba gerçekten böyle mi?

Tanzimat döneminden bir giriş yapan Sevengil, durumun kentin salt bir bölgesinde geçerli olmadığını açıklıyor bize:

«Daha sonraları Beyoğlu’nda gazinolar ve içki de kullanılan çalgılı kahvehaneler açıldı, yayıldı. Buralarda sarhoş yabancı

fahişeler, kötü bir orkestra eşliğinde şarkı söyleyip dans eder, yüzlerce kişi bunları tutkun gözlerle izleyip beğenir, avuçları patlayınca dek alkışlardı.

Bir yandan da Müslüman olmayan fahişeleri barındıran genelevleri belirli yörelerde toplanmaya, izin almak suretiyle açıkça çalışmaya başlamışlardı. Bununla birlikte Müslüman kadınların fuhuş yapmaları resmen yasaktı. Fakat buna karşın, örneğin, Aksaray gibi Müslüman mahallelerinin ortasında, herkesin gözü önünde ve bilgisi içinde Müslüman kadınlarını çalıştıran, dönemin önde gelen seçkin kişilerini müşteri olarak kabul eden Müslüman kadınların evleri vardı.»

Sonuçta Beyoğlu bir yana, Aksaray bir yana İstanbul, gizli ya da açık bir şekilde, doğal sayılan bir düzenin içinde cinselliğini yaşıyor ve bu düzende Beyoğlu, tüm o «frenk» âdetleri ve Batılı şeffaflığı ile, daha «günahkâr» sayılıyorsa da, bu, artı günahkârlığını sunduğu çeşitlemelerden kaynaklanmaktadır.

Mamaların kimi Türk; kimi azınlıktan, kimi Levanten. Bu ara yurtdışından gelip daha «Batılı» evler kuranlar, işletenler, yönetenler de vardır; hatta Amerika'nın Vahşi Batısı'nda uygulanan bir yöntemle kızlarını beraberinde götürülenler bile.

Edmondo de Amicis (görmüştük) otelinin önünde satış yapan muhabbet tellalları ile yüz yüze geliyor, sokak fahişelerinin cirit attığı bir baloya katılıyor, bir girip bir çıkıyor tiksiniyor; Naum Operası'nın eski yöneticilerinden ve balo düzenleyicisi Monsieur Salla'nın aksesuarcısı hanım Timoni (bugün GÖNÜL) Sokağı'nda bir randevu evini işletiyor ve Cadde'de kartvizitli bir Ermeni «Zevk-ü sefa aracı» olarak ünleniyor.

Eski Beyoğlu'nun; bir yüzyıldan bir başka yüzyıla atlayan Beyoğlu'nun bir yüzü budur ve onun bu yüzü, Beyoğlu'nun «çok özel» kimliğinin çerçevesi içinde, tümünden doğal, çağdaş, uygar ve de Batılıdır da.

Bu yüzden de bu eski Beyoğlu bir batakhaneyse, bazı yönleri ve «icraatları» ile aynı batakhaneliğe aynı dönemlerdeki Paris, Londra, Berlin ve Budapeşte'de de rastlarız. Üstelik aynı kural ve koşulların içinde, aynı beğeniler ve ortak zevklerle.

Arada farklılıklar yok muydu?

Kuşkusuz, vardı; çünkü, doğrusunu söyleyelim ve değerlendirmeyi (ya da suçlamayı) gerçeklere, olaylara ve belgelere dayanarak yapalım; Batının başka kent ve başkentlerinin aynı çizgideki semt ve merkezleri ile karşılaştırıldığında, Beyoğlu, elçiliklerine, varlıklı aile salonlarına, kulüplerine ve bol Fransız adı taşıyan lokanta ve gece lokallerine karşın bir hayli «küçük burjuva»dır, düpedüz «proleter» olmadığına taklitçi ve özentilidir.

İşgal Altında Eğlence

Beyoğlu'nun bir bölümü Birinci Dünya Savaşı'na coşku ile giriyor: 1914'te «Compagnie des Messageries Maritimes»in bir gemisine bindirilmiş olan ve askere alınan İstanbul'daki Fransızları uğurlamak için Karaköy gümrüğünde büyük bir kalabalık toplanıyor ve bir fiçinin üstüne çıkmış olan, dönemin «ithal» şarkıcılarından Mademoiselle Henriette Le Blond, herkesin katılmasıyla Fransız ulusal marşını, «La Marseillaise»i söylüyor.

Ancak, 1914'ün Beyoğlu'su, bir hayli sarsılmış bir Beyoğlu'dur: 1912'de Balkan Savaşı'nı izlemek için İstanbul'a gelen Fransız gazetecisi Stéphane Lauzanne, Beyoğlu'na çıktığında cansız, ruhsuz, heyecansız bir kalabalıkla karşılaştığını yazıyor. 1914-1915 yıllarını yaşamış olan Emile Edwards'a bakılırsa, Birinci Dünya Savaşı başlarındaki Pera bir Alman kasabasından farksızdır. Alman birahaneleri, Alman şarküteri dükkânları artıyor; sokaklarda ve tramvaylarda Almanca handiyse en çok konuşulan dil oluyor.

«Goeben» (Sultan Selim sonradan Yavuz) ve «Breslau» (Midilli) zırhlılarının tayfaları, subayları ve Alman kadınları pek revaçta. Dükkânlar boşalmıştır, fiyatlar günden güne artmaktadır. Eski-

den Fransız tabelalarla donatılmış Beyoğlu'nda Fransızca sanki yasaklanmıştı; bu kez egemen olan, Almanca levhalardır.

Mütareke dönemine baktığımızda tarihçi Mustafa Cezar semtin durumunu şu şekilde anlatıyor:

«... Beyoğlu özellikle yabancı, Lövanten ve gayrimüslim yerli topluluklarıyla en sevimsiz günlerini Mütareke Dönemi'nde yaşadı. Beyoğlu'nun yabancı, Lövanten ve gayrimüslimi Türkiye'nin Birinci Cihan Savaşı sonunda çektiği sıkıntılara sadece gözünü kapayıp kulağını tıkamakla kalmadı, üstelik bu sıkıntılardan vahşi bir zevk duydu. Bu grupların küstahlık ve şımarıklıkları bitip tükenmedi. O günlerde Beyoğlu eğlenceden başka bir şey düşünmez gibiydi.»

Beyoğlu, galiba, her dönemde eğlenmekten vazgeçmiyor ancak eğlenenler kimlerdir?»

Herhalde Beyoğlu'nun arka sokaklarını dolduran aileler, küçük esnaf, sıkıntılı günler geçiren Levanten ya da azınlıktan halk değildir. Eğlence'nin her çeşidi, her zaman olduğu gibi bir topluluğun tekeli altındadır; eğlence, savaşla gelen konukların ve onlara yanaşan çıkarıcı - dolayısıyla varlıklı - kişilerin ayrıcalığıdır, herkesin değildir.

Beyoğlu, tüm İstanbul gibi, dönem dönem sarsılıyor. 1908 yılının İstanbul'unu yaşayan Fransız kadın yazarı (ve «Jön Türk» dostu) Marcelle Tinayre, turistlerden boşalan Pera Palas'ı anlatıyor. Pera Palas boşalıyor; ancak, salonlarında Rıfat Paşa, Liapcheff ve Miltcheff, Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanıyan protokolü imza ediyorlar.

Beyoğlu turistlerden boşalıyor, fakat oteller, Adalardan ve Boğaziçi'nden, Beyoğlu'na sığınan Levanten ve azınlık aileler ile dolup taşıyorlar.

24 Nisan 1908 sabahı top sesleri, silah sesleri duyuluyor ve

halk Taksim'e, kışlaya doğru, akın ediyor; Fransız Elçiliği'nin önünde Harbiye'nin genç subayları ile Fransız denizcileri nöbet tutuyorlar.

Eğlence düşkünü Beyoğlu, tarihsel akışı içinde, İstanbul'un bir parçası olduğundan sancılı günler de yaşıyor.

«Harb-ı Umumi İstanbul'u servet ve sefaleti birlikte yaşar» diye yazıyor Zafer Toprak. *«Savaş enflasyonunun neden olduğu spekülasyon girişimleri geleneksel Osmanlı gelir bölüşümünü çarpıtır. Kısa sürede 'yeni zengin' bir katmanın doğmasına neden olur. Halk dilinde 'harp tüccarı', 'spekülasyon erbabı', '331, 332, 333 zengini' ya da 'muhtekir' diye bilinen savaş zenginleri İstanbul'un yaşamına yepyeni bir boyut getirirler. İstanbul'un geniş bir kesiti yoksullaşırken, eğlence düşkünlüğü, alkol, kumar, kadın ticareti, hatta kokain giderek yaygınlaşır. Bundan böyle İstanbul servet ve sefaletin kaynaştığı bir kenttir.*

Mütareke döneminde İstanbul'un işgali bu çarpıklığı daha da belirginleştirir. İşgal kuvvetlerince harcanan para sefahat hayatını besler. Kent her geçen gün yozlaşır.»

İşgal yıllarında fuhuş hem yeni zenginler, hem de işgal kuvvetleri tarafından besleniyor, körükleniyor ve Beyoğlu ile Galata, İstanbul'un önde gelen eğlence ve «sefahat» odakları olarak bunun yükünü alıyorlar.

İstanbul ve bir parçası olan Beyoğlu; Balkan Savaşı'nı, Birinci Dünya Savaşı'nı, Mütareke ve İşgal yıllarını, güçlükleri, haksızlıkları, baskıları, vazgeç demeyen eğlenceleri, fuhuş dünyasını ve sömürü dünyasını birarada yaşıyordu.

Kemal Tahir, *«Eşir Şehrin İnsanları»* adlı romanında o yılların Cadde-i Kebir'ini şöyle canlandırıyor:

«Beyoğlu Caddesi, elektriklerini keyifle, cömertçe yakmıştı. Kaldırım yabancı üniformalarla, camekânlar yabancı renklerle

doluydu. Kâmil Bey, bir milyon kederli insana karşı, bu bir karış sokağın kışkırtıcı yılışıklığına şaşıtı.

Birkaç yıl önce bizim subaylara sürtünen kızlar, şimdi başkalarının peşindeler. Bu dünyada alınıp satılan malların en eskimezi: kadın eti! Bir de YALAN!..»

Mütareke Beyoğlu'nda yasal genelevler Abanoz, Kasıcı, Lale, Fıçı, Karnavula, Ziba (Zibah), Küçük Ziba (Zibah), Paşabakkal ve Ananık sokaklarında bulunmaktadır.

Bu ara Derviş Sokağında Andernoi'nin, Ziba'da Bursalı Mari'nin, Karnaval Sokağında Kırakıza ve Sofia'nın evleri ünlüdür.

Kısacası fuhuş; İstiklal Caddesi'nin, Tarlabası'nın, Hamalbaş ve Kasımpaşa'nın yan sokaklarında merkezleşiyor.

Galata bölgesinde ise, genelevleri barındıran sokaklar: Zürafa, Beyzade, Şerbethane, Karaoğlan, Badem, Şeftali, Oğlak ve Bülbül sokaklarıdır.

Tüm bu genelevlerde - Zafer Toprak'ın derlediği bilgilere göre - toplam olarak 1404 kadın çalışmaktadır: 770'i Beyoğlu'nda ve 634'ü Galata'da. Bu kadınların arasında Rus, Yunanlı, Avusturyalı, Romen, İtalyan, Bulgar, Sırp, Alman, Fransız, Türk ve Amerikalı olanlar da vardır.

Beyoğlu, sayısal olarak, önderliğini koruyor, üstelik salt sayısal olarak da değil: Beyoğlu'nun genelevleri, randevu evleri daha seçkin ve «kozmopolit» bir müşteri potansiyeline açık olduklarından sermaye açısından da aynı «kozmopolit» çizgiyi izlediklerinden daha düzenli, daha temiz ve örgütlüdürler. Ayrıca, öyle de olmak zorundadırlar. Galata'daki durum ise, eskiden beri, handiyse Hintli, Uzakdoğulu fahişelerin durumunu andırmaktadır.

«Galata genelevlerinin benzeri dünyada olmazdı» diye anlatıyor Özdemir Arkan (Kaptan)'a o yılları yaşamış olan bir dostu.

«Yüzlerce çıplak kadın, mangalların çevresinde ısınır ve müşteri-lerle, odadan çok, kafese benzeyen bir yere girerlerdi.»

Mangal etrafında toplanıp ısınmak ve müşteri beklemek ya da müşteri tavlamak; Roma'da Via Appia Antica'da pusu kuran ve İtalyan sinemasının (başta Federico Fellini olmak üzere) çokça görüntülediği sokak fahişelerini anımsatıyor bize.

Bu ara, fuhuşun artması ile, çocuk fuhuşu da artıyor:

«Son zamanlarda polis kendilerini satan 113 küçük kız çocu-ğunu yangın yerlerinden toplamıştır» der Kemal Tahir'in «Esir Şehrin İnsanları» romanına aldığı bir gazete haberi. «Yaşları küçük olduğundan bunlara vesika verilmemektedir. Yarıcı cinsel hastalıklara yakalanmış bulunduğundan ilgililer napacaklarını şaşırmışlardır.»

İşgal dönemi Galata'sı denildiğinde akla gelen ilk Batılı izle-nim, Ernest Hemingway'in «The Toronto Daily Star» gazetesinin 30 Eylül 1922 tarihli sayısında yayınlanan yazısının (çokça tekrar-lanan) bir bölümü oluyor:

«Limandan yukarı çıkan yokuşun orta yerindeki Galata sem-ti, Barbary Coast'un (Barbarlar Sahili'nin) en dehşetli eski günle-rine taş çıkaracak kadar düşük bir yer. Her milletin ve bütün müt-tefiklerin askerleri burada kurulu tuzağa düşüyor.»

Hemingway, Galata'yı San Francisco'nun çok ünlü, önceki yüzyılda altın çağını yaşayan eğlence ve fuhuş merkezine benze-tiyor. Ama ne yazık ki, gördüğü Beyoğlu'nun ayrıntısına pek gir-miyor. Aslında doğaldır bu; çünkü, yazarımız her şeyden önce - ve o yıllarda - bir savaş muhabiridir.

İşgal yıllarında müttefik güçlerin askerleri Galata'da eğleni-yorlar. Subayları da varlıklı ailelerin, yabancı kolonilerin ve Levan-ten malikânelerinin salonlarında, balolarında hanımların ilgisini topluyorlar.

Nasıl kişiler bu işgal subayları?

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, «Sodom ve Gomore» romanında bir örneğini çiziyor: Yüzbaşı Gerald Jackson Read ve onun etrafında dönen kadınları anlatıyor:

«... Hangi birine laf anlatacak? Etrafını saran bu sıkışık kuşatma kolu Büyük Britanya ordusundan daha karman çorman-
dır. Bunun içinde yalnız Türk değil, Rumu var, Ermenisi var, Yahudisi var; dul, evlisi, genci, geçkini var; kumralı, esmeri, tombulu, narini var; bunun içinde Juliette gibi hassası, Ophelia gibi hayalperesti; Kleopatra gibi işvelisi, Katerina'dan ihtiraslısı var. Zavallı Gerald Jackson Read bir eski Romalı sofrasına davet edilmiş gibi hangi yemekten yiyeceğini şaşırıp kalmıştı.»

İstanbul'un işgal yıllarında eğlenen Beyoğlu'su kimi yabancı yazarların (bu yılları görmüş, yaşamış yazarlardır bunlar) romanlarında da canlanıyor. Kimi, örneğin, Beyaz Rusları anlatıyor (A. Roubé Janski, Rose Noire/ Siyah Gül ya da Türkçe çevirisinde, Nataşa; Paul Herigo, La Flamme Russe/ Rus Ateşi), kimi de işgalcileri.

Bu romanlar, kurgusal ya da yarı-kurgusal yaklaşımlarına karşın, yerinde ve zamanında saptanılan canlı, yaşanmış izlenimlere, gerçek kişi ve olaylara, ortamlara dayandıklarından bugün bizler için bir belge değerini taşımaktalar.

1936'da Fransa'nın ünlü «Gallimard» yayınevi «La neige a Galata» (Galata'da Kar) adlı bir romanı yayınlıyor, roman aynı yıl İstanbul'da Fransızca olarak çıkan «Beyoğlu» gazetesinde tefrika ediliyor.

Roman, Louis Francis imzasını taşıyor; öysa, «Beyoğlu» gazetesinin açıklamasına göre, bu takma bir addır, çünkü romanın yazarı uzun yıllar Galatasaray Lisesi'nde öğretim görevliliği yapan, İşgal İstanbul'unu yaşamış olan biridir.

Yazar, Taksim kışlasındaki Fransız subaylarını (Germenay, Bernier, Berard) aşkları ve çapkınlıkları, bezginlikleri ve direnişle-ri ile anlatıyor.

Bernier, örneğin, iki karılıdır ve bu yüzden ordudan atılıyor, Baltalimanı'ndaki bir kumarhanede krupiyer (croupier) oluyor, sevgilisi Veronique'den ayrılıyor ve teselliyi 14 yaşındaki fahişeler-de arıyor.

Romanda Beyoğlu'nun, işgal dönemindeki her tarafı anlatılıyor: Kumbaracı Yokuşu'ndan Tophane'ye kadar inen yokuşlarda-ki, kuru soğanlar ve yeni yıkanmış çamaşırlarla donatılmış, Rum evleri; İngilizlerin düzenlemelerine uygun olarak kasaplarda tüller-le örtülü etler ve etlere konulan her sinek için uygulanan 25 liralık para cezası; Balıkpazarı'ndaki gıda fiyatları (bir istakoz 30 lira, ham bir armut 10 lira, bir tavuk 5 lira).

Tepebaşı'ndaki Kohut Otel'i'nin bodrumundaki İngiliz mahke-mesini de anlatıyor yazar, subaylara kiralık oda bulan Rum Ando-ni'yi, Taksim'deki Aya Triyada (Kutsal Üçlü) kilisesinin duvarın-da, çiçeklerle donatılmış, Venizelos'un resmini, köşe başlarında nöbet tutan İngiliz askerlerini, Eminönü'nde kahveleri denetleyen Fransız jandarmalarını, Cadde'de yere oturmuş sandviç yiyen Beyaz Rusları, (bugünse Cadde'de oturanlar hamburger ya da fırında patates yiyorlar!), Tokatli'de meşrubat içen Levantenleri.

Ya fuhuş?

O da, kuşkusuz, eksik değildir.

Venedik (Balyoz), Derviş, Abanoz sokaklarının evleri, evlerin düzenli sağlık defterleri (Beyoğlu bölgesi, unutmayalım, İngiliz denetimi altındadır), duvarlarda kızların resimleri, Taksim bahçe-sinde «şov» yapan Macar dansçıları ve müşterileri olan zengin Ermeniler, jigolo peşinde koşan geçkin Fransız «şantözler» ve hiç eksik olmayan muhabbet tellâlları.

İşgal yıllarında Beyoğlu ve bir kısım Beyoğlu'lular işgal kuvvetlerine kucak açıyorlar; ister kendi vatanlarının askerlerini kucaklamak için, ister çaresizlikten ve ihtiyaçtan. Nedir ki, aldıkları karşılık (karşılık aldıklarında) aldatici, yanıltıcıdır. Zengin Levantenlerin, banker, tefeci ve tüccarların yanında Beyoğlu, Galata'dan Pangaltı'ya kadar çok sayıda yoksul, işsiz, lumpen azınlık ve yabancı uyrukluları da barındırıyor ve her işgalde olduğu gibi yetişen «bizimkiler»e, bu topluluklar, kurtarıcı gibi bakarlar. Ancak, sonuçta, bu «bizimkiler» ortalığı sömürüp geçerler.

İşgal kuvvetlerin asker ve özellikle, subaylarında eksik olan ve bulunmayan her şey vardır: yiyecek, giyecek ve para. Bunlara dayanmak zordur.

İşgal yıllarında Beyoğlu, işgalcileri ile haşır neşir oluyor. Bu yakınlaşmaların çoğu düzensizlik bazen de çaresizlik içinde gelişiyor. Yakışıklı subaylar salt aşk dağıtmıyorlar; ekmek, şeker, kahve, konserve, sigara, çikolata ve çorap da dağıtıyorlar. Beyaz ekmek, örneğin, bir lükstür; çünkü beyaz eklemek imal eden tek bir fırın vardır, o da Nişantaşı'nda Fransızların kurduğu fırındır (sonradan İpek Film Stüdyosu).

İşgalciler çeşit çeşittir ve her çeşidi ayrı sorunlar yaratıyor: Faslı «Sipahiler»in (Spahi) üniformaları gözalcıdır, Hintli «Gurkalar»ın bıyık ve sakalları ürkütücüdür, Senegalli askerlerin özelliği, ırza tecavüzdür.

Fuhuş başını alıp gidiyor o yılların Beyoğlu'sunda. Yasal olanı yasal, kayıtlıdır, vesikalıdır: diğeri ise, bilinçli bile değildir, fuhuşa varan bir «macera» dizisidir.

Ve Beyoğlu'nun «açık bölge» özelliği de tarihe karışıyor...

«Beyoğlu'na çıkmazdı» diyor Ziyaoğlu. «Azınlık ve her cins yardakçıları aşırı ölçüde şımarmışlardı, adeta çıldırmışlardı. Müslüman Türkler, İstanbul yakasından Beyoğlu'na geçemezler-

di. O tarihte Türklerde sokaklarda başı açık yürümek, dolaşmak çok ayıp sayılırdı. Bu sebeple fesle Beyoğlu'na çıkanın Müslüman olduğu kolaylıkla anlaşıldı. Böylece ilk saldırma hareketi Türkün başından fesini kapıp yere atmakla başladı. Bu kadarla kalsa iyi, yere atılan fes ayak altında çiğnenir veya top gibi birbirine atılır, kullanılmaz olurdu.»

Beyoğlu, böylece, «mahfuz» bir bölge görünümünü taşır; eğlenceleri, eğlenebilenler için hızla devam eder.

«Geleneklere uymakta, ayak uydurmakta direnmeyen kişi, İstanbul'da gece saat dokuz oldu mu, yemeğini yiyor. Tiyatrolar saat onda açılıyor. Gece kulüpleri ikide; tabii gözde olan kulüpler. Adı kötüye çıkmış gece kulüpleri ise ancak sabaha karşı saat dörtte kapılarını açıyorlar» diye yazıyor Hemingway.

İşgal yıllarında Beyoğlu'nun, giderek tüm İstanbul'un, eğlence yaşamını büyük çapta etkileyen, zenginleştiren ve değişik tadlar, alışkanlıklar getiren bir başka olgu vardır: 115 gemi ile Karadeniz'in Rus limanlarından İstanbul'a kaçan, İstanbul'a sığınan Beyaz Ruslar.

Beyaz Ruslar, bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, İstanbul'da örgütleniyorlar, yardım ve destek görüyorlar; yaşamlarını sürdürebilmek için her çareye başvuruyorlar. İstanbul'lulara deniz banyolarını, plajları tanıttıkları gibi kokain'i ve fuhuşun daha soylu ve uygar çeşitlemelerini tanıtıyorlar.

Gece kulüpleri, lokantalar, pavyonlar ve pastahaneler açıyorlar. Taksi şoförlüğü yapıyorlar, çiçek satıyorlar, tombala çekiyorlar, resim çiziyorlar, dans ediyorlar ve ister gerçek ister sonradan edinmiş, soyluluklarını bile çaresizlikten önlerine gelenlere pazarlıyorlar.

Devrimin trajedisinden kaçabilenler bir İstanbul, bir Beyoğlu, bir Galata dramına ya da melodramına sürükleniyorlar. Kimi ken-

dini kaptırıp, yolunu bulup yerleşiyor ya da yok oluyor, kimi de İstanbul macerasını bir «Spasibo» (teşekkür) ile noktalayıp başka diyarlara geçiyor.

Tarih, dedikleri gibi, tekerrürden ibaret olduğundan, kendini tekrarladığından, bir 70 yıl sonra İstanbul (ve Karadeniz kıyıları) benzer bir göç yaşıyor; şu farkla ki, yeni göçmenler - bir öncekilerden bazen daha çaresiz ve ezik - salt Rus değiller ve hedef olarak salt Beyoğlu'nu seçmiyorlar. Ayrıca Beyoğlu, bilindiği ve çok yazıldığı gibi, o «eski» (hangi eski?) Beyoğlu da değildir artık!

Beyaz Ruslar Geliyor!

Son yıllarda sürekli olarak yeniden keşfedilen Beyaz Ruslar, «nostalji»ye kapılıp giden Beyoğlu edebiyatında bir hayli yazıldı, anlatıldı, anıldı ve «ikinci göç» ile karşılaştırmalı bir şekilde yorumlanıp gündeme getirildi.

İstanbul'daki, özellikle Beyoğlu'ndaki Beyaz Ruslar kendi dönemlerinde de çok anlatıldı ve en önemlisi, yaşanıldı. Beyaz Rus kadınları, aradan geçen zamanla, Beyoğlu'nun eğlence ve fuhuş panoramasında, ola ki, birazcık abartıldı. Ama «haraşo» (güzel) olsunlar ya da olmasınlar, bu Rus kadınları beyaz tenleri, kısa sarışın saçları, sigaraları, uzun eldivenleri, özgür ve çağdaş, soylu ve içtenlikli davranışları (artı semaverleri ve kokainleri) ile bizim eşkilerin Pera'sında gerçekten yeni bir çağ açmışlardı.

Her «Haraşo» bir soylu değildi, ancak soylu gibi davranabilir, soylu olduğunu söyleyebilirdi. Gemiler dolusu kaçan askerlerin arasına, her ordunun peşinde olduğu gibi fahişeler de sığınıyorlar. İstanbul'da bunların bir kısmı «sınıf atlıyor», kendine uygun, ortama ve beklentilere uygun bir geçmiş uyduruyor ve saygınlık kazanıyor.

Başka bir kesimiye İstiklal Caddesi'nin yan sokaklarında

mantar gibi türeyen pansiyonlara, dayalı döşeli «garnis»lere yerleşiyor, bir ya da birkaç dost ediniyor.

Ve bir kısmı da kendini alkole ya da uyuşturuculara teslim ediyor. En çaresizleri (ya da eski mesleklerine en bağlı olanlar) genelevlerin, randevu evlerinin kadrolarında yer alıyorlar.

Beyaz Ruslar'dan önce de Beyoğlu'nun gece hayatı, zevk, ve sefahat âlemi zengin ve çeşitlidir. Yine de tüm özentilerine rağmen küçük burjuvadır. Ruslar kendi alışkanlıklarını, yaşam düzenlerini ve eğlence anlayışlarını bu varolan gece (ve gündüz) hayatına katarak daha «elit», daha soylu bir çeşni kazandırıyorlar.

Aralarında ünlüler, ünlü sanatçılar, gerçek soylular olduğu gibi İstanbul'da ilk adımlarını atan sonradan Paris'e ya da başka bir Avrupa kentine geçip ünlenenler de oluyor.

Bunlardan biri de, örneğin, Çarşıkapı'daki «Bahçe Saray» barında ilk kez dansçı ve şarkıcı olarak sahneye çıkan Olga Tschekowa'dır.

1897 doğumlu Kafkasyalı Tschekowa, Stanislawski'nin öğrenciliğinden geçiyor, 1919-1920 yılları arasında İstanbul'a sığınıyor, 1921'de Almanya'ya geçiyor, sinemayı deniyor ve 1930-1950 dönemi Alman sinemasının yıldız oyuncularından biri oluyor.

Ve fuhuşa yönelenler...

Zafer Toprak'ın bir araştırması Beyaz Rus kadınlarının gece hayatına ve fuhuşa katkılarını sayılarla ortaya koymaktadır. Şöyle ki:

- İstanbul'un genelevlerinde 171 vesikalı Rus kadını çalıştığı gibi kentin 58 barında (23'ü Beyoğlu'nda, 24'ü Galata'da, 11'i Tophane'de) konsomatris olarak 231 Rus bulunmaktadır ki, bunların arasında, fahişelik yapanlar da vardır.

Sayılar kabarik değilse bile -bunlar, resmi sayılardır- belirli bir orantının dahilinde açıklayıcıdır.

Beyaz Ruslar dizi dizi lokantalar ve gece kulüpleri açıyorlar ve bunlarda (artı pastanelerde ve çay evlerinde) Türk ve Levanten müşteri bol sayıda kadın garsonlarla karşılaşılıyor ve doğal olarak etkileniyor.

Büyük Moskova Kulübü (Le Grad Cercle Moscovite ya da Moskovit), Karpiç, Kiefski Uğolok, Türkuaz, Rose Noire, Kit Kat, Petrograd, Rouge et Noire, Fransız Büyük Elçiliği'nin eski bahçevanı Lehman'ın açtığı ilk Maxime (Maksim) bu tür yenilikleri de sergiliyorlar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, «Moskovit»i şu satırlarla canlandırıyor:

«Ortada hora tepen ince belli, levend Kafkas delikanlıları, masaların arasında dolaşan berrak göznlü Rus prensesleri, Asyalı sefahatın ve Asyalı coşkunun her sesiyle haykıran çılgın bir müzik, yemek esnasında su yerine votkanın insanı birden bire kavrayan sinsî ve kançık tesiri, vakit henüz akşamın dokuz buçuğu olmasına rağmen, herkesin aklını çoktan başından almıştı. O kadar ki burada vestiyerden başlayarak insana bütün hizmet edenler de müşteriler kadar sarhoş görünüyordu.»

Evet, doğrudur, Beyaz Ruslarla birlikte Beyoğlu'nda bir Asya tipi coşku ve heyecan iyiden iyiye esiyor ve Beyoğlu'nda yaşayanlar ya da Beyoğlu'na çıkabilenler sanki yeni ve denenmemiş, belki unutulmuş zevkler tadıyorlar.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın izlenimlerine baktığımızda görülenler şunlardır:

«Beyoğlu, büsbütün tanınmaz hale gelmişti. Birdenbire kendisine eklediği Sirkeci'den Tepebaşı'na, oradan da Osmanbey'e ve Şişli'ye kadar alaturka ve alafranga çalgılı, hiç olmazsa bir gramofonla müşterilerini eğlendiren bir yığın eğlence yeri açılmıştı. Fakat asıl civcivli yer Tepebaşı'yla Taksim arasında idi.

Yetmiş çeşit milletten insanın hep birden eğlendiği bu bir-

kaç yüz metre uzunluğundaki cadde, kendi tevekkülünün ve ızdırabının gecesine kapanmış eski İstanbul'un yanibaşında bugünün egzotik romanlarında hikâyesini okuduğumuz bir nevi Şanghay ve Singapur gibi asıl maddesine çok derinden yabancı, haşin, köksüz ve gürültülü parlıyordu. Fakat İstanbul'un neresi eğlenmiyordu? Üsküdar iskelesinin hüzünlü manzarası birdenbire bir şehráyin olmuş, Kadıköy iskelesinden başlayan bir yığın eğlence yeri ve barla dolmuştu. Mühürdar bahçesi - o zamanlar Moda, bugünkü gibi parlamamıştı - çalgısıyla, eğlencesiyle İstanbul'un en uzak yerlerinden müşteri çekiyordu.» ✓

Tüm bunlar ve artı Beyaz Ruslar...

Eğlenceler, zevkler, arzular, duygular ve bunların çerçevesini çizen bir hava, bir ortam, bir atmosfer...

«Küçük önemsiz ayrıntılar; gümüş ikonaların önünde yanan yağ şamdanları, yaldızlı kilise kubbelerini gösteren duvar resimleri ve suluboyalar, Bizans haçları, kartalları ve taçları, büyük havyar kutuları, votka şişeleri, karanlık bir köşede çalan orkestra gibi, uzaktaki 'Kutsal Rusya'yı anımsatan sıcak bir havası vardı bu yerlerin. Müşteri kendini başka bir ülkede, orta halli evinden, asker kantinlerinden, kozmopolit sofralardan kilometrelerce uzakta sanırdı.»

Öyle yazıyor ve anımsıyor Willy Sperco, Paul Morand'ın «Ouvert la nuit» (Gece Açıktır) romanından esinlenerek.

Ya lokallerde servis yapan, hizmet veren güzeller güzeli «Haraşo»lar?

Sperco duygulanarak onları da anlatıyor:

«Zarif bir gülümseme ile yönetici bayan sizi bir davetli gibi kabul eder ve öpülmek için elini uzatırdı. Ayakta durmaya alışmamış bir iki kadın garson tembel tembel yerlerinden kalkıp yer gösterirler, diğerleri bir köşede konuşmaya devam ederlerdi.

Adları şöyleydi: Vera Aleksandrovna, Sonia İvanovna, Aleksandra Akudinova, Valantine Sergeva. Bu adlar masadaki çiçek vazolarının yanında bulunan kartonlara güzel bir yazıyla yazılırdı. Çoğu zaman kadın garson müşteriyle yemek yemeyi kabul ederdi. O zaman kartonu masadan kaldırır, bir arkadaşı kemerine bağlı bir kalemle küçük defterine siparişinizi alırdı.

Hepsinin çok beyaz ve narin elleri, güzel dişleri ve çok hoş gülümsemeleri vardı. Müşteriler genellikle onlara âşık olurlardı. Bu yüzden ihanete uğrayan kadınlar ve genç kızlar, bayağı endişelenmeye başladılar. Türk gazetelerinde bu kadınlar hakkında hoş olmayan yazılar çıktı.»

Madalyonun bir yüzü bu; güzellikleri, sorunları ve eleştirileri, protestoları ile. Fakat bu madalyonun bir başka yüzü daha vardır; bu, daha gerçek, daha buruktur.

Beyaz Ruslardan olan, İstanbul'da aralarında yaşayan ve sonradan Paris'e geçen yazar A.Roubé bir kahramanına şunları söyler:

«Bir gemi, panik sonucunda, bizi buraya çıkardığı için biraraya geldik, rastlantısal olarak. Oysa ki her birimizin toplumsal bir sınıfı, bir eğitimi, bir vatani vardı. Ve tüm bunların bir değeri oluyor.

Damarlarında Kral kanı taşıyan Prenses Vidianow, Yaltalı küçük tezgâhtar kızı Raya, Tiflis'te fahişelik yapan Ninka veya en yüksek fiyata satabilmek için bekâretini koruyan Musevi bakiresi Esther ile nasıl eşit olabilir?»

Beyaz Rusların, özellikle beyaz tenli, bakımlı Rus kadınlarının yaklaşık olarak dört yıllık (1920-1923) öyküsü giderek özlemle dolu «renkli», bazen de handiye «hoş» bir destana dönüşüyor. Nedir ki, durum, öyle pek hoş değildir ve özlemle dolu destan aslında gerçek ve acıklı bir dramdır.

Beyaz Ruslar uzmanı ve İstanbul tarihçisi Jack Deleon durumu, konumuzla ilgili olarak, şu şekilde özetliyor:

*«Beyaz Rusların varlıklarını en çok duyumsattıkları yıllar 1920-24 arasındır. Bu yıllarda Beyoğlu (Taksim-Tünel/Tarlabası-Galata çeperi) Beyaz Rus istilasına uğramıştı sanki. Ana cadde-
deler üzerinde kabareler, arka sokaklarda pavyonlar açılıyor, Rus lokantalarının masaları kaldırımlara taşıyor, şarkılı ve danslı «show»lar İstanbul gecelerine renk katıyordu, Beyoğlu'nun arka yakasında Odessa ve Kiev genelevlerinden kaçan kadınlar koka-
in pazarlıyordu.»*

Lokantalar açılıyor, havyarlar ve votkalar, şampanya ile birarada tüketiliyor; güzel kadınlar «hizmet» veriyor ve eski Beyoğlu'nda yeni aşklar, yeni kıskançlıklar yaşanıyor.

Romantik bir Asya rüzgârı esiyor. Beyoğlu'nda; romantik, hırslı ve tutkulu. Balalaykaların eşliğinde üniformalı Kazaklar gece lokallerinin kapılarında konukları karşıyorlar, meşin kasketli heybetli generaller taksi şoförlüğü yapıyorlar... Ama yine de her şey bu denli romantik değildir.

Soylu ya da soysuz bu güzel Rus kadınlarının bir kısmı lüks lokantalara ya da sosyetik gece kulüplerine kadar ulaşamıyor; Galata ve Beyoğlu'nun genelevleri, randevu evleri bir süre bu beyaz ve küskün çiçeklerle, «beyaz çiçekler» ile süsleniyorlar.

Pansiyonlar, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, ayrı bir dünyanın, kapalı bir dünyanın mekânları oluyorlar. Yeni konuklar eski ve eskimeyen zevkleri uyguluyorlar, yaşıyorlar ve yaşıyorlar. Fikret Adil sevicilerden ve kokain bağımlılarından, çıplaklığı doğal görenlerden ve çıplaklıklarını yaşayanlardan, pervasızca teşhir edenlerden ayrıntılı olarak söz ediyor. O yıllarda pansiyon işletmiş olanlar; göçün gizli yüzünü yaşamış olup o kadınların sırdaşlığını yapmış olanlar daha acı, daha vurucu şeyler anlatıyorlar.

Anlatılanların bir kısmı kalan belgelerden, yayınlanan anılardan ortaya çıkmıyor. Özel yaşamların ayrıntıları - doğal olarak - «mahfuz» kalıyor, sonra zamanla unutuluyor.

Pera'da yaşanan ve uygulanan fuhuş, Pera'nın kuruluşundan başlayarak çeşitli kaynaklardan beslenen, yerli ve yerel olanla dışardan geleni birarada kullanan, genelde bir «ithal» fuhuştur. İstanbul her zaman kozmopolit olduğundan, bir «dünya kenti» kimliğini koruduğundan fuhuşu da, özellikle Pera gibi en kozmopolit bölgesinde, değişik ve çeşitli ırklardan, uyrukluklardan meydana gelen bir yelpaze, bir mozaiktir.

Fuhuşa atılmak, fuhuşu seçmek ya da empoze edilen fuhuşu kabul etmek basit bir seçimin ya da karmaşık bir eğilimin sonucu değildir. Her tür koşul ve zorlama; başta ekonomik, fizyolojik ve psikolojik baskı olmak üzere önemli birer etken oluyorlar.

Pansiyon ve «garnis»lerde ailelerinden, sevdiklerinden, ortamlarından kopmuş olan sayısız kadınlar; kimi çok genç, kimi orta yaşlı, kimi deneyimli, kimi de panik içinde yaşıyorlar.

Bir savaş geçiren, bir işgal yaşayan kentin içindeki bu kadınlar kendileri ve etrafları ile mücadele ediyorlar; hayatında kimseye hizmet etmemiş olanlar hizmet ediyorlar; yorgunluğun ne olduğunu bilmeyenler yoruluyorlar; soyluluk ve kibarlık içinde yetişmiş olanlar çirkefleşiyorlar ve her şeyi satın alanlar bu kez her şeylerini satışa çıkarıyorlar.

Toplumsal sınıflar iyice iç içe giriyor, kenetleniyorlar: garsonluk yapmak zorunda kalan hanımefendinin karşısına, hizmet edilecek müşteri olarak, soyluluk komedyasını oynayan fahişe ya da köylü kızı dikiliyor.

Kokainle gelenler olduğu gibi kokaine Beyoğlu'nda alışanlar da vardır. Kokaine ya da esrara, haşişe. Her şeyini satıp, kiralandıkları, kirasını ödeyemedikleri odanın dışına günlerce çıkmayan,

kilitlenen, semaverlerindeki çayla beslenenler de vardır; intihar edenler ya da intiharı deneyenler de.

Hiç kuşku yok, pek çok kişi bu Rus dilberlerine âşık oluyor. Fakat Rus dilberlerinden pek azı bu aşkların, fırtınalı tutkuların karşılığını veriyorlar, verebiliyorlar.

Genel panoramada «Rose Noir» (Siyah Gül) de çigan müziği ile kafayı bulanlar, «Garden Bar»daki bale kızlarının, Rus dansçılarının peşine takılanlar ve Galata'nın meyhanelerinde, umumhanelerinde Rus eti arayanlar birbirlerine karışıyorlar.

«Rose Noire» salt bir gece lokalı değildir, başlı başına bir dünyadır. İstanbul'un en lüks lokantasıdır, kışın Pera'da yazın Bebek'te hizmet veren, işadamlarını, savaş zenginlerini, karaborsacıları, işgal subaylarını, elçilik mensuplarını ve her telden çalanları biraraya getirmektedir.

Bir taraftan erkekler, beri taraftan ise kadınlar, Rus kadınları. Kimi masallar uyduran, kimi mücevherlerini satan, kimi de fütursuzca, kendini pazarlayan kadınlar.

Servis yapan kadınlar da var; ancak bunlar, karıştırmayalım, eli tepsili garson değildir. Bir kez daha A.Roubé Jansky'nin yazdıklarına bir göz atalım: aralarında iyi aile kızları vardır, gerçek kontesler hatta prensesler. Bunlar, şık giysiler içinde, kendi evlerinde, saraylarında konuk kabul edercesine konukları (müşterileri) karşılarlar. Siparişleri smokinli garsonlara iletirler, dilediklerinde bir masaya otururlar ve canları çektiklerinde dansa kalkarlar.

Hepsi de böyle mi davranıyordu?

Değil, aralarında işi «profesyonelce» sürdüren de vardır; çaresizlikten ya da zevklerine, eğilimlerine uygun geldiğinden sürdürenler de. Üstelik her ilişki ve her macera para karşılı yapılmıyor. Gönül işleri, aşklar ve sevgiler de işin içine giriyor.

«Rose Noire»in bir de Bebek şubesi var; son derece «in»

olan: iki açık dans salonu, camdan bir pist, altı ışıklandırılmış ve değişken renkli. Sahilde sandallarda biriken kalabalık, etrafta kuyruklar.

Fuhuşu anlatmak - «parantez» açılım - fuhuştan yana çıkmak, kadının sömürüsünü doğal ve kaçınılmaz gibi göstermek ve bunu kabullenmek anlamına gelmez. Cinsellik, insan yaşamının özü bazen de doruğuysa da cinselliğin her şekli ile pazarlanması olayı ne bir uygarlık, ne de bir çağdaşlaşma göstergesidir. Fuhuşun gerekliliğini, giderek toplumsal işlevini hâlâ savunanlar (varsa); kendi kişisel çıkmazlarının, çaresizliklerinin, çıkarlarının tutsağı ve sözcüsü olanlardır.

Beyoğlu, fuhuş konusunda, herhangi başka bir büyük kentten ne daha aşağılık, ne de daha evrimleşmiş oldu. Beyoğlu, uzak ve yakın tarihinin her döneminde, içinde bulunduğu çağın bir aynası ya da abartılmış bir maskesi oldu. Dün de öyleydi, bugün de öyledir.

«Beyoğlu büyük şehrin fuhuş merkezi miydi?» diye soruyor İlber Ortaylı ve hemen yanıtını veriyor:

«Her şehir kadar. Karşıdaki İstanbul da İstanbul olalı bin yıldır bu zanaatı tanırdı. Beyoğlu'nun farklı yönü, hayatın her yönünün, her safhasının ve her gerçeğinin, kendini gizlemeden ortaya koyması ve örgütlenmesiydi. Büyük şehir zaten her şeyin örgütlendiği bir mekân demektir. Beyoğlu'nda her olayın ve her kırımın kendi geleneği oluşmuştu.»

Mustafa Cezar ise soruna bu açıdan bakıyor:

«Beyoğlu'yu genel olarak sevimsizlik gözlüğünün gerisinden seyredenler, burasını bir fuhuş bölgesi şeklinde görmeye çalışırlar. Dünyanın en eski zanaatı olan fuhuş, kuşkusuz, ne belirli bir şehire, ne de belirli bir semte özgü bir olaydır. Fuhuş şartlar ve ortama göre azalır ya da çoğalır, ama yeryüzünden hiçbir zaman kalkmaz.

İstanbul'da fuhuş, az ya da çok oranda her zaman var olmuştur. XIX. yüzyılda fuhuş yapanlar daha ziyade Galata ve Beyoğlu'nda tutunacak yer bulmuştur. Limanın Galata'da yer alması, yabancı ve turistlerin Beyoğlu'nda barınması, meyhane, pastane ve eğlence yerlerinin Beyoğlu'nda yoğunluk kazanması, fuhuş yapan kadınların da bu tarafta toplanmasına neden olmuştur. Fuhuş burada yuvalanınca, şehrin iti, uğursuzu da aynı semtin sakinleri haline gelmiştir.»

«Haraşo»lar, ister istemez, kendilerini kurulu bir düzenin içinde buluyorlar ve düzene uymaya çalıştıkları gibi ona özelliklerini katıyorlar. Geleneklerinden, göreneklerinden ve alışkanlıklarından yararlanıp bir değişik - ya da değişik gibi gelen - ortamın öncülüğünü yapıyorlar.

Bir dört yıl kadar geçiyor Rus tadlarını benimseyen Beyoğlu'nda ve sonuçta Beyaz Rus akını ve tutkunluğu geçiyor: Rus havası bu süre içinde çok «in» oluyor; sonra da Beyaz Ruslar kendi seçimleri ile «out» olunca, olay kendiliğinden tarihe karışıyor.

Beyaz Rusların çoğu İstanbul'u ve Beyoğlu'yu terk ediyorlar: «Rose Noir» (Siyah Gül)'in şarap çeşnicisi Piotr Fiodorovitch, Yunanistan'a geçip bir elektrikçi dükkânını açıyor; «Sivastopol» çayevi kaftanlı Kafkasları, Wrangel ordusunun subayları, dört köşeli üstü camlı masalar, koltukaltlarında bir çanta taşıyan ve gevrek gülücüklerle birlikte ponçeki, priyaniki ve bubliki adlarını taşıyan tatlı çeşitlerini çayla sunan pembe yanaklı garson kızlarını beraberinde götürerek bir anı oluyor.

Bir «Niçoise» (Nisuzaz) kalır ancak, Salah Birsal'in anımsattığı gibi, «Nisuzaz'da çalışan garsonlar, 1917 yılında İstanbul'a üşüşen o 'kürklü, çizmeli, saçları çok düz taranmış, bol düzgünlü, bol mücevherli' kontesler, prensesler değildir artık.»

Eğlence yerleri de, fuhuş da ismen yüz değiştiriyorlar. Ya da arta kalanlarla yetiniyorlar!

Hocazade Sokağı'nda Madame Ayganoş'un evinde 15 lira karşılığında kendini kontes ya da düşes diye tanıtan, elleri bir hayli bakımsız, «Haraşo»larla gönül eğlendirenler, artık buldukları ile idare etmeye çalışırlar.

«Benim Beyoğlum» adlı kitabında Atilla Dorsay, Fransız yazarı Paul Herigo'nun «Rus Ateşi» kitabından aşağıdaki alıntıyı veriyor:

«... Moskoflar gelip lokanta, konser, bar, kabare ve kumarhane açınca, Beyoğlu'nun bir eksiğini tamamlamış oldular. Rus kadınlarının buralara gelmesi bir şeye daha yaramıştır. Bu zavalı mahlûklar, fakir hayata katlanmamak için 'lövanten' veya Rum ve Yahudi zenginlerinin iltifatlarını kabul etmişler ve altı ayda onları soyup soğana çevirdikleri gibi, onlara hadlerini bilmeyi öğretmişler, paralarını ellerinden almak için bu kaba adamları odalarına kabul etmeden, ellerinden sigaralarını olsun atmaya mecbur etmişlerdir.»

Gerçekten ilginç, ancak düzeltilere her zaman açık yorumlardır bunlar; çünkü, doğrusunu söylemek gerekiyorsa (mutlaka gerekiyor!), Beyaz Ruslar; Beyoğlu'nda lokanta, bar, kabare ve kumarhane açmakla herhangi bir eksiği tamamlamıyorlar: olsa olsa varolanlara bir dizi daha ekliyorlar, özellikleri ve çeşnileri ile.

Herigo, İstanbul'a gelen Batılı bir yazarın gözü ile, Beyoğlu'ya ve Levantenlere, azınlıklara yukardan bakıyorsa bile (Beyoğlu o ve başkaları için «az gelişmiş» bir Paris görünümünü taşıyor) doğru bir noktaya parmak basıyor. Bu da Rus kadınlarının, her çeşit kadın - erkek ilişkilerine getirmeyi başardıkları ölçüdür.

Belki de «Haraşolar», genelde İstanbul ve özelde Beyoğlu erkeklerine centilmenliği ve saygıyı - her durumda saygıyı öğretmiyorlar, ama ücret karşılığı aşkta bile kibarlığın ve centilmenliğin sözkonusu olduğunu hatırlatıyorlar. En azından, o «magan-

da» öncesi yıllarda ve ortamlarda, geçerliliğini yitirmeyen ve uygulanması insanlık gereği olan bir cencilmenlik, bir efendilik ve bir «gerçek erkeklik.»

Beyaz Rusların sayesinde Beyoğlu'nda lüks lokaller açılıyor. Fakat Beyaz Rusların açtıkları her yer lüks değildir. Tepebaşı'nda, örneğin, akşam ve gece saatlerinde bir çeşit pazar kuruluyor; saat onda başlayan ve şafağa kadar devam eden. Boş sandıkların üzerinde dizilen yemekler, mezeler ve içkiler, kurutmuş balıklar, kızartılmış böbrekler, tüten semaverler ve bunların etrafında gidip gelen eski askerler, aç çocuklar, çaresizler... Daha sonra da bunlara katılan garsonlar, hizmetçiler, sokak fahişeleri ve gece lokallerinden çıkan sarhoş konsomatrisler: adları Scho-uka, Nina, Raya, Loubka, Ninka, Lyka ya da Lolo olan.

Beyaz Rusları, Georges Young da anlatıyor; hem de duyduğu üzüntüsünü gizlemeden:

«Yanlarına değerli eşyalar alanlar, Pera'daki tüm gece kulüplerini, meyhane ve kahvelerini satın aldılar. Daha az şanslı hanımlar lokanta garsonluğunu yaptılar ya da çok daha aşağılayıcı meslekler edindiler. Erkekler ya giysilerini sattılar ya da kılıçlarını en çok para verenin hizmetine sundular. En çok acı çekenler en iyileri oldu.»

Tepebaşı'ndaki «Garden Bar» da Rus etkisi ya da Rus Ateşi bir süre daha devam ediyorsa bile, sonuçta «Garden Bar», Ruslar olsun ya da olmasın, eski «Ambassadeur» ve daha önceki «Café Concert Parisiana»dan kapıldığı çizgiyi sürdürüyor.

1911'de açılan, 1914'te kül olup yeniden düzenlenen ve Fikret Adil'in 30'lu yıllarını anlattığı bu «Garden Bar», bu «Bahçe Bar» Rusların gelmesi ile değişik bir kimlik kazanıyor.

Nasıl mı?

Bir kez daha Jak Deleon'a kulak verelim:

«Garden Bar'ın kapısında üniformalı bir Rus generali duruyor, vestiyerde bir Beyaz Rus Kontes paltoları ve pelerinleri alıyor, bir başka kontes (düşes bile olabilir) masalara taze menekşeler bırakıyor, dans artisti Polyakova her gece sahnede sanatını sergiliyor.»

«Rouge et Noire» da (Kırmızı ve Siyah) her lokalde adet olduğu gibi Rus kızları garsonluk yapıyor ve içki fiyatları diğer gece kulüplerinden daha pahalı oluyor. Şikâyet eden yoktur; çünkü bu garson «Haraşo»lar kusursuz bir servis vermekten başka (nasılsa sofra adabını birçok müşterilerden daha iyi biliyorlar!) görünümeleri, şık tuvaletleri ve bol mücevherleri ile göz kamaştırıyorlar, umutlar dağıtıyorlar.

Beyaz Ruslar bazı izler ve alışkanlıklar bırakarak ayrılıyorlar; Beyoğlu'nda bir dönem kapanıyor. Gece kulüpleri, barlar ve pavyonlar Ruslar olmaksızın da yaşamlarını sürdürüyorlar: 1927'de «Garden Bar»dan başka Tepebaşı'nda lokantalı, kabareli ve dansingli bir de «Winter Garden» (Kış Bahçesi) açılıyor.

Tarifesi uygundur, sabaha kadar açıktır, «The Silver Lyre» orkestrasının eşliğinde dans ediliyor ve lokalde her gün, 18 ile 21.50 arası, danslı matinele düzenlendiği gibi Profesör Ferdinand özel dans dersleri vermektedir.

Ne olursa olsun eğlence devam ediyor: İmam Sokağı'nda Koko'nun yönettiği ve gece gündüz açık olan «Papağan» var özel locaları ve orkestrası ile. 1928'de «Maxim», yenileniyor «New Maxim» oluyor ve gece yarısından sonra «monden», sosyetik bir kabare olarak biliniyor ünlü «Ramblers Five» caz beşlisi ve Arjantin tango orkestrası ile.

Beyaz Ruslar, sanki geleceğe dönük bir açık kapı bırakarak gidiyor. «Haraşolar»ın torunları «Nataşalar», bir 70 yıl sonra, bir başka devrimin sonucunda aynı gereksinimler ve aynı ekonomik

zorunluklar içinde, Türkiye'nin Karadeniz sahillerine ve İstanbul'a ayak bastıklarında fuhuş yeni bir ithal potansiyeli ile renkleniyor.

Bu kez gelenler; ne soylu, ne eski varlıklı, ne de yüksek burjuvadırlar. Bu kez gelenler; yine ekmek peşinde, iş peşinde, fırsat peşinde ve ister öğrenci, ister ev kadını, ister serbest meslek sahibi olsunlar yine pazarlayabilecekleri tek şeyi pazarlıyorlar.

Aşk Evleri

Yıl 1888: Taksim'de son derece «in» olan lüks bir lokanta her gece dolup taşıyor. «Corci'nin Lokantası»dır bu, yemekleri nefis, içkileri seçkin ve çeşitli.

Gerçekten «Corci»de çeşit bol; çünkü, bir gece baskınında, lokantanın arka kısmında yatak odalarının ve bu odalarda «özel» hizmet veren kızların bulunduğu ortaya çıkıyor.

Aynı yıllarda, bu kez Langa'da, Fatma'nın randevu evi dille-re destan oluyor. Daha gerilere, XIX. yüzyılın başlarına gittiğimizde ve bu kez Ayvansaray'a baktığımızda, kayıkhaneli bir yalıda, İpşir Ağa'nın kızı diye bilinen Esmâ'nın işlettiği, müşterilerinin çoğunluğu Yeniçeri olan bir başka lüks randevu evi ile karşılaşırız.

«Corci'nin Lokantası»nın, skandal yaratarak, basıldığı tarihte Beyoğlu'nun Timoni (bugün Gönül) Sokağı'nda Madame Fenix'in «pansiyon»u, hiç kovuşturmayaya uğramaksızın, genç mirasyedileri, varlıklı Levantenleri çeşitli eğlence yerlerinde «show» yapan (ve zaman zaman «ekstra» yapmaktan kaçınmayan) yabancı hanım sanatçılarla biraraya getiriyor.

Fuhuşun iki yüzü vardır: biri yasaldır, diğeri ise sözde «gizli»

geçirir. Yasal olanı açıkta ve belirli kurallara, uygulanmakta olan ve uygulanması gereken yasal önlemlere dayanarak güvence altında yaşamını sürdürür ve hizmetlerini sunar. Yasal olmayanıysa, gizli sayılmasına karşın, aslında yasal olanı kadar açıktır (bazen de daha da açıktır!) ve kendi kuralları içinde yaşamını sokaklarda, köşe başlarında, trafiği ve kalabalığı bol olan caddelerde, eğlence yerlerinde, bazı otellerde, «randevu evleri»nde ve eski «koltuk»larda sürdürür.

«Randevu evi» (Fransızca'dan «Maison de Rendezvous») bir buluşma yeridir, bir cinsel birleşme evi değildir. Daha doğrusu, yasal açıdan, olmamalıdır; çünkü işlevi uygulama değildir, aracıdır.

Ansiklopedik tanımlaması ile:

«Birbirleri ile olan cinsel ilişkilerini gizli tutmak isteyen kişilerin rahatsız edilmeden buluşabilmelerini sağlamak amacı ile kurulmuş ve yalnız bu tür ilişkiler için kullanılan ev ya da apartman katı. 1960'da çıkarılan bir kanun uyarınca Türkiye'de bu gibi evler serbestçe çalışabilmekteler. Ancak bu evlerde, genelevlerde olduğu gibi, kadınların sürekli çalışmaları yasaktır ve bu evlere müşteri olan erkeğin eşini (kadını) de yanında getirmesi gerekmektedir.»

Ansiklopedik tanımlama, yasal çerçeveyi açıklamakla birlikte, uygulamadan ve genelde «randevu evi»ne tanınan işlevden uzaktır.

Uygulamada «randevu evi»nin gizli ilişkilerin, yasak ilişkilerin yer aldığı bir cinsel birleşme evi olması gerekir. Ama pratikte, oraya giden yanına kadın getirmez; aksine bir ya da birkaç kadın bulmak için gider.

Yıllar yılı, yasal sayılmalarına karşın, «randevu evleri»nin ve onları işletenlerin başına gelenler de «ihlal» edilen, uygulanmayan yasal önlemlerden kaynaklanmıştır.

Randevu evinde sürekli olarak kadın bulundurmak ve bunları çalıştırmak yasaktır; oysa, sürekli çalışan ya da sürekli hazır bekleyen kadınların olmadığı randevu evi düşünülemez ve «randevu evi»nin tarihi boyunca pek düşünüldüğü de söylenemez.

Geneleve, umumhaneye yani «genel» ve «umuma açık» aşk evlerine karşılık, «randevu evi», tarihindeki en «sayılı» örnekleri ile bir ayrıcalık ve bir «klas» peşindedir ve -yasalar ne derse desin- özelliklerini bundan alır.

XVIII. yüzyıl Londrası'nda İngiliz değil de Venedikli olan Madame Cornelys'in «randevu evi» bu tür «müesseseler»in en parlak ve en gösterişli, hatta örnek sayılacak temsilcilerinden biridir: on iki bekleme salonu, dev boyutlu bir kabul odası, dört yüz kişiyi alabilen bir yemek odası, on iki hizmetçi kız ve yirmi kadar uşak.

Aynı dönemin Amsterdam kentinde Madame Prendergast'ın evi, kızları ve «erotik» bale gösterileri ile ünlenir; yüzleri maskeli ve bir çift yaldızlı ayakkabıdan başka herhangi bir şey giymeyen kızların gösterisi boyunca yüzü duvara dönük bir orkestra çalıyor ve konuklara (müşterilere) açık ve zengin bir büfe sunuluyor.

Londra'nın bir başka randevu evi de (Charlotte Hayes'in işlettiği) «manastır» olarak bilinir, sermayelerine de «rahibe» adı verilirdi. Burada da danslı gösteriler düzenlenirdi, fakat evin özelliği daha çok orta yaşlı beylere ve bayanlara hizmet vermesiydi. Beyler için taşradan yeni gelmiş (ya da öyle sunulan) toy genç kızlar, bayanlara ise deneyimli delikanlılar.

Bunlar fuhuş tarihinden kalma örneklerdir ve hiç kuşkusuz, benzerlerini Beyoğlu'nun uzak ya da yakın geçmişinde arayıp bulmak olanaksızdır. Beyoğlu ve Galata'nın fuhuş tarihinde karşımıza çıkan örnekler her zaman ya düpedüz «proleter» ya da «küçük burjuva»dır.

1880'li yılların Galatası'nda, Leblebici Şaban Sokağı'nda,

Madame Bella'nın oteli ve meyhanesi bulunmaktadır. Bella'nın uyrukluğu bilinmiyor, bilinen tek şey eski bir yosmanın kızı olmasıdır.

Bella'nın namı ve şanı büyüktür, oteliyse sahibesi kadar tehlikelidir. Bella'nın bir sevgilisi vardır, «Kız» Stavro, yakışıklı ve çapkın; Stavro genç bir sermayeye gönlünü kaptırır, Bella'yı aldatır ve bunu öğrenen «patroniçe» onu bıçaklar.

Otele alınacak müşteri ilkin meyhanede sarhoş ediliyor, âdetten olduğu gibi, sonra da otele taşınıyor. Bu konuda meyhanede çalışan Leh konsomatrisleri uzmandırlar!

Söylentilere bakılırsa, otele girenlerden bazıları gizemli şekilde yok oluyorlar.

«Bella'nın otelinin kapıları avanakfara fora, buyurun efendim buyurun!»

Girenin vay haline. Bir daha ismini duyabilirsen, cismini görebilirsen aşkolsun... Bu otel bir yangında kül olmuş. Rivayete nazaran mahzeninde bilmem kaç tane insan kurukafası, kaburga kemiği çıkmış.»

Bella'yı ve otelini şöyle anlatır Sermet Muhtar Alus «*On İki-ler*» adlı kitabında.

Belki de «randevu evi»nin, buluşma evinin en klasik, geleneksel sayılacak örneklerinden biri; Beyoğlu'nun Derviş Sokağı'nda 1860-1897 yılları arasında faaliyet gören Madame (daha doğrusu «Signora») Claudia Cavalli'nin pansiyonu sayılabilir.

Claudia, İstanbul'a 16 yaşındayken taşıcı ustası olan kocası ile birlikte geliyor (1852-1853) ve eşi öldükten sonra bir Rum doktorunun metresi oluyor. Onun desteği ile, zamanla «İtalyan'ın Pansiyonu» adıyla anılacak olan pansiyonunu açıyor.

Bir bekâr pansiyonudur bu ve Claudia, gündüz ya da gece ziyaretçilerine, sabahleyin «Concordia» kızlarına, bazı kiracılarının eşcinsel eğilimlerine hiç itiraz etmiyor.

Yıllar geçiyor, Signora Claudia - ki artık ellisini aşmış ateşli bir kadındır - jigololar besleyip onları pansiyonunda yardımcı ya da uşak diye barındırıyor.

Son olay da bu tutkusundan dolayı kopuyor zaten: Claudia'nın genç sevgilisi İmrozlu Ramazan (Ramo) pansiyonun müşterilerinden mühendis Pierino Pescara ile kırdığından Signora Cavalli kıskançlık krizlerine kapılıyor.

İhanetler, bunalımlar, kavgalar ve tehditler artınca bir gece cinnet geçiren Ramo, pansiyoncu sevgilisini tabancasıyla vuruyor ve ardından da intihar ediyor.

Eskinin «trajik» pansiyonları, orada yaşanan melodramatik ve tutkulu aşklar böyle böyle ve giderek anılarda ve o dönem yayınlarının sararmış sayfalarında kalıyor. «Randevu evi» saltanatı ise, artarak sürüyor.

Beyoğlu'yu, Taksim'i, Nişantaş ve Levent'i artı konumuzun bir hayli dışındaki İstanbul'un başka semtlerini saran, Ahlak Zabıtası'nı yıllar yılı uğraştıran, baskınlara ve gazete manşetlerine hedef olan, bir yerde kapatılıp başka bir yerde (bazen aynı bina'nın bir üst ya da alt ya da bitişik dairesinde, katında) anında açılan, çok sözü edilen ve adresleri, kartları, telefon numaraları elden ele geçen «randevu evleri»nin, bir başka deyişle aşk evlerinin altın çağı çoktan kapanmıştır.

Değişen, çeşitlenen, çağdaşlaşan cinsel yaşamın ve fuhuşta görülen «yeni» atılımların (aslında, bunlar da eskinin yenisinden başka şey,değiller) ardından bu «buluşma» ya da «birleşme» evleri artık sanki çağdışı kalmış, işlevselliklerini ve çekiciliklerini (?) yitirmiş birer gizli fuhuş yuvası gibi sayılmaktalar.

Çokça «burjuva», bazen «Anadolu işi», yöntem ve sahne düzenlerini Batıdan alan, kibarlık taslayan «buluşma evleri» cinsel ilişkilerin ve yasak aşkların açıkta yaşandığı, afişe edildiği ve medyalarda sergilendiği bir toplumda şekil değiştirmeye ya da terk-i ticaret etmeye mahkûm oldular.

Ayrıca, bugün, bir yandan tele - kızlar diğer yandan tele - jigololar ya da «masörler» artık herhangi bir mekânda, handiyse anında hizmet etmeye hazır bulunmaktalar. Bu düzen ve «telekomünikasyon rahatlığı» içinde «randevu» nosyonu sabit kalır, ancak «ev» müşterinin ya da hizmet verenin evi de olabilir!

Kala kala irili ufaklı oteller kalmıştır; geçici veya sürekli konuklar barındıran ve yasal olmayan buluşmalara uygarcı göz yuman.

60'lı ve 70'li yıllarda Boğaz sahillerinde, tepelerinde onarılmış eski ahşap ve bahçeli bazen de lokantalı köşklere «sunuş» ya da «defile» törenini klasik ölçüler içinde yürüten «evler», «hizmet» vermekten gecenin geç saatlerinde halsiz düşen kızları daraçık odalarda tıkip sergileyen oteller; Florya ve Küçükçekmece dolaylarında salaş mekânlar; kaşgöz arası plajların «aile» kabinelerinde acil servis yapan vesikasızlar bir dönemin fuhuş panoramasını oluşturan görüntülerinden salt birkaçıdır.

Randevuculuk mesleğinin ünlüleri, belki de değişime ayak uyduramadıkları, başlarını belalardan kurtaramadıkları ya da yaşlanıp meşaleyi teslim etmek zorunda kaldıkları için bugün, özel bir «toplum tarihi»nin sayfalarına birer «fuhuş destanı» olarak yerleştiler.

Ve örnekler...

Zambak Sokağı'nın 21 nolu hanesi denildiğinde, eski kuşaktan olanların aklına tek bir isim yerleşir: Lüks Nermin. Lüks Nermin ve az buçuk «Fransız tarzı» geleneği sürdüren ülke çapındaki bir randevu evi.

Meşin koltuklu, kırmızı kadifeli bir salon; kahve ve lokum ikramları (Lüks Nermin de lokum tutkunudur); Fransızca'yı, İngilizce'yı parlayan bir teşrifatçı kız...

Her şey gayet profesyonel, huzur ve güven verici: kızlar kla-

sik defileye katılırlar, yatak odaları bir hayli «Regence» stilini anımsatırlar.

Kızların sayısı pek kalabalık değildir, beş ya da altı, fakat «servis»te yok yoktur. 70'li yılların başlarında ücret ortalama 200 liradır; «ekstra» istenildiğinde 500 liraya kadar çıkar ve her çeşit döviz de kabul edilir.

1959'da Lüks Nermin döviz kaçakçılığından tutuklanır, 60 devrimindeyse basına «şok» ve «çok özel» açıklamalar yapar:

«Sabık Devlet ve Hükümet erkânı ile İstanbul'da idari mekanizmanın başında bulunan şahıslara yıllarca hizmet ettim. Hem de maddi hiçbir karşılık almadan...»

Bu ara yabancı devlet reislerini ağırlamak vazifesini de yaptım. Ancak bu vazifelerden birinde sırf hasta olduğum için arzularını reddedince bir tertip karşısında bırakıldım ve döviz kaçakçılığı ile tevkif ettirildim. Bu devlet büyüklerinden bazıları benden ücretsiz hizmet etmeyi âdet edinmişlerdi. Sâbık devlet büyüklerine ait ifşaatta bulunmam gerekirse söyleyecek o kadar şeyim var ki...

Ama artık hakkımı arayacağım ve benden 3 milyon 444 bin lira usulsüz vergi tarhettirenler aleyhine iki milyon liralık tazminat davası açacağım.»

1960 yılının mayıs ayında Lüks Nermin, gazeteci yazar Leyla Umar ve Namık Sevik ikilisine, «randevucu» olmanın, diplomasi ve protokole karışmanın, yerli yabancı siyasetçilerin hizmetini yapmanın (ya da yapmamanın) güçlüklerini ve tehlikelerini dile getirerek bunları anlatıyordu.

Randevu evi işletmek, bu alanda 1 numara olmak hiç kuşkusuz, birçok sorumluluklar getiriyor ve fuhuşun verdiği hizmetler herkes tarafından talep edildiğinde ve «public relations»ların kapsamına dahil olduğunda, randevuculuğun boyutları siyasal ala-

na taşıyor. Her çağda ve her ülkede bir uluslararası protokolun düzeyine varıyor.

Her şey doğaldır, her şey doğal cinsel isteklere bağlıdır. Ağırlanan konunun konumu ne olursa olsun sunulan hizmet yine de fuhuştur, para karşılığında cinsel birleşmedir: görgü kurallarının çerçevesine oturtulan sömürüdür.

Lüks Nermin bir «müessese» idi, ancak tarihsel çizgi içinde Lüks Nermin'den önce 30'lu yılların randevucular kraliçesi, ünlü Madame Atina idi.

Madame Atina'nın Sıraserviler'deki evini bu kez bize şairimiz İlhan Berk anlatıyor:

«Evin güzelliği de dış kapısından başlar: mermer merdivenler, süslü bir giriş, büyük geniş bir salon (salonda dolaşan bir kurt köpeği) ve sıra sıra birbirinden loş odalar, komodinler, aynalar...»

Madame Atina'da odalar bir hayli «stil», Lüks Nermin'de ise, her odanın ayrı bir rengi vardır ve «mavi odaya», «pembe odaya» diye buyur edilir.

İlhan Berk'i izlemeyi sürdürelim yine:

«Fiyatlar 5 liradan başlar, iki Reşat altına değin de çıkar. Buranın güllerinden biri de, ünü cihanı tutan, Zozo Dalmas'dır.

Madam Atina'nın defterinde Zozo Dalmas (buraya geleceğiz) 'Misafir Artist' diye geçer. Cumhuriyetin bütün büyükleri buradan nasibini alır. Bu büyükler adına da ev 'basılmaz' diye bilinir (tıpkı Lüks Nermin'in evi gibi!). Ama bir gün bu ev basılır, Madam Atina da Sıraserviler'den asıl Pera'ya (Pera, Cadde-i Kebir demektir), bu antik fuhuş yatağına taşınır.»

Madam Atina, Tokatlıyan'ın köşesindeki, Salak Sokağa da geçer, dört katlı bir binayı tutar, her ülkeden seçkin kızlarını toparlar ve yeni ücretler saptar (1930'larda 10 liradan 50 liraya

kadar) fakat 1938'de düzenlenen bir baskında, yardımcısı Katina ile birlikte tutulur ve terk-i ticaret etmek zorunda kalır.

Madam Atina'nın evi kapanıyor, diğerleriye hizmetlerini sürdürüyorlar. Kimi ünü ile dikkatleri üzerine toplayıp olaylar yaratıyor, kimi de hiç dikkatleri üzerine çekmeksizin işyerlerinin hatta ailelerin bulunduğu binalarda mesleği devam ettiriyor: tıpkı 40'lı yılların Yeşilçam Sokağı'ndaki Madam Olga gibi.

Fuhuş, gerçekte kârlı ve tehlikeli bir iştir (aynı zamanda ahlaksız bir iştir, fakat bol para getirdiğinden aldıranı pek yoktur!), boyutları artınca bazı tehlikeleri de özellikle yasadışı olduğunda ya da öyle sayıldığında artırır.

İyi hoş da yeri gelmişken (hatta geçmişken) bunca sözünü ettiğimiz bu yasal ya da gizli fuhuşu, bir tüm olarak, nasıl tanımlarız?

Fuhuş; cinsel gereksinimin, cinsel eylemin bir ücret karşılığında pazarlanması, satılmasıdır. Bu açıdan her ne kadar bir arz ve talep dengesine dayanır gibi görünse de arz yolu ile talebi kışkırtıp kadın imgesini (kimi için erkek imgesini) ön plana itmekle, nesnelleştirmekle ve sürekli olarak bir baskı altında tutmakla sömürüyü doğurmaktadır.

Jean Gabrlel Mancini'nin tanımlaması ile: *«Fuhuş başka hiçbir geçim kaynağına sahip olmayan bir kadının zorlanmaksızın ve serbest olarak, eşini seçmeden, her önüne gelenle, ilk istek üzerine ücret karşılığında ve asıl konusu zevk değil kazanç olan, sürekli ve tekrarlı cinsel ilişkide bulunması olayıdır.»*

Türkiye'de fuhuş ne zaman yasallaşır?

Kimine göre 1856'da, kimine göre 1858'de. Ahmet Rasim, «Fuhuş-ı Atık»ın (*Eski Fuhuş*) ilk basımında (1922) «yarım yüzyılı ancak geçer» diyor.

Bu tür bir «küçük tarih»in kapsamı içinde iki yıllık bir fark, öylesine önemli değildir. Önemli olan, Türkiye'de fuhuşun XIX. yüzyılın ikinci yarısında yasalaşması ve yasalaştığında da «yasal»

olan ile «yasal olmayan»ın ayırımını yapıp bu ayırımdan oluşan uygulama ve eylemleri gündeme getirmesidir.

Kim bilir, belki de «aşk evleri», buluşma ve birleşme evleri ilk kez Beyoğlu'nda ortaya çıkmıyorlar. Ancak Beyoğlu, kozmopolit ve Batılı yaklaşımında «randevu evi»ni çeşitlemeleri ile tanıtıyor ve ister Pera'da, ister Galata'da olsun kendine özgü geleneğini kurup tarihsel örneklerini veriyor.

Bu «randevu evi» durumuna, özellikle uygulamasına daha ayrıntılarıyla bir bakalım.

Daha önce gördüğümüz gibi bu tür evler, yasal olarak, içinde çalışan kızları tutamaz, sürekli kullanamaz ve pazarlayamaz. Bunu yaptığında, bir genelev statüsünü izlediğinden suç kapsamına girmiş oluyor ve uygulamadaysa, sürekli bir müşteriye bağlı olmayı amaçlayan, «sirkülasyonu»nu artırmak isteyen ve her tür «servis»i veren randevu evi yasal çerçevenin dışına çıkmak zorunda kalıyor; çünkü «buluşma evi» nitelikleri çok gerilerde bırakılmıştır.

Randevu evi örneklerine Beyoğlu bol miktarda yataklık etmiştir; seçilen semtler, genelde lüks semtlerdi ve seçilen mekânlarda lüks apartmanlar ya da eskiden kalma geniş, huzurlu ve göze batmayan binalardır. Evde kız tutmak suçtan sayıldığından bunun da çareleri bulundu: bazı durumlarda ev bir aracı görevini gördü, buluşmanın ve birleşmenin yer aldığı mekân olmaktan vazgeçip müşteriye ve fahişeyi biraraya getiren «müessesese» havasına büründü.

Daha çağdaş ve yasal şekliyle randevu ev kızı (ki bu bir «tele-kız» de olabilir) temin eder, bağlantıyı kurar, seçimi gerçekleştirir. Ya da müessesese, müşteri ile anlaşır ve kızı ona gönderir. Değilse, müşteri eve gelir ve kızlardan birini seçer, «rezerve» ettiğini teslim alıp başka bir yere götürür.

Amerika'da ve Avrupa'da (bir miktar da Türkiye'de) yeni diyebileceğimiz «escort girl» ya da «refakatçi kız» temin eden «ajanslar» da genellikle eski randevu evlerinin yöntemini kullanırlar (klasik «defile» dahil olmak üzere). Kız ile müşteriye tanıştırır ve gerisine (ister salt bir refakat olsun, ister ilişki) karışmazlar.

Eskinin fuhuşu yeni kalıplara ve yeni düzenlemelere girdiğinde de (Beyoğlu'nda ya da İstanbul'un başka semtlerinde) «yenilenme» diye bir olay yoktur. Dünyanın bu en eski mesleğine yalnızca ve yalnızca yeni adlar ve tanımlamalar takılmaktadır; hepsi o kadar.

Abanoz Adında Bir Sokak

1845 yılına kadar İstanbul'da Ahlak Zabıtası diye bir kuruluş yoktur. Ahlakdışı işlenen suçlar, tüm diğer zabıta, polis suçları gibi Seraskerlik tarafından ele alınmaktadır.

Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra kentin en büyük amiri yerine fuhuşla ilgilenen Subaşı Ağası oluyor ve mahkeme kararı olmaksızın «uygunsuz» evleri kapatmasının yanısıra, baskınlar düzenleyip fuhuşa karşı mücadeleyi sürdürüyor.

Fuhuşu şimdiye kadar «yasal» ve «yasal olmayan» diye ikiye ayırdık; ama daha gerilere ve İstanbul'un eski geçmişine baktığımızda karşımıza üçüncü bir seçenek çıkar; o da «dolaylı fuhuş»-tur. Bunun nedeni ve kaynağıysa, esir ticaretidir.

Eski İstanbul'un esir pazarları Avratpaşa, Cerrahpaşa ve Beşiktaş'ta merkezleniyor. Esir ticareti buradan başka yerlere de «mal» temin ettiği gibi başka yerlerden de alıyor, başka pazarlara dağıtıyor.

«Bu ticaretin çekici kazancı, çöplenenleri gizli çalışmaya iletmış, güzel kızları, sözde hizmetini denetlemek amacıyla evlere kapatan, konaklarda birkaç gün yataklara götüren, sonra 'Beğenilmedi' deyip, eline birkaç kuruş verip geri götüren kadın

simsarlar türemiştir» diye yazıyor Mehmet Seyda. «Çerkez, Gürcü, Dağıstanlı beyaz kızlar Tophane yakınlarında, siyah kızlar da Fatih semtinde, kimi evlerde, gizlice alınıp satılırdı. Bunları satın alanlardan kimisi, kızı evlerinde eğitirler, okuturlar, ona müzik de öğretirler sonra 'evlatlık' ya da 'odalık' olmak üzere yüksek fiyatla satarlardı.»

Esir pazarlarını Lamartine de gezer (Edmondo de Amicis, izin verilmediği için gezemez) ve uzun uzun anlatır pazarda gezinen alıcıları, açık kapılı odalardaki esirleri seyredenleri; ayrı ayrı tutulan erkek ve kadınları ve örtünmesiz kadınları.

On iki, on beş yaş arası Habeş kızları üzerinde durur Alphonse de Lamartine. *«Badem gözlü, burunlar hafif kemerli, dudakları ince, yanakları oval ve zarif, saçları karga kanadı gibi simsiyah ve parlak.»* Sonra da Gürcü ve Çerkez kızlarını anlatır ve esir pazarından *«kalbimiz burkulu, gözlerimiz yaşlı»* olarak ayrıldığını ekler.

Seyda'nın sözünü ettiği «eğitim» tam bir Geyşa eğitimi değilse'de benzer bir Doğulu yöntemidir ve bir bakıma, fuhuşun bir hazırlığıdır ya da «yasal» ile «gizli» olanın arasına giren son derece işlevsel bir üçüncü yoldur.

Belki de eski ve saygınlığı olan bir düzenin gelenek ve göreneklerine, yaşam koşullarına uydurulduğunda buna fuhuş demek istemeyenler de çıkabilir. Nedir ki, bu, «ücretli» fuhuş değilse adı ne olursa olsun fuhuşa teşvikin bir başka şeklidir.

Seçenekleri bir yana bırakıp biz yeniden «yasal» olan fuhuşa dönelim ve handiyse destanlaşmış Abanoz (bugünkü adıyla Halas) Sokağı'na dalmadan önce eski, daha eski genelevlere bir göz atalım.

Ahmet Rasim'e baktığımızda, bu eski fuhuşun bir tür tarihçisi; durumu bize şu şekilde özetliyor:

– Hükümet denetimi altındaki genelev açılması 1870'lerde,

– Daha öncesi Acem'in evi vardır ki, Çivizade adlı birinden devren alınmıştır,

– En işlek genelevler; Beyoğlu, Galata ve çevrelerinde, yani, kemeraltı, Kömürcü Sokağı, Yüksekalkdırım, Kuledibi, Kal-yoncukulluğu, Yenişehir ovası, Çiçekçi Sokağı ve Köprü'nün öte-sine geçtiğimizde Yenıcamı;

– Bunlara ek olarak Üsküdar tepelerinden Haydarpaşa'ya kadar uzanan serviliklerde çalışan mezarlık fahişeleri.

Ahmet Rasim'in kitabını yayınladığı (1922) dönemin Galata genelevlerini bir de Sermet Muhtar Alus dile getiriyor:

«Sıdkılı Sokak'ta birkaç genelev var ve evlerde 'fistanlı, dekolte gömlekli gençler'; Aynalı Sokağı'nda Arap Yorgi'nin 'Şer-bethane' adlı çalgılı balyozu bulunuyor. Sonra ise, daha önce de sözünü ettiğimiz, Madam Bella'nın oteli, meyhanesi ve Leh yos-maları; yabancı gemicilerin vals, mazurka, polka'ya kaldırdıkları kokonaları ile (ki en güzeli, kısa boylu «Kambur» Mayo'dur) Adalı Yarı'nın 'Alafranga Balozu', Fazlı Baba'nın randevu oteli ve müş-teri peşinde dolaşan muhabbet tellalı Papazoğlu.»

Devam edelim: Çingene Andon'un randevu evi, artı Dodi'nin gazinosu (1875-1885). Dodi, eski bir «kaldırım oğlu»dır, 'gazino-su ise tam bir «travesti» gazinosu (belki de türün ilk örneklerin-den biri!) laterna eşliğinde müşterilerle dans eden 17-20 yaş ara-sı, kadın giysili eşcinselleri ile.

«*Tramvay Caddesi'nden Beyzade, Şeftali, Karaoğlu, Züre-fa sokaklarına sapılır. Çoğunda gaga dilli Leh kadınları gelene geçene: 'Bana bak efendi, gel buğda!', zencilere: 'Mercan, mer-can ikimiz bir can!' diye tebelleş olurlardı*» diye anlatır Alus. «*Ge-rideki Kemeraltı'nın, Yüksekalkdırım'a paralel dar yokuşu serma-yeleri yerli koliçalar, Dudular, Boluçalardı.*»

Şimdilik Galata'dan ayrılıp Beyoğlu'na ve Beyoğlu'nun, artık

eski dediğimiz Beyoğlu'nun bir sokağına, bir genelev sokağına dönelim...

«*Tam kuruluş tarihini incelemedim*» diyor Çelik Gülersoy Abanoz Sokağı'na ayırdığı bir yazısında; «*Ama, herhalde saltanat devrinde olamaz (o zaman bu işler gizil kapaklı yapılmış!) sosyal konulara el atan cumhuriyet başlarında düzene konulmuş olmalı.*»

Reşat Ekrem Koçu'ya göre: Abanoz Sokağı, başlarda Beyoğlu'nun «kafesantılar»ında, tiyatro topluluklarında çalışan yabancı sanatçıları konuk eden bir «Pansiyon Sokağı»dır. Ancak, ilerde göreceğimiz gibi, Abanoz, salt bir pansiyon sokağı değildir.

II. Abdülhamit döneminde, genelevler Yeniçarşı'da, Çiçekçi Sokağı'nda merkezleşiyor. Başka evler de Küçük Yazıcı ve Lale sokaklarında bulunmaktalar. Ünlü bir ev de (Birinci Dünya Savaşı yıllarında) Topraklı Sokağı'nın 5/9 nolu hanesinde olan Rum Nikolaidis'in evidir.

Bahçeli ve havuzlu bir evdir bu; savaş zenginleri, karaborsacılar, varlıklı Levanten ve azınlıklar, Nikolaidis'in sürekli müşterileridir ve en büyük zevklerinden biri de sermayeleri çıplak olarak havuza sokmak ve altınlar saçarak, şampanyalar patlatarak keyiflenmektir.

Önceki yüzyılın sonlarında Beyoğlu'nun, Abanoz'dan çok daha önce, çok ünlü - belki de en ünlü - ve başa belâ sokaklarından biri, Linardi ya da Çiçekçi Sokağı'dır.

Sokak, «Concordia» gazinosunun yıkılması ve San Antonio Kilisesi'nin inşaatı (1908), kilisenin sokaktaki çoğu evlerin satın alınması ile temizlenir ve çevre rahatlar.

Linardi (Çiçekçi) Sokağı'nda Madam Marika'nın, Madam Sofiya'nın, Madam Muanniki'nin evleri başı çekiyor ve kızlarla dolup taşanların arasında iki «özel» ev; uzun saçlı, kadın giysili eşcinsellere, «travestiler»e ayrılmıştır.

Sokağın sermayelerine «Çiçekçi Yosmaları», «Çiçekçi'nin Gülleri» deniliyor; kanundan kaçan, soygun yapan, cinayet işleyen hep o sokağa sığınır; manşet olan, anılara yerleşen kanlı cinayetler hep orada işlenir:

1897'de, örneğin, «Kız» Yani ile sermaye kız kardeşi Despina (aynı zamanda ilginç bir «ensest» dramının çerçevesi içinde sevgilisidir) Yani'nin çok içtenlikli dostu ve koruyucusu kayıkcı Perikli'yi vururlar. Nedeni: Despina'yı iğfal eden ve geneleve düşüren Perikli imiş. Ya da Perikli, Yani ile Despina'nın ilişkisine engel olmak isteyip kıskandığından ortadan kaldırılmıştır.

İki yıl sonra (1899) az çok benzer bir kıskançlık yüzünden bir başka cinayet de Madam Evdoksiya'nın evinde işlenir: Patroniçe Evdoksiya onu aldatan sevgilisi Manol'u bıçaklar!

Ve bu böyle sürüp gider...

Sokağın en lüks evlerinden biri «Deli» Despina'nın evidir. Despina kaldırımdan gelmedir, bir Pera afetidir ve hakkında destanlar, şarkılar bile yazılmıştır.

«Concordia» gecelerinin tadı tuzudur, bir geceliğine tam beş Napolyon alır; artı üç şişe şampanya ve bol miktarda da havyar. Yıllar ilerleyince de «Deli» Despina uslanmaz; ancak, geleceğini sigortalamak ve «statüsü»nü yükseltmek için kendi evini açar. }

«Deli» Despina'nın antitezi Tarlabası fahişelerinden Rum kızı Fani'dir. Fani ev açmaz, tövbekâr olup İslam dinini seçer.

Limardi ya da Çiçekçi Sokağı'nın Yeniçarşı Caddesi'ne açılan girişinde bir meyhane var, sokağın içinde de birkaç kahvehane: kızlar, yazın sıcak günlerinde anadan doğma meyhanede kadeh tokuştururlar. Kahvehanelerde hamal, arabacı, tulumbacı takımına karışıp iskambil ve tavlâ oynarlar.

1899 yılında bu çirkin durum, çevreden gelen şikâyetlerin sonucu olarak basına yansır, tepki yaratır.

«Concordia» ve karşısındaki «Café Cristal» ya da «Palais de Cristal» Beyoğlu'nun eğlence haritasından ve fuhuş tarihinden silinmiş, caddede yeni bir kilise inşa edilince, Çiçekçi Sokak da günahlarından arınıyor. Ancak, 60'lı yıllarda bir iki randevu evi, sessiz sedasız, sokakta faaliyetlerini sürdürüyorlar.

Kimi sokaklar, baştan sona genelevlerle doluyor; kimileri de bazen tek bir evin sayesinde fuhuşun küçük tarihine yerleşiyorlar: 1900'lerin başlarında, örneğin, Küçükyazıcı Sokağı da Kör Emin'in evi yüzünden gündemde kalıyor.

Abanoz Sokağı'na gelince...

Reşat Ekrem Koçu, genelevlerin Abanoz'a 1908'de ya da Meşrutiyetin ilanında nakledildiğini yazıyorsa da başka kaynaklar sokağın o tarihlerde tam bir genelev sokağı olmadığını belirtmektedirler.

Çocukluğunda Abanoz'a komşu düşen Gülersoy (Abanoz'a komşu düşen, komşu düşmek ve kalmak zorunda olan çok aile vardı yan ve yakın sokaklarda. Balo Sokağı bunların başında geliyordu.) 1939'da İstanbul nüfusunun çok az olduğu bir dönemde, hafta sonlarında sokağın çok kalabalık görüldüğünü, her iki ucunda bir nöbetçi kulübesi olduğunu anımsar.

30'lu yılların Abanoz'unu o yılların bir gazetecisinin (Sabih Alaçam) yorumları ile de gözlerimizin önünde canlandırabiliriz:

– «Mamalar»ın «Yenice» sigarası yaktıkları yıllardır bunlar ve de 10 kuruşluk bir bahşişin para sayıldığı. «Yenice» içen Mamalar alacalı, bulacalı basmadan entari giyerler, evlerdeki gramofonlarda Odeon marka plaklar döner, biralar içilir ve sofralar donatılır.

Sokakta ünlü bir patroniçe var: adı Bayan Şnorik. Basma entari giymez o, tayyör giyer, plastron boyunbağı takar ve başında lacivert bir bere vardır hep. Bir başkası ise, «Güzel» adı ile anı-

lır ve arabalıdır. Sermayelerin arasında ilgiyi çeken bir Zuhal vardır; çünkü, liselidir ve tüm sokakta onun bir eşi benzeri yoktur!

İlerleyen yıllarda sokağın iki ucundaki kulübeler kaldırılıyor, her iki girişte birer duvar örülüyor. Komşuların ve gelip geçenlerin namusunu korumak burada tek amaçtır. Derken 1948'de (Reşat Ekrem Koçu'ya göre) sokak bir ara kapatılıyorsa da kısa bir süre sonra yeniden faaliyete geçiyor.

1951-1956 yılları arasında aynı sokakta 45 ev çalışıyor ve 1957-1958'de bu işlek ve duvarlarla kapalı Abanoz trafiğe açılıyor...

Bir genelev sokağını trafiğe açmak kimin aklına geldiyse geldi ve araçlarda olan herkesin, çoluk çocuk, genç kız ve kadınların, cinsel bilgileri ve kent topografyaları bir «kültür şoku»ndan geçti.

Devam edelim...

Daha önce andığımız yazında özelliği olmayan, bir hayll çirkin, maviye boyalı ve «yarısı buzlu camlı, uydurma demir kapıları» olan evlerden de söz ediyor Çelik Gülersoy: «çoğu harabe haline gelmiş» sermayelerine de değiniyor.

Sermayeler konusunda bir hayli gerilere dönmekte şimdi yarar vardır...

Zafer Toprak'ın, Mütareke yıllarında Robert Koleji'nde sosyoloji öğretmeni olan Clarence Richard Johnson'un «Constantinople Today or the Pathfinder Survey of Constantinople: A Study in Oriental Social Life» (*Bugünkü İstanbul ya da İzsürücüsü'nün İstanbul Araştırması: Doğulu Toplumsal Yaşamın Bir İncelemesi*, 1922) adlı çalışmasından edindiği bilgilere dayanarak, o dönemin Abanoz Sokağı'nda 30 evin çalıştığını ve bunların sahiplerinin Rum (20), Musevi (2), Ermeni (8) olduğunu, bu 30 evde toplam 111 fahişenin (78 Rum, 4 Musevi, 26 Ermeni, 1 Rus ve 1 Fransız) çalıştığını naklediyor.

Ünlü Abanoz Sokağı'nın günümüzdeki ömrü bir 35 yıl kadar sürüyor (1930-1964) ve bu süre içinde anılara karışan bir çeşit «yaşam okulu» sayılıyor.

1930'da 800.000 kişilik İstanbul kentinde resmi kayıtlara bakıldığında, salt 532 yasal, yani vesikalı fahişe bulunuyor ki, bunların ancak 50'si tedavi altında tutuluyor.

1922'de, İstanbul'da 2.000 vesikalı (69 Rum, 194 Ermeni, 124 Musevi, 774 Türk) ve 1.000 kadar vesikasız hayat kadını bulunduğunu düşünürsek, 1930 yılı için verilen sayı (*Cumhuriyet* gazetesi, 7.9.1930) pek ikna edici olmamaktadır.

1930 yılı, fuhuşun ülke çapında düzenlenmesi bakımından üzerinde durulacak bir yıldır; çünkü İçişleri Bakanı Şükrü Kaya imzalı ve 12.4.1930 tarihli «T.C. Dahiliye Vekaleti Emniyeti Umumiye Umum Müdürlüğü, Birinci Şubesi»nin 2019 sayılı «Fuhuşla Mücadele Hakkında Tamim»i uygulamaya giriyor.

Konumuzu ve dönemi açıkladığı için bu tamimi aşağıya olduğu gibi almayı uygun buluyoruz:

«Milletin bünyesini her türlü tehlike, hastalık ve sarsıntılardan korumakla mükellef olan asrî devletçilik telakkisi, fuhuş da milletin ictimai bünyesini hatta varlığını tehdit eden bir maraz addeder.

Uzun tecrübeler ve muhtelif sistemlerdeki tedbirlerin verdiği neticelere göre devletlerin fuhşun men'i hususunda bulabildikleri en müessir çare: fuhşa vasıta olanların takip ve tecziyesi ve fuhuşhanelerin men'i ile fuhşun hiç olmazsa bir kazanç vasıtası olmasına ve fuhuşhanelerin de bir pazar, bir borsa haline gelmesine mani olmaktır.

Medeni milletlerin ittifaka yakın bir ekseriyeti, milletler için bir yara olan fuhuş ceza tehdidi altında sureti kat'iyede menetmişlerdir. İstatistikler de bu tedabirin halkın ictimai ahlakı ve sih-

hati üzerinde en müsbet ve en hayırlı tesirler yapabilecek yegâne bir tesfiye ve vikaye çaresi olduğunu göstermektedir.

· Eski ve yanlış bir telakki tarzına bağlanarak fuhşu bazı usul ve kaidelerle nizam altına almayı terzihte devam eden nadir bir, iki devlette de men'i iltizam eden kuvvetli ceryan ve temayüller vardır. Çünkü fuhşun tanzimi, kendisinden beklenen içtimai, ahlaki ve bhusus sıhhi iyiliklerin tamamiyle aksi neticeleri vermiştir.

Bir cemiyette fuhuş, kanunla memnu ve ahlak telakkisine göre müstekreh ve menfur olmadıkça fuhuş ve fuhuşhanelere karşı konulacak idari kayıt ve nizamların mahiyet ve şiddeti ve bunların tatbiklerinde ve tatbik edenlerinde dürüstlük ve ciddiyetin derecesi ne olursa olsun fuhuşhanelere şu veya bu yolda müsaade etmek demek, binnetice fuhuş himaye etmek demektir.

Ancak ceza tehdidinin ve inzibati tedbirlerin fuhşun tamamiyle men'ine kâfi gelmediği ve gelemeyeceği de tecrübelerle sabittir. Devletler, kanuni ceza ve tedbirlere içtimai teşekküllerin muavenetlerini de terfik ederler.

Düşenleri kurtarmak, düşecekleri korumak ve daima insanların zaaf ve gafletlerine hitaben cazip ve muğfil vaitlerin, göreneklerin yalancılığını ve arkasında gizlediği acı ve feci akibet ve hakiyatı göstererek temiz ve dürüst yaşama yollarını gösteren umumi hususi cemiyet ve müesseseleri tesis ve yahut teşvik ederler.

Kanunların himayesine ve her memlekette halkın ahlak, sıhhat ve selabetinin muhabbet ve muavenetine mazhar olan bu koruma ve korunma müesseseleri, devletlerin fuhuşla mücadelesini pek çok teshil eder.

Türkiye camiasında fuhuş henüz arizi, mütecerrit ve çok zaittir. Türk cemiyetinin ve Türk aile ahlak hayatının ve Türk kan ve seciyesinin sağlığı ve sağlamlığı, cahil ve gafil idarelerin asırlarca başı boş bıraktığı ve hatta cehalet ve idari gevşeklik yüzünden

diğer milli hayat sahalarına sari fenalklar gibi teşvik ve teshil bile ettiği bu zararın tevessü ve sirayetine set ve hail olmuştur.

Milli seciyenin sari bilgi ve görgülerle inkişafı, atinin selameti için şüphesiz bir emniyettir. Fakat tehlike ve zarar ne kadar az da olsa Türk cemiyetinin bünyesinde bir gün inkişata müsait bir fenalık tohumunun zararını menedecek tedbirleri evvelden almak halk hükümetinin çok ehemmiyet vermesi icabeden vazifelerindendir. Zaten Cumhuriyet kanunlar ve bahusus Türk ceza kanunu, fuhşu ve fuhşa vasıta olanları cezalandırma suretiyle fuhşun memnuniyeti esasını kabul etmiştir.

Milli seciye ve ahlakımızın tasvip ve kanunlarımızın istihdaf ettiği bu men gayesini teshil için Vali Beyefendilere aşağıdaki maddeleri direktif olarak arz ediyorum:

1- Türk ceza kanununun fuhşa mütedair maddelerinin tatbikini temin edecek surette fuhşla meluf olanlar hakkında takibat icrasıyla mürtekiplerinin daima ve mütemadiyen cumhuriyet müddei umumiliklerine tevdipleri.

2- Fuhşla ve fuhşa vesatetle de umumhanecilikle meluf ecnebiler hudut haricine çıkarılmıştı. Bunlardan kalanlar ve yahut sonradan gelmişler varsa diğerleri gibi hudut haricine çıkarılmak üzere isim, hüviyet ve ikametgâhlarının vekalet işarı.

3- Müzikhol, Bar, Kafeşantan gibi yerlerde artist ve şantöz sıfatıyla çalışanlardan fuhşla meluf olanlar varsa ecnebi tabiiyetindekilerin hudut haricine çıkarılmak üzere isim, hüviyet ve çalıştıkları yerlerin vekalet bildirilmesi ve Türk tabiiyetinde olanların da bu gibi yerlerde çalışmaktan men edilmeleri.

4- Bar ve kafeşantan ve alelade gazino ve kahvelerde ahlaksız ve uygunsuz hareketlerle müşterileri fuhşa teşvik eden gençlerin garson ve hizmetçi olarak istihdamı men edilmeli ve ceza kanununun 419'uncu maddesi hükmü nazarı dikkate tutulmalıdır.

5- Küçüklerin meyhane, Bar ve Kafeşantanlara girmesi ve götürülmesi Türk ceza kanununda fuhşa tahrik addedilmiştir. Aile efradı veya velileri refaketinde gelirlerse münasip ve mahrem bir surette keyfiyetten getirenlerle veli, vasileri mektepli iseler mektep müdürleri haberdar edilir. Veli ve vasiler velayet ve vesayet altında bulunan küçükleri ihtar ve ihbare rağmen Bar ve Kafeşantanlara getirmekte devam ederlerse Türk ceza kanununun 435'inci maddesindeki suçla bir zabıt varakası yapılarak müddei umumileri tevdi olunurlar.

6- Badema Türkiye'nin hiçbir noktasında umumhane açılmasına müsaade ve müsamaha edilmeyecektir.

7- Mevcut olanlardan gizliler derhal kapatılacaklar.

8- Vaktiyle verilmiş müsaadelerle açılmış olanlar varsa bunlara velevki diğer bir umumhane'den gelmiş olsun yeniden hiçbir ferdin sermaye olarak girmesine müsaade edilmeyecek ve mevcut sermayelerin serbestçe bulundukları evi terk etmelerine mümaneat ettirilmeyecektir. Küçükler, aile ferdi ve yahut hizmetçi sıfatıyla dahi böyle evlerde bulunamazlar.

9- Vilayet dahilinde kaç gizli umumhane bulunup kapatıldığı ve evvelce verilmiş müsaadelerle açılmış aleni kaç umumhane bulunduğu vekaletle bildirilecek ve gizli umumhane teessüsüne katiyen meydan verilmeyecek ve bunlardan yakalanıp da kapatılanlar hakkında vekaletle malumat verilecektir.

10- Umumhanelerde hiçbir sebep ve vesile ile otel ve pansiyon halinde başkalarının yatmasına müsaade olunmayacaktır.

Her nerede olursa olsun umumhaneler saat on ikide kapanacak ve bundan sonra misafir ve müşteri kabul etmeyeceklerdir.

11- Bu yerlerde içki içmek ve çalgı çalmak her zaman için memnudur.

12- Emrazı zühreviye nizamnamesi ile ona merbut talimatna-

me ve bu emrin yukardaki maddelerine muhalif hareket edenlerin evleri derhal set olunacak ve o ev sahibinin bir daha böyle bir ev açmasına ve o evin bir daha bu yolda işlemesine hiçbir surette müsaade edilmeyecektir.

13- Otel, pansiyon, han, hamam ve hususi apartıman ve evlerde müteaddit kimseleri müteaddit müşterilere fuhuş için arz edenlere umumhaneci ve o yerler de umumhane addolunarak haklarında umumhaneci ve umumhane muamelesi yapılır.

14- Otel, hamam, umumi banyo ve deniz hamamları gibi umumun istifadesine açılan yerlerdeki müstahdiminden iffete mugayir uygunsuzluk edenler fuhşa teşvik cürmü ile müddei umumiliğe teslim olunur.

15- Sokaklarda ve umumi yerlerde şuna buna sarkıntılık ve harfendazlık edenler, erkekleri veya kadınları fuhşa davet ve teşvik eyleyenler ceza kanununun 421'inci maddesindeki suçla müddei umumiliklere tevdi olunur.

16- Herhangi vesile ile olursa olsun sokakta kalmış kimsesizler sokakta bırakılmayarak karakollarda ve belediye dairelerinde barındırıldıktan sonra velilerine ve hayır müesseselerine ve velileri ve işleri yoksa serseriler hakkındaki ahkâma göre muameleye tabi tutulmak üzere müddei umumiliklere teslim olunurlar.

17- Emrazı zühreviye nizamnamesi ve işbu emirname ahkâmına muhalif olmayan emrazı zühreviye talimnamesi ve bahusus sıhhi mürakabe ahkâmının kaffesi tamamiyle mer'idir.

18- Bütün bu noktalar takip ve tatbik edilirken her şeyden evvel gözetilesi mahfuz ve masun bulundurulması lazımgelen cihet, vatandaşların ve Türkiye'de Türk kanunlarının himayesinde bulunan ecnebilerin hürriyet ve haysiyesidir.

Binaenaleyh, irtikâp edilmiş bir cürüm olmadıkça hiçbir kimşenin hürriyet ve hususiyle haysiyet ve namusuna ve meskeninin

masuniyetine tecavüz ve iz'aç mana ve mahiyetinde hiçbir harekette bulunulmamasına, ketûmiyet ve mahremiyete azami dikkat ve itina lazımdır.

Kanuni şerait haricinde her kim tarafından olursa olsun ev basmak sureti katiyede menedilmeli, mütecasirleri derhal kanunun hükmü yerine getirilmek üzere mahkemeye teslim edilmelidir.

Fuhşu takip vesilesiyle nüfuz ve vazifeyi memuriyetini suyi istimal eden memurun derhal eli işten çektirilir ve hakkında kanuni tatbikatta bulunulur.

Vali beyefendilerin emir ve mürakabeleri altında bulunan idare ve inzibat teşekkül ve kuvvetlerini, kanun ve nizamlarını kendilerine bahşettiği salahiyetlere tevfikân hareket ve faaliyete getirerek fuhşun men ve tahdidine müteveccih bu direktifler dairesinde ibrazı mesai ve faaliyet buyurmalarını ve icraat safha ve neticelelerinden de Vekâleti haberdar etmelerini rica ederim.

12/4/930

Dahiliye Vekili
Ş. Kaya

Tamim, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak fuhuşa bir çeki düzen vermeyi amaçlıyorsa da bu düzen, her defasında olduğu gibi yine genelde kâğıt üzerinde kalıyor.

Tamimden belki de en çok etkilenen bir «ithal fuhuş» merkezi olarak Beyoğlu oluyor. Metnin 2. maddesinden anlaşıldığı gibi, fuhuş ve umumhanecilikle uğraşan yabancı uyruklular zaten sınır dışı edilmiştir. Hem yalnızca fuhuş yapanlar değil, fuhuş yaptıkları ya da yapabilecekleri düşünülen müzikhol, bar ve kafeşantan sanatçıları da.

Durumdan şikâyetçi olanlar da vardır; örneğin, eğlence yerleri'nin müdavimi Fikret Adil:

«Bir zamanlar, memlekete dışardan artist girmesini yasakla-

dık» diye yazıyordu Adil. «Gardenbar dahil, bütün barlara yerli artistler doldu. Medeniyet... Medeniyet diye söz ettiğim Batı medeniyetinin ne kadar acemisi olduğumuzu bu olay kanıtladı. Barlara gidilmez oldu. Özellikle bu aralık, sözde İsviçre'ye ben-zemek için, memleketteki 'genelevler'in de kısıtlanışı işi büsbü-tün çığırından çıkardı.»

Yukarıda bir örneğini verdiğimiz tamim, fuhuş konusunda yeniden atılan bir yasal adımdır; fakat gerilere döndüğümüzde, tümü fuhuşu ve zührevi hastalıkları denetlemeye yönelik önceki yüzyıla ait başkaca yasal önlemlere de rastlarız. Şöyle ki:

– 1879'da genelevlerin denetimi ile ilgili bir rapor ve taslak hazırlanıyor.

1884'te salt Beyoğlu'nu kapsayan genelevlerin sağlık durum-larına dair bir talimatname yayınlanıyor.

1915'te zührevi hastalıkların yayılmasını önlemek için bir örgüt kuruluyor v.b.

1930 tarihli tamime uygun olarak Abanoz Sokağı da bir düze-ne giriyor. Üstelik Balo Sokağı'ndaki eski karakolun yakınlarında bulunması denetlemesini de kolaylaştırıyor.

Beyoğlu'nun yan ve arka sokaklarındaki genelevlerin bir bölümü böylece tek bir sokakta toplanıyorlar; ancak bu sokak, ne hikmetse, semtin merkezi bir noktasında bulunuyor.

Abanoz Sokağı ve evleri...

Sokaktaki evler, hiç kuşkusuz, eski evlerdi ve umumhaneleri barındırmak için inşa edilmemişlerdi. Çoğu, bir önceki yüzyıldan kalma binalardı: Beyoğlu'nun yan ve arka sokaklarında sık sık rastlanılan türden, dar avluları, ahşap merdivenleri, her katta açıl-an irili ufaklı odaları, çatı katları, çatı katlarındaki tuvaletleri ve kimi dar, kimi geniş «teraslar»ı ile.

Bir zamanlar Levanten ve azınlık ailelerin konutları olan bu

evler ve bu «pansiyon»lar sonradan işlevsel hale getirildi. Bazılarına, pencereli, demir kapılar eklendi, giriş bölümleri genişletildi.

1881'de Abanoz Sokağı'nda Doktor Mihail Rafaelyan ve meslekdaşı Georges Saim, tuhafiyeci Troyano ile memur Licur-gue (Licurgus) ve A.Syrigo oturuyorlar. Artı - der Nurullah Berk - kimyager Bossy, varlıklı Nurettin Mansi, Dumas kardeşler ve Vasilaki'ler.

1912'deki liste daha kabarıktır ve her meslekten kişileri kapsıyor: tüccarlar (Stefcovich, Sidérides), terziler (Tourio, Anastassiadu, Arbanassitch), avukatlar (Tchacas), doktorlar (Kelaiditis), simsarlar (Bahçevanoğlu), bakkallar (Dimitrakopulos), sigortacılar (Flerry) ve diğerleri.

Tabii, Beyoğlu'nun her yan şokağında olduğu gibi, «kiralık odalar» ve «pansiyonlar» eksik değillerdir. (Kokonia Konialidis, Takuk Elmassian, Marie Marousi, Sophie Skedas, Virginie Kitchmirian).

Ortada sanki, bir yerde, bir yanlış ya da bir yanlış anlama, yanlış yorumlama vardır; çünkü, somut olarak, önceki yüzyılın hızlı Pera'sında genelev (Fransızca konuşanlar bunlara, daha edepli şekilde, «maisons closes» yani «kapalı evler» derlerdi) akla geldiğinde, ilk düşünülen Venedik (Balyoz), Timoni (Gönül), Linardi (Çiçekçi) ve Abanoz (Halas) sokakları oluyor. Oysa, bunlar belgelerden de görüldüğü gibi «iyi aile» sokaklarıdır!

1890'lı yılların İstanbul'unu anlatan Maria Yordanidu'nun «Loksandra» romanı bakalım Abanoz sokağı üzerine neler diyor?

«Epaminonda'nın vapuru Kuin Bess (Queen Bess, Kraliçe Bess) limana girer girmez Abanoz Sokağı'nda ev işleten Madam Mari bunu duymuş ve bütün kızlarını yıkansınlar diye hamama yollamıştı. Kapılarını halka kapatmış ve Kuin Bess (Queen Bess)'in tayfalarını beklemeye başlamıştı.»

Önceki yüzyılın sonlarındaki Abanoz'un bir evi (sözkonusu

olan *bir* evdir, bir sokak değildir) «Queen Bess» adlı İngiliz gemisinin, 1946'ın Abanoz Sokağı (tümünden) iyice temizlenip paklandıktan sonra «Missouri» zırhlısının tayfalarına kucak açıyor.

Doğaldır; her liman kentindeki genelevler «filo» gelince «özel» müşterileri beklerler ve beklerken de müşteriler sonradan sevimsiz çıksalar bile hazırlıklarını yaparlar.

1930'lardan önceki, özellikle XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarındaki Abanoz tümüyle bir genelev sokağı değildir. Genelev de barındıran bir sokaktır; başka sokaklar gibi tıpkı. Gerek o dönemde gerekse sonraki yıllarda, randevu evlerini dizi halinde konuk eden Tarlabası, Sıraserviler, Cihangir, Tophane giderek Nişantaş ve Levent semtlerinden bir farkı yoktur.

Eski Pera'da her şey, az buçuk, bir ölçü ve edep içinde cereyan ediyor. Zaman zaman kızlar ve müşterileri aşırı şekilde coştuklarında çevreye rahatsızlık veriyorlarsa bile, karşılıklı bir «uygar» anlayış ve davranış hüküm sürüyor o sokaklarda ve sokakların sakinlerinde. Hatta ve hatta bir «komşuluk» ilişkisi dahilinde bir yardımlaşma (handiyse) sözkonusu oluyor.

Balyoz (Venedik) Sokağı'nda, 1910'lu yıllarda bir «ev»in komşuluğunu yapmış olan sokağın ahşap bir binasında ablası ile birlikte oturan Rum bir matmazel, Atina'ya göçtükten sonra o yılları şöyle anlatıyordu:

«Yanımızdaki evin çalıştığını pek tabii ki, biliyorduk. Gündüzün ortalık çok rahattı, hareket akşam üzeri başlıyor ve gece boyunca devam ediyordu. Ziller çalınıyor, sokak kapısı açılıp kapanıyordu. Aslında pek rahatsız edici değildi. Gündüz vakti balkonuna çıkan Mama ile diğer komşularla yaptığımız gibi selâmlaşır, hatta hal hatır sorardık. Kızlar gençti, neşeli, sevimli ve mesleklerinden hiç utanç duymuyorlardı; çoğu köylü kızları idi, kimi Adalar'dan (Yunan adalarından) gelme, kimi de Tatav-

la'dan (Pangaltı'dan). Onlar için de, bizim için de durum doğaldı, dünyanın her yerinde olduğu gibi. Bazen alışverişe çıktıklarında, kızlar kapımızı çalar, bir ihtiyacımızın olup olmadığını sorarlar ya da ısrarla, müşterilerden gelme şeker, çikolata ve kolonya ikram ederlerdi.

Hiç unutmam, ablamın rahatsızlandığı bir gece, çaresiz ve panik halinde komşulara başvurduğumda, Mama hemen yetişip evde bulunan bir yaşlı doktoru kaptığı gibi bize getirdi. Üstelik tanıdık biri idi o yaşlı doktor!...»

Balyoz Sokağı'nda olanlar, Asmalımescit Sokağı'nda da yaşanılıyor: 1900'lerin başlarında Asmalımescit ile Minare sokaklarının kesiştiği köşede Marsilya'dan gelme karı koca Charles'ların işlettiği bir birahane bulunmaktadır.

Alt kat birahanedir; tezgâhın arkasında kolalı beyaz gömlekli, burma bıyıklı, yelekli, altın zincirli saatlı, güler yüzlü Baba Charles duruyor. Madame Charles - son derece kibar görünüşlü, balık etinde güzel ve alımlı bir kadındır - üst katla ilgileniyor: üst kat, üç kızla (onlar da Marsilya'dan gelmedir) randevu evi olarak çalışıyor.

Sokakta itibar gören kimselerdir bu Charles'lar; yardımsever, dinlerine bağlı, pazar günleri kızları da yanlarına alıp kiliseye gitmektedirler. Birahanenin üst katındaki, bilinen ve bilinmeyen, trafik göze batmıyor, kimseyi rahatsız etmiyor ve böylece Charles'ların faaliyeti Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından Marsilya'ya dönünceye dek sürüyor.

Madame Charles, sıkı bir disiplin içinde, randevu evini yönetiyor; ancak bunaldığında (kocasından bir hayli gençtir), herhangibir «gündüz güzeli» gibi, Tarlabası'ndaki bir başka eve kadar uzanıp patroniçeliğini unutup olanca kurtlarını döküyor.

Eski fuhuş ve çapkınlıkları, şimdilik, burada noktlayıp isterseniz yeniden Abanoz Sokağı'na dönelim...

«Genelevlerin bulunduğu çok ünlü bir sokaktı Abanoz Sokağı... İlk gençlik anılarımızla dopdoludur, şimdi birer işyeri olan, işyerlerine dönüştürülen o evlerin odaları!»

Öyle yazıyordu Afif Yesari o «aşk akademisi»nden geçenlerin, cinselliğin ABC'sini o odalarda öğrenen, tutkulan, şok geçiren, maçolaşan, duygulanan, perşembe günleri erkenden post kuran, kızların muayene ve hamam dönüşünü bekleyen, çay, kahve, gazoz içip sayısız sigaralar tütüren, kapıdaki Mama ile sohbete dalanların da sözcülüğünü yaparak.

Abanoz'un şöyle ya da böyle davranışları ve sergiledikleriyle dönemin yasalarına uygunluk gösterdiği söylenemez. Örneğin, 40'lerde uygulanmakta olan «Fuhuşla ve fuhuş yüzünden bulaşan zührevi hastalıklarla mücadele nizamnamesi»ne baktığımızda neler buluyoruz?

Madde 63 – Umumi evler, birleşme evleri ve tek başına fuhuş icra edilen evlerde daima prezervatif ve korunma merhem ve damlaları hazır bulundurulacak ve bunlardan yalnız prezervatif hakiki bedeli mukabili müşterilere satılıp korunma merhem ve damlasını isteyenler parasız kullanacaklardır.

Madde 68– Umumi evlerin, birleşme yerlerinin ve tek başına fuhuş icra edilen evlerin kapıları camsız ve daima kapalı olacak ve ancak ziyaretçiler tarafından çalındıktan sonra açılacaktır...

Birinciden gayri katların pencereleri açılabilirse de kadınların pencere önünde açık saçık oturarak kendilerini teşhir etmeleri ve geçenlere söz atmaları yasaktır...

Madde 93– Umumi kadınların açık saçık veya yatak kıyafetiyle sokak kapısı önünde durmaları veya sokakta dolaşmaları yasaktır...

Yasa öyle diyor, fakat bunları, genelde ne Mamalar, ne müşteriler, ne de hava uygunken kapıların önünde kendilerini olanca gerçekçilikleri ile sergileyen kızlar uygular.

«Ve o kadınlar» diye devam ediyor Afif Yesari; «Sevecen, iyimserdi çoğu... çoğunu tüm canlılığı ile hâlâ anımsarım.»

O kadınlar ve bir dizi anılan adlar, takma adlar ve lakaplar tam 36 evi dolduranlar!

İlhan Berk de I No.nun Palatina'sını, 3 No.nun çok ünlü «Tayyare» Melahat'ını, 2 No.nun Afro'sunu, 10 No.nın Necla'sını (ki özellikle lise öğrencileri tarafından çok tutulur ve bir «eğitici» olarak önerilirdi), Fransız sabunu kokan ve 7 No.da icra sanat eden Tasula'yı hiç unutmayıp anımsar.

Sonra da Neriman, Semiha, tavanarası melezi basık burunlu Sevim -eski bir hemşire olduğunu söyler ve hiç çarşaf kullanmazdı- derken Gönül, Yorgia, I No.daki Gülizar ve aklınıza gelebilecek her ad.

Kimi «yeni» idi, kimi «transfer» edilmiş; kimi «aldatılmış», kimi «têrkedilmiş» ya da «satılmış». Bir kısmı «geçkince» sayılırdı; yine de boyalı saçları, modası geçmiş topuzları ile geçmişten kalma «görmeleri»ni kimseyi etkilemeyen havalarla her şeye karşılık sergilerlerdi.

Birinde olmayan «performans» daha deneyimli ve her şeye rağmen daha coşkulu olabilen bir diğ erinde vardır. Hoş, kısa süre içinde çift tarife ödemediğinizde ya da kızın gönlüne girmedeğinizde «performans»a da pek vakit kalmazdı.

Abanoz Sokağı'ndan Atilla İlhan da söz eder:

«Bizim Anadolu'dan gelen öğrencilerin bir kısmı, cumartesi günleri sinemadan önce oraya giderlerdi. Bol bol da anlatırlar. İşte şöyle, iş te böyle! Biz pek cesaret edemeyenler, ağzımız açık dinleriz, 12 numarada kim var, 8 numarada kim var?»

Sonuçta o çok övölüp göklere çıkarılan sarışın Rum kızı

Afro'yu (Afroditi'yi) görmek için Abanoz Sokağı'nın yolunu tutuyor yazarımız.

1946 yılında «*Missouri*» zırhlısının gelişi dolayısı ile ve Amerikan gemicilerine daha albenili görünmek amacıyla Abanoz Sokağı badanadan geçiriliyor, evler yıkanıp paklanıyor, kızlar hazırlanıyor ve «büyük ümitler» günleri başlıyor.

«*Missouri*»nin gelişi, konuksever İstanbul'u altüst ediyor. zırhlının tayfaları için her an hazır bekleyen taksiler tutuluyor Dolmabahçe rıhtımında, Taksim - Dolmabahçe arasında özel otobüs seferleri konuluyor ve «konuklar», otobüs ve tramvaylarda ücretsiz yolculuk ediyorlar.

Hatıra pulları bastırılıyor «*Missouri*» için. Tekel özel sigaralar çıkarıyor, gece kent aydınlatılıyor, camilere mahyalar kuruluyor ve Kızkulesi de kocaman bir «Welcome Missouri» ile süsleniyor.

Bu ara, geniş tepkilere yol açan bir kararla, Abanoz Sokağı. «Yankee» olmayanlara kapatılıyor; evlerin ve kızların tümü konuk gemicilere «tahsis» ediliyor.

1964'te, Beyoğlu'yu temizleme kampanyalarının ilk adımı olarak, Abanoz Sokağı kapatılıyor (Büyük Zıba'daki evlerin faaliyetine ise, 1954'te son veriliyor).

Genelev Sokağı kapatılıyor: evlerde çalışan kadınlar vilayete başvurup başka yere nakledilmelerini istiyorlarsa da istekleri uygun görülmediğinden geri çevriliyor.

Temizleme operasyonu ters tepiyor ve fuhuş ya sokaklara dökülüyor ya da Beyoğlu'nun her yerinde açılan randevu evlerinin ve randevu evi olarak çalışan kenar köşe otellerinin sayısını bir anda çoğaltıyor.

«Abanoz Sokağı'ndaki evler kapatıldı da ne oldu?» diye soruyordu bir yazısında Afif Yesari ve kendince yanıtını ekliyordu:

«Hiç!.. Hava!

'Kemeraltı Kerhaneleri', halkın deyimiyle 'Galata Kerhaneleri' hâlâ yerli yerinde duruyor, kentin göbeğinde!

Onlar birer 'yara', birer 'çıban' değil mi yoksa? Abanoz Sokağı'nın şuçu neydi?»

Burada - ve bu tür alıntılarda - sorun bir «fuhuş nostalgisi» değildir (bunca nostaljiden sonra bir de bu eksikti, denilecek haklı olarak). Sorun ve amaç, her tür yaklaşım ve tanıklıklarla, belgelerle bir çevreyi değişik dönemlerde görüntülemektir. Yoksa fuhuştan söz etmek fuhuştan yana çıkmak anlamına gelmez.

Ortada bir gerçek var; bu gerçeğin bir sömürü boyutu, toplumsak bir sağlıksızlığı olduğu gibi. Bir de bu gerçeğin, bu sorunun, dünü ve bugünü ile, bir geçmişi. Her şey, kanımızca bundan ibarettir.

Abanoz ve genelev derken organize, örgütlendirilmiş fuhuş, «yasal» fuhuş derken karşımıza çıkan en ünlü kişi, vergi rekortmeni Bayan Mathilde Manukyan oluyor.

Mathilde Manukyan (doğumu 16 Ağustos 1907) bugün sahibi olduğu 25 genelevi ile gerçek bir «İmparatoriçe»dir. İşe 40'lı yıllarda başlıyor ve imparatorluğunu ilkin Abanoz'da sonra da Galata'da kuruyor. Beyoğlu'nun fuhuş tarihine damgasını vuran, fuhuş dünyasının devamına, «iş kadını» kimliği ile katkıları olan bir başka destansı «Madame»dir.

Fuhuşu Bayan Manukyan yaratmıyor, Bayan Manukyan ve benzerleri varolan bir düzeni yönlendiriyorlar, bugüne kadar getiriyorlar ve bir «güç» oluşturunyorlar. Hem bir güç oluşturduktan sonra, kazançlarının vergisini ödedikten sonra kime söz düşer ki? Sonuçta alan da veren de razı değil midir?

Ancak, Bayan Manukyan da bugünkü durumdan şikâyetçidir; çünkü, eskiden bir kadın işi olan fuhuş, artık erkeklerin eline düşmüştür ve bu yüzden de tadı kaçmıştır...

Sokağın kapanışından bir iki yıl öncesinde Abanoz'u Amerikalı bir kadın gazeteci, Philadelphia doğumlu Anna della Casa, ziyaret edip ilginç bir röportaj hazırlıyor.

«Kızlar, çalışma odalarını hiç konuşmadan bana gösterdiler» diye yazıyordu della Casa: «Bu odaların hemen hepsinde muhakkak ki şiltesi yamru - yumru, somyeleri göçmüş birer karyola vardı. Bu karyolaların hepsinin de üzerinde çiçek desenli birer yorgan vardı. Pencereelerde de yine çiçekli asmadan perdeler asılı idi. Yalnız bazılarında fazladan bir sandalye vardı. Odalarda ter ve ağır bir koku sarmıştı...

İçlerinde 17'sinden, 55'ine kadar, her yaştan olanları vardı. Çoğunluğu 20-25 yaşlarında. İri göğüslü olmalarına rağmen, hamile olan bir, ikisi müstesna, çoğu ince yapılı. Hemen hepsi de sevimliydi, ama keçeleşmiş ve dağınık saçları bir felaketti.»

Abanoz kızları, Amerikalı kadın gazeteciye yaşam öykülerini, düşüşlerinin nedenlerini de açıklıyorlar: 27 yaşındaki Perihan beş yaşındaki kızı için para biriktiriyor, 30 yıldır sokakta çalışan 43'lük Melahat da torunlarından söz ediyor; Mehtap ise, ölen kocasından ve dört çocuğundan söz açıyor.

Bir de mesleğin finans, ekonomi yönü...

«Abanoz Sokağı'nda çalışan kızların çoğu günde ortalama 50 kadar müşteri kabul ediyor ve bunlardan 500 lira kazanıyor, kazandıkları paranın yarısını mamaya veya ev sahibi olan şahsa veriyorlar.»

Ya Patroniçeler açısından?

«Mama'nın adı Ruhiye idi. Bir ara konuşmanın sırasında vaktiyle dört sene fahişelik ettiğini, sonra bıraktığı parayla dört yıl önce 250 bin liraya Abanoz'da kendisine bu evi satın almış olduğunu söyledi. Kazancını sorduğumda verdiği cevap çok entere-sandı: 'Evimde altı kız çalışıyor, günde ortalama 1500 lira kazanıyorlar. Bundan her gün 1000 lirasını ben alıyorum' dedi.»

Gerçekler, anılarda kalanlar ve edebiyata yansıyan bir Abanoz Sokağı:

«Ziya Osman Saba gibi 'dünya ermiş'i' yazarlar bile anılarından Beyoğlu'ndaki genelevlere ait gözlemler, izlenimler çekip çıkarabilirler. Saba'nın 'O Sokak' öyküsünde sıkılğan, Naim Tira-li'nin 'Yirmi Beş Kuruşa Amerika' kitabındaki pervasız anlatım, Nedim Gürsel'in 'İlk Kadın' adlı uzun öyküsünde çözümleyici bir nitelik kazanır... Cevdet Kudret'in 'Sokak' kitabındaki 'Hoş geldin Victory' öyküsü İstanbul limanına ABD'nin Missouri zırhlısı geldiği sırada Beyoğlu'nun eğlence yerlerinde ve Abanoz Soka-ğında yönetimin aldığı önlemleri konu edinirken emperyalist yandaşlığını taşlamış olur» diye yazıyor bu konuda Konur Ertop.

Ve «Abanoz Literatürü» ile ilgili olarak merak ettiğimiz ve bir sonuca bağlayamadığımız bir nokta: eski Pera'nın «rehberi» Said N.Duhani'nin 1956'da hazırlamakta olduğu «Her Şeyin Siyah Olmadığı Abanoz Adlı Bir Sokak» (Une rue denommée Abanoz ou tout n'est pas noir) adlı çalışmasına ne oldu? Tamamlandı mı, yoksa tasarı halinde mi kaldı?

Beyoğlu'nun Abanoz'u temizleniyor ya peki Galata?

Galata'daki «özel sokak» yıllar yılı tartışılıyor, evler kapatılacak, kent dışına taşınacak deniliyorsa da sonuçta, sokak, evler, kadınlar yerli yerinde duruyor ve bugün de hizmet vermeyi sürdürüyor.

«18 yaşından küçükler giremez» yazısı, bir polis kulübesi, demir parmaklıklar ve kaçınılmaz döviz alım satımı.

«İstanbul genelevi olarak kullanılan ünlü Zürafa Sokağı'nda büyüklü küçüklü 26 ev var. Sokağı meydana getiren yokuşun alt başına doğru inildikçe ve yan sokaklara sapıldıkça evlerin ve kadınların da 'kalitesi düşüyor'. Buralarda, 70 yaşında emektar kadınlara rastlamak bile mümkün! Tabii, daha 'klas' evlerde, yasal çalışma yaşı olan 21'in çok altında, kaçak çalışan genç kızlar da var. Genelevlerde doğal olarak 'kadın'ların çalışması

bekleniyorsa da, çevre sakinlerinin 'dönme' dediği, ameliyatla sonradan kadın olmuş 'erkek' asıllılara da rastlanabiliyor. Öne sürüldüğüne göre, bunlar müşterilerine daha çok cilve yaptıkları için oldukça rağbet görüyorlar» diye anlatıyor Galata'daki genelev sokağını «Nokta» dergisinin 1986 tarihli bir yazısı.

Ve ilerleyen yıllarda, erkek kılığına giren kadın muhabirler de ilginç izlenimlerin peşinde, konu avcılığı yaparak genelev sokaklarına dalıyorlar...

Beyoğlu: Her Derde Deva

Atilla İlhan'ın Pera'sı bir «fuhuş yuvası»dır; Beyoğlu yıkımları, başta Tarlabası'nın bir kısmı olmak üzere, fuhuş yuvalarının zorunlu bir temizliği olarak gösterildi. Fuhuşun bir kısmı Tarlabası'ndan koptu, dağıldı gitti; eski mekânlarından biri olan Cihangir'e yerleşti.

«Beyoğlu yıkılmalıdır... Çünkü bugün Beyoğlu, artık bu ülkede çirkefin, suçun, pisliğin ve ahlaksızlığın kaynağıdır... Çünkü bugün Beyoğlu, geceleri namuslu kadınların yanlarında erkekleri ile bile geçemeyecekleri bir iğrençliğe bürünmüştür. İstiklal Caddesi'nden yan sokaklara atacağınız bir tek adımla, durup dururken hayatınızı kaybetmeniz mümkündür... Sarhoş buradadır, sapık buradadır, kadın satan, esrar, eroin satan buradadır, aşka gelip tabanca çeken buradadır.» Öyle yazıyordu «Erkekçe» dergisi 1987'nin başlarında.

Beyoğlu'nun bir kısmı yıkıldı, yine Beyoğlu'nun bir kısmı temizlendi. Çirkef yok olmadı; ancak dağıldı, transfer oldu ve İstanbul'un başka semtlerine sıçradı, köprünün ötesine kadar vardı.

Temizlik, yeni düzen ve toplumsal huzur bir şeydir; yıkım ve eli coplu «temizlik mangaları» ise, çok ama çok ayrı şeylerdir.

Beyoğlu gecelerini yaşanır hale getirebilmek uğruna kısa bir süre için bunlar da kullanıldı. Şiddet yaradı mı? Görünüşe göre yaradı.

Doğrudur; terör ve anarşi döneminde olsun, sonraki 80'li yıllarda olsun Beyoğlu, İstiklal Caddesi, Tarlabası ve çoğu yan sokakları geçilmez ve yaşanılmaz bir duruma gelmişti. Ancak bunun nedenleri Beyoğlu'nun Beyoğlu olmasında aranmamalı, o yılların toplumsal, ekonomik ve siyasal boyutlarıyla, sorunları da gözönünde tutulmalıdır; aksi taktirde varılan sonuçlar son derece abartılı ve sağlıksız olur.

Gerekli görülen; son 40-50 yılın Beyoğlu'sunun eğlencesini, fuhuşunu, gizli yüzünü ve arka yakalarını tarayıp nereden nereye varıldığını tarafsızca görmektir, belgeleyip yorumlamaktır.

Görüşler ve yorumlar değişkendir: 50'li yılları anlatanlar, 60'lı yılları anımsayanlar, 70'li, 80'li yılları ve bugünü yaşayanlar konumlarına ve niyetlerine uygun değerlendirilmelerde bulunurlar. Ve bu her zaman böyle olmuştur!

Yeniden gerilere dönüp 1880'li yılların «hızlı» Beyoğlu'sunu bir Parislinin gözü ile tarayalım...

1886'da İstanbul'u ziyaret eden bu Parisli, soylu bir kişidir, Vikont René Vigier'dir ve «Un Parisien a Constantinople» (İstanbul'da bir Parisli, 1886) adlı anı kitabında Pera'yı anlatıyor:

«Akşam yemeğini yedikten sonra M... ile Grande Rue de Pera boyunca geziniyorum; solda, girişini süsleyen gazlı lambalar ile açık havada kurulmuş bir kafeşantan ilgimizi çekiyor. Siyah redingotlu, kırmızı fesli Rumlar ve Türkler, bir bahçedeki küçük masaların etrafında, rakı ve mastika demleyip şivesi beni şaşırtan Frankfurtlu bir Musevinin yorumladığı Madame Théo'nun şarkılarını dinliyorlar. Ya da ulusal şarkılarını okuyan İtalyan veya Macar hanımları izliyorlar. Buranın yerlileri, bu vesile ile

*oldukça açık bir şiir anlayışına kapılıyorlar ve çift anlamlı her sözcük, her kelime oyunu, bir denizciyi ya da Afrika ordusunun bir askerini utandıracak olan her hareket alkışlarla karşılanıyor. On beş dakika kadar bu gösteriyi izledikten ve neyin nesi olduğunu anladıktan sonra caddenin karşı tarafına geçiyoruz. Bir birahane-
de, iğrenç bir topluluğu oluşturan, Viyanalı bir kadın orkestrası «Mavi Tuna»yı ya da Fahrbach'ın bir polkasını paralıyorlar; ürpe-
rip yolumuza devam ediyoruz. Bu iki müesseseden başka ne bir tiyatro var, ne de bir eğlence. Saat on sularında cadde boşalı-
yor...»*

Bu mu Grande Rue de Pera'nın baştan çıkarıcı eğlenceleri?

Bu değilse de, soylu Parisli ziyaretçiye öyle görünüyor, onca da öyle yorumlanıyor.

Beyoğlu'nun eğlencelerinin, eğlence yerlerinin şekli değişir; modaları izler, ancak işlev olarak değişmez, temellerinden kopmaz ve kopamaz. Kafeşantan gider, yerine «bar» yerleşir, oryantalın yanında striptizci arz-ı endam eder, eski Rum meyhanesi bir süre (siyasal havaya uyarak) safdışı kalır, gizlenir gibi olur, müzik türünü «adapte» eder. Ancak, hava yumuşayınca, «tavernalar» da tabaklar yeniden kırılır, buzukiler ortaya çıkar ve Ege'den kopma «rembetiko» yine moda olur.

Her değişim, bir sürece bağlıdır ve bu süreç, gerekli görüldüğünde zorlanır, yeni baştan yönlendirilir, hedefi değiştirilir. Eğlence nosyonu kalır; rengi, sunuşu ve uygulaması evrimleşir, çağdaşlaşır (bazen de yozlaşır!).

Fuhuş, kendi yolundan gider, eylemlerini, çeşitlemelerini daha «açık» gibi görünen bir toplumda (en azından bir toplumun belirli bir kesiminde) çoğaltır.

Genelev sokakları, Abanoz'dan Küçük ve Büyük Zıba'ya kadar bir ilk «temizleme» eylemi olarak kapatılır ve sermayelerin

bir kısmı sokağa dökölür, gizli fuhuşa katılır hepsi de, içgöçün oluşturduğu gecekondu semtlerinden Beyoğlu'na inen (eskiden Caddeye «çıkanlar» gibi) kırsal kökenli çapkınlar bir açık pazarla karşılaşır.

12 Eylül öncesinde İstiklal Caddesi'nin açık pazarı, gece vakti, halen Tarlabası'nda, Ağacami'nin köşesinde, Galatasaray'da ve İngiliz Konsoloslukunun arkasında kurulur. «Alternatif» zevklerin peşinde olanlar, 60'ların ortalarında, Mis Sokağı'nın bodrumundan bozma bir kulübünde, Sıraserviler'deki bazı lokallerde ve ilerleyen yıllarda Taksim Parkı'nda toplanırlar.

Gündüz vaktiyse, Taksim Meydanı'ndaki eski «Ponderosa»-dan Maçka Parkı'na kadar «gezginci» hayat kadınları, arabalı müşterilerin peşine takılırlar.

Her madalyonun iki yüzü vardır ve bu nedenle de değerdirmeler ve yorumlar değişik olur. Her «tanık», olay ve durumlara değişik açıdan bakar. Her tür «eğlence»nin de iki yüzü vardır; biri belirgin diğeri örtülü: 1930'ların, 1940'ların, 1950'lerin Beyoğlu'su eğlence, muhabbet ve bunlara karışan, bunlarla da beslenen fuhuş açısından yılların geçmesi ile bir başka «hoş» görünebilir.

30'lu yılların «eğlence» panoramasını Fikret Adil'in kalemin-den izleyebiliriz:

«Bize turist şehri olarak ileri sürülen, fakat 'görölmeye değer' yerlerine gidebilmek için bile yolları bulunmayan İstanbul'un gece hayatı sadece Park Otel denilen yarı otel, yarı lokanta, yarı dansing, yarı meyhane, yarı bar, yarı pastahane, yarı düğün evi, yarı konserhol, yarı yapı yeri bir bahçeli yolcu salonuna indirgendi.

Sonra, yazın hemen her ağaç dibinde açıliveren kır kahveleri gibi, Beyoğlu Caddesi'nde bir sürü bar belirdi. Eskiden Gala-

ta'da Karaoğlan Sokağı'nda pencere bekleyen rastıklı yosmalar buralara «konsüstasyon» yapmaya çıktılar.

Gecede bir buçuk, çok çok iki lira yevmiye ile.

Bu durum uzunca süre devam etti. Nihayet dışardan artist gelmesine izin verildi. Bu sefer memlekete bir akındır başladı. Orta Avrupa'daki sefalet, Doğu denilince ilk akla gelen şeyin 'Binbir gece masalları' oluşu, İstanbul'a tecrübesiz macera severleri yığdı...

Buraya gelenler sadece 'beyaz kadın' ihracatıdır.»

40'lı yıllar; savaş, karartma ve kıtlık yıllarıdır. 40'lı yılların eğlence ve fuhuş dünyasındaki ağırlığı olan bir faktörü - İşgal yıllarının savaş zenginleri paralelinde - Beyoğlu'na düşen Anadolu'nun «Hacı Ağalar»ıdır; barların, saz salonlarının, randevu evlerinin coşkulu müşterileri:

«Kıyafetlerinden hiçbir varlık umulmayan Hacı Ağalar, Anadolu'dan İstanbul'a para yemeye gelen bu günahsız hovardalar Beyoğlu piliçlerine rağbeti artırdıkça berikilerinde bu şiddetli istek karşısında borsası yükseldi. Her türlü vurguncular bu taşradan gelenlere türlü türlü tuzaklar kurdular. Ağaların İstanbul'a para yemeye gelişi kadın ticaretiyle meşgul olanları şiddetli bir hırs ile düşündürüyordu. Kadına ve kıza istek arttıkça kadın ayartan avcılar da patronlara 'sermaye' bulmak işine alabildiğine hız veriyorlardı...

Yüksek randevu evleri, vasıtalarla lokallerde iş gören kadınlar, kendi başlarına sokaklarda sürtenler hep ceplerdeki o kaba-rık cüzdanları gözlüyorlardı.»

Yazar Turan Aziz Beler bugün bir belge değerinde olan «Beyoğlu Piliçleri» adlı romanında böyle yazıyor.

40'lı yılların «barlar»ına karşın 50'li yılların simgesi «kulüpler» oluyor: «Tosun» ve yerini alan «Kulüp 27», «Yeşil Horoz», «Efen-

di», «Tabu», «Melodi», «Kulüp Fa», «Anjelik», «Gondola», «Hadi Gel» ve «Kulüp 12».

Koyu Beyoğlusever Atilla Dorsay, gençlik yıllarının «Kulüp 12»sini şöyle anlatıyor:

«Bir yanıla 'yasal' bir kulüp; matinelerde, hatta geceleri 'kız arkadaş' grubunuzla dans edebileceğiniz... Ama öte yandan, biraz Mafya, biraz 'yeraltı', biraz gizem kokan şüpheli bir mekân! Yanıbaşınızdaki dalgın ve bıyıklı adamlar, masalarındaki aşırı boyalı sarışınlar, hangi âlemden fırlayıp gelmiş olabilirler? Veya yalnız, 'sap' gittiğiniz gecelerde kurulduğunuz barda, her türden, her biçim arayış peşindeki insanlar, kadınıyla, erkeğiyle, cinsiyeti belli olmayanıla!»

«Kulüp 12» öyle ise, Tepebaşı'ndaki «Cumhuriyet Gazinosu» ayrı bir dünya, bir âlem...

«Cumhuriyet Gazinosu»nun bar ve pavyonunda «zengin atraksiyonlar ve en güzel pin - uplar»ı bulabilirsiniz ya da 1956 yılının striptiz kraliçesi Janin'le Yılbaşı gecenizi de geçirebilirsiniz, çünkü:

Yeriniz yok mu?

Evet Yılbaşı gecesi için gidecek hiçbir yeriniz yok mu? O halde

Cumhuriyet Pavyonu sizi bekliyor.

Kulüpler bir yana barlar ve pavyonlar bir yana, konsomatrisleri, orkestraları, oryantalleri ve vedet dansözleri ile. Derken kulüp dönemi kapanıyor ve yerini «Disko» dönemine terk ediyor (Playboy, 33, Goldfinger ve diğerleri) ve Beyoğlu'ndaki «kadın kokusu»na Disko Kızları kendi kokularını katıyorlar.

50'lerin Beyoğlu'su, «ansiklopedik» açıdan, nasıl bir Beyoğlu'dur?

Merak ediyorsanız sorunun yanıtını 1956 tarihli «Türkiye Ansiklopedisi»nde arayalım:

«Beyoğlu, halen İstanbul'un bilhassa ecnebilerin ikamet etmekte olduğu bir semt olup bar, sinema, tiyatro, gazino gibi eğlence yerlerinden başka İstanbul'un fuhuşhanelerinin daha mütena tabakasını da ihtiva etmektedir. 19.'ncu asır sonlarından itibaren kurulmaya başlayan bu tesisler gittikçe genişleyerek Beyoğlu'nu sefih, müsrif ve mirasyedi insanların ziyaretgâhı haline getirmiştir.»

Bu «sefih, müsrif ve mirasyedi insanlar» uğrağı Beyoğlu'nun 60'lı yılları da pek değişik olmuyor; hatta daha bir canlılık kazandığı da görülüyor.

Caddede «Çin Bar»ın rengârenk ve neonlu uzun, ince bıyıklı Çinlisi bir yanıp bir sönüyor, barın içinde yanıp sönen düşler ve arzular gibi Günay Gül'ü «anons» ediyor; «Şehrazat»ın neonunda bir ikili dikkati çekiyor: beyaz şapkalı bir aşçıbaşıyla çırlıçıplak bir «girl».

«Wagon Bleu», locaları ve genişçe pisti ile, biraz «dansing» havasında her dansı kıvrabilen ve acemileri yönlendirebilen konsomatrisleri ile; «Londra Bar»da -başlıbaşına bir gelenektir ve Yeşilçam sinemasının kaçınılmaz bir mekânıdır - striptizciler, modaya uyup, çember çeviriyorlar.

«Londra Bar», zaman zaman, sinemadan transfer olanları (Leyla Sayar, Mine Soley) sahnesinde konuk ettiğı gibi transfer olacak «soyunanlar»ı da hazırlıyor.

Sırada «Manhattan», altı «oryantal»i birarada sunan «Wagon Ruj», tavanı parıldayan yıldızlarla süslü «Eiffel» pavyonu ve dille-re destan, tıklım tıklım «Picadilly» var...

Sonra da «Kulüp Orfe»; «Olimpiya»; Şelale Feray, Sedef İnci, Tanju Tamara, «Bizimkiler Orkestrası» ve Vedet Oryantal dansöz Derya Han ile «Palermo Pavyon»u; oryantaller Yıldız Say, Sevim Yurtsever, Funda Gül, Gülçin Gülen, Aşkın Ay ve en

önemlisi, «Alman film yıldızı Elke Sommer'in Türkiye'de tek benzeri vedet dansöz Suzi Janet» ile «Çınar Pavyon»u; dansözler kraliçesi Sevgi Sevda ile «Rita Pavyon» ve Şark Danslı, Löbon karşı-sı Oryantal Pasajı'ndaki «Sayfiye».

«Hisar Pavyon»da Türkiye'nin 1 numaralı dansözü Funda Mehtaplı ve vedet dansöz Ferah Mehtaplı şov yapıyorlar, «Foli Berjer»in programı ise gerçekten görkemli:

FOLİBERJER

Night - Club

Program:

Sedef İnci

Jonklör Silard

İpek

Karadeniz Ekibi

Duo Silard

Nadya - Matilda

Show Flamenco «Los Brujos»

Miss Agree (strip - tease)

Miss Clara (strip - tease)

Süreyya İz (Strip - tease)

Vedet Oryantal Dansöz

Sibel Sel

ve

milyonların sevgilisi

en güzel, en seri ve

hareketli dans yıldızı

vedet rakkase

Asuman Can.

İstiklal Caddesi'nden ve loş pavyonlar, saz salonları ve her türden meyhanelerle donatılmış yan sokaklardan sıyrılıp Taksim

ve ötesine doğru yol aldığımızda eğlencenin ve lokallerin kalitesi değişiyor. Atraksiyon ve şovlarda da yabancı sanatçılar ağırlık kazanıyorlar.

«Kervansaray» da Dodo von Hamburg (Paris'in Crazy Horse'undan sertifikalı ünlü bir striptizcidir), Colette ve Harry Pool ikilisi; «Cordon Bleu» de Noringa, June Harlow ve İstanbul'dan sonra İtalya'ya geçip tarihsel filmlerin «egzotik» oyuncusu olacak olan 21 yaşındaki Kübalı dansçı Chelo Alonso...

Yıl 1964: İngiltere'yi şarsan Profumo skandalının kahramanı politik tele-kız Mandy Rice - Davies, «Cordon Bleu»de şarkı söylüyor ve Hilton'da, nişanlısı ile basını kabul ediyor.

Ancak, Yeşilköy Havaalanında hayranları (?) ve gazeteciler tarafından heyecanla karşılanan Mandy'nin İstanbul macerası yalnızca iki hafta sürüyor; ta ki İçişleri Bakanlığı'nın kararı ve «Kadınlar Birliği»nin katkıları ile İngiliz fuhuşunun temsilcisi sınırdışı edilene kadar.

Tele-kız Mandy'nin İstanbul çıkışı hüsrarla sonuçlanıyor, «Cordon Bleu» gece lokali uluslararası bir «şöhret»ten oluyor, Mandy'yi merak edip görmeye ve dinlemeye gelenler ise hayal kırıklığına uğruyorlar çünkü, tartışılmaz fahişeliği bir yana, Miss Rice - Davies şarkıcıdan başka her şeydir.

60'lı yılların eğlence yerlerinde (ve Yeşilçam ürünü filmlerde) çağdaş şov eşittir striptizin her çeşidi, yerlisi ve yabancı, sanatçı ve müstehceni ile. Beyoğlu'nun eğlence ve gece yaşamı tarihinde unutulmaması gereken bir mekân olan «Tepebaşı Cumhuriyet Gazinosu» ve «Pavyon»unda 1963'te Brigitte Bardot'nun eski dublörü ve İtalyan soylusu Prens Orsini'nin uzatmalı sevgilisi Lady Chinchilla striptiz yapıyor, Rita Himalaya onu izliyor.

Aynı yıl, «Kervansaray»da «Caroussel de Paris» topluluğu Dolly ve Julia Dollar gibi göz kamaştırıcı ve soluk kesici «travestiler» ile olay yaratıyor.

Paris bir «Crazy Horse»a sahipse, İstanbul da tek gösterisi bir dizi soyunan dilber olan, «Parizyen»e kavuşuyor. Ya da, ilanı na bakıldığında:

KERVANSARAY PARİSİENNE GECE KULÜPLERİ

Şahane müzik ve atraksiyon zenginliği
yanısıra yıldızların aranızı karıştığı,
her gecesinin birer defile olduğu ve yeni
dansların bütün çeşitlerini bilenler tara-
fından bir atraksiyon misali gösterildiği
bir eğlence beldesi haline geldi. Kulübün
kendine has atmosferi, yıldızlar, SEX,
müzik ve beat danslar güzellerle birlikte
insanı haliyle sarhoş ediyor.

Eğlenceyi anladık da ya fuhuş?

Birinin olduğu yerde diğeri kesinlikle eksik olmaz. Çoğalan gece lokalleri, barlar, yeni diskolar ve Beyoğlu'yu saran genelev gibi çalışan «randevu evleri» ve bu işi yürüten sözümona oteller fuhuşun kapasitesini de artırıyorlar.

Beyoğlu, daha 60'lı yıllarda, yüz değiştirmeye, bozulmaya başlıyor. 1967'de bir temizleme hareketine girişiliyor: ilkin ve sürekli olarak bol sayıdaki «paviyon»lar ve burada, «sanatçı» ve konsomatris adı altında çalışan yabancı uyruklu kadınlar denetleniyor. 1968'de de fuhuş yuvası olduğu saptanılan 170 otel kapatılıyor.

Yabancı uyruklu «sanatçı»lar, ister fuhuş yapsınlar ya da yapmasınlar eskiden kalma bir başbelasıdır. Gece lokallerinde çalışan «gerçek» sanatçı ile «sanatçı» etiketi altında fuhuşa, sürekli ya da süreksiz, yönelenlerin ayırımı hepten bir sorun oluyor;

1930-1934 yılları arasında, örneğin, Beyoğlu'nun çeşitli lokallerinde sahneye çıkan Macar dansçı ikilisi Jolly ve Heila dönemin «*Holivut*» dergisinde bu şekilde tanıtılıyorlar:

«Dört senedir çalıştıkları İstanbul'da candan bir sempati uyandıran bu iki sevimli Macar artisti *sanatla alakaları olmayan sözde artistlerden değiller.*»

Sanatçılığın, ilan yoluyla vurgulanması ilginç ve de gerekli görülen bir yöntem olsa gerek.

1967'de yürütülen baskınlarla Boğaz'daki otellerin bir kısmı ile Lüks Nermin'in evi Ahlak Zabıtası tarafından kapatılıyorlar.

60'lı yılların Beyoğlu'su nasıl bir ortam?

Değişik ve bazen çatışan yorumlar arasında dönemin bir yayınından, «*Bikini*» dergisinden alıntılar seçelim:

«Son bir yıl içinde İstanbul'un yukarı kısımlarının, özellikle Beyoğlu'nun daracık sokakları köstebek yuvalarına döndü... Karanlık, loş bodrumlarda akıl almaz işler döndürüldü... Kadın erkeğe, erkek kadına, kadın kadına, erkek erkeğe aşklar... Beyaz zehirin verdiği kısa süreli mutluluklar...

Ya randevu evleri, ya randevu evleri... Bu evlerde gösterilen, Türkiye'ye nasıl sokulduğu belli olmayan müstehcen filmler... filmlerin seyrinden sonraki rezaletler...»

Öyle anlatıyor Beyoğlu gecelerini, sayfalarını güzel çıplaklara ve «çok özel» dedikodulara açan, «*Bikini*» dergisi ve abartmak niyetine rağmen abartmıyor; çünkü gerçek durum zaten her abartıyı kendiliğinden içeriyor.

Video furyasından önce de «porno» filmler (ister 8 ister 16 mm.lik), kapılarını devingen görüntülere açan eskinin porno resimlerinden ve «albümler»inden çok daha etkili fuhuş yuvalarının bir çeşit «mezesi» ya da «dürtüsü» oluyorlar.

60'lı yılların bir başka özelliği de yeniden tekrarlanan, ancak geçici ve dar kapsamlı olan «ithal» fuhuştur. Sultanahmet'ten Beyoğlu'na çıkan, Maçka'ya kadar tırmanan ve gerektiğinde otostop yöntemini de kullanan bir fuhuştur.

Bu kez gelenler, İstanbul'u bir geçiş yolu olarak kullanan ve asıl hedefleri Nepal'in Katmandu kenti olan Hippysler ve Hippys diye geçinenler, kendilerini öyle tanıtanlardır.

Çiçek Çocukları, özgür aşk taraftarıydılar (savaşma sevisi); ancak, sıkıştıklarında ve parasız kaldıklarında bu «özgür» aşkı «ücretli» aşka da dönüştürdükleri oluyordu.

Merkez Sultanahmet ve yöresi kalıyordu. Uyuşturucu uğruna, bir öğün yemek uğruna satış, sudan ucuza gidiyordu. Kızların bir kısmı Yeşilçam'da figüranlık, diskolarda «hostes»lik ya da «seks» dergilerine modellik yolu ile Beyoğlu'na kadar çıktılar (daha doğrusu çıkarıldılar) fakat tutunamadılar. Niyetleri zaten tutunmak değildi, İstanbul ucuzdu, İstanbullu erkekler konukseverdi. Gerisi de önlerinde uzanan uzun bir yoldu.

Sonuçta bu katkı ve çeşni uzun ömürlü olmuyor, kentin «geçici» fuhuş yelpazesine bir heyecan getiriyorsa bile, sürekliliği olmuyor ve bir ara zührevi hastalıkları azıtıyor.

70'li yılların Beyoğlusu'nu bu kez değişiklik olsun diye yabancı bir kaynaktan yorumların sorumluluğunu yazarına bırakarak izleyelim.

Kaynağımız, Fransız «*Plexus*» dergisinin (derginin satışı, Fransa'da, 18 yaştan küçük olanlara yasaktır) özel muhabiri Yves de Saint - Agnes'in «İstanbul, c'est Byzance» (İstanbul Bizans'tır) başlıklı yazısıdır.

Konuya çok ünlü ve uluslararası bir otel'den giriyor hızlı muhabirimiz ve otelin alt katında olan bardaki 50'sine merdiven dayamış, platin saçlı, sigaralarını uzun ağızlıklarla içen ve «Ori-

ent-Express döneminden kalma» kibarlıklar sergileyen «mondenler»den söz açıyor.

Otelden Zürafa Sokağı'na geçiyor De Sanit - Agnes; Osman adında bir «baba» ile tanışıyor ve evlerin birinde «şeref» konuğu oluyor.

Bir bacağı kırık meşin bir koltuk, bir fincan kahve, naylon gömlekleri altında çıplak dolaşan on kadar kız ve yetmişlik bir «Mama»: çizilen sahnenin başlıca öğeleri bunlardır!

«Mama»nın anlattığına göre; kızların her biri günde 80 ile 100 müşteri kabul ediyor. Ücret 10 liradır, fakat açıklıyor muhabir; randevu evlerinde tarife 1.000 lirayı rahatça buluyor.

Bu Fransız gazetecisinin anlattıklarında özel ya da «bilinmeyen» bir şey yoktur. Olamaz da. Çünkü Yves de Saint - Agnes'e sunulan, aslında «turistik» bir gezintidir. Nedir ki, o da, her turist gibi, «oryantal»lerin Doğulu çekiciliğine kapıldığından «Parizyen»in, fazlasıyla kapalı ve ölçülü bulduğu, striptiz gösterilerine karşın tahrik edici «göbek dansı»nı yeğliyor.

Turistlere sunulan eğlence ve fuhuş ile gerçek fuhuş arasında kuşkusuz, bazı «nüans»lar vardır ve değerlendirmeler, nesnel olmaktan uzak kalıyor. Herkes, kendi ülkesindeki duruma bakarak, karşılaştırmalar yapar ve gördüğünü, duyduğunu, yaşadığını bunlara göre yorumlar. Ya da ahlaksal değerlere sığınır...

Eskilerin Pera'sı ve yakın geçmişin Beyoğlu'su kocaman bir batakhane, iğrenç bir fuhuş yuvası olarak değerlendirilebilir. Ama şurası hiç unutulmasın; her büyük kentin içinde, «özgür» sayılan bir bölge vardır, her tür yasal ya da yasal olmayan «eğlence»nin merkezi ve kaynağı kimlik ve işlevini bu merkez üstlenmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, İstanbul kentinin en Batılı, en açık, en göz alıcı semti görevini kuruluşundan beri, üstelenen ya da nitelik ve ayrıcalıkları yüzünden, üstlenmek durumuna gelen

Beyoğlu'nun fuhuşla olan ilişkileri kaçınılmaz karşılanmalıdır.

Bu tür bölgeleri arındırmak salt yasal önlemlerle olmuyor: alışkanlıkların, düzen ve düzenlemelerin ve kent duygusunun değişip evrimleşmesi, yerleşmesi gerekiyor. Aksi halde, bazı makyajlara ve zorlamalara rağmen, her şey eskisi gibi devam eder ya da edebilir.

80'li yılların başlarında «temizlenmek» üzere olan Beyoğlu'nun geceleri, eğlenceleri ve müdavimleri nasıl oluyor?

«Sayısız pavyon, bar, kulüp, vedet şantözleri, oryantal dansözleri, şişman ve tohuma kaçmış kadınlarıyla, kadın etine aç Anadolu erkeklerine birkaç saatlik düşler veya düşkırıklıkları sunuyor. Talimhane'de gecenin ilerlemiş saatlerinde yine kadınlar ve çocuklar satılıyor... Opera'nın veya Divan Otel'i'nin önünde küstah ve yırtıcı tavırlı 'dönmeler' araba avında, tetikte bekliyor...» der Atilla Dorsay.

Kadınlar Talimhane'de satıldığı gibi Maslak'ta da satılıyor, tercihen gündüzün ve 80'lerin başlarında tüm İstanbul'daki hayat kadınlarının sayısı 10 bin kadar tahmin ediliyor.

12 Eylül ile «temizlik» başlıyor: 1980/81 arası 101 otel kapatılıyor, 200'den fazla randevu evi baskına uğruyor.

Son yarım yüzyılın Beyoğlu fuhuşunu, Beyoğlu'nun sunduğu bir kısım eğlencelerle birlikte taramak bu fuhuşun bilinen temellerinden başlamak üzere, şekil almasına dolaylı veya dolaysız katkıda bulunan olguları ortaya sermek demektir. Dönem dönem olguların bir kısmı değişime uğruyorsa bile temel toplumsal nedenler değişmiyor.

Başka bir tanımlama ile malzeme değişiyor, mekân değişebiliyor ancak işlev ve eylem değişmiyor, değişemez de.

Eğlence değişik türleri ve boyutları, çeşitlemeleri ve renkleri ile fuhuşu körüklüyor. Eğlence yeri, şu ya da bu şekliyle, niyetli veya niyetsiz, fuhuşa açık bir kapı olabiliyor.

Tarihi boyunca Beyoğlu, İstanbul kentine ve bu kentin halkına, başka semtlerde bulunmayanı sunduğu gibi bulunabilenin de daha değişik, daha çekici, daha çeşitli olanını da sunmuştur. Batı'nın, Batılı gibi yaşamının ve eğlenmenin reçetelerini -bazen basite indirerek ya da yozlaştırarak- hep vermiştir Beyoğlu. Reçeteleri vermekle yetinmemiş uygulayım yollarını da göstermiştir. Kimi konularda yararı dokundu, kimi başka konularda zararı.

Dar kapsamlı bir bilançonun verileri dahilinde amaç ne bir yargılama, ne de bir savunmadır (kaldı ki yargılama veya savunma konusu olan kentler ve semtler değildir, bunlarda yaşayan insanlar ve bu insanları yöneten, yönlendiren sistemlerdir). Amaç bir panorama çizmektir, bazı durum, olay ve nedenleri biraraya getirmektir.

Beyoğlu bir eğlence merkezi, bir eğlence semti olduğundan ve her tür etkiye her zaman açık kaldığından fuhuşun her çeşidine yataklık etmiştir. Temel, eğlencenin kendisi değildir, eğlencenin getirdiği olanaklar, fırsatlar ve aldatmacalardır, şatafatı, canlılığı, çekiciliği, özgürlüğü, alkolü ve uyuşturucusu ile.

«Bazı Türk kadınlarının kötü yola sürüklenmelerinde bir etken de sinemadır» diye yazıyor Aytunç Altındal. *«Belli eğitimlerden geçememiş oldukları için (ki bu düzenin suçudur) kafaları zaten oldukça bilgisiz olan bazı kadınlar, sinema oyuncusu olabilmiş (yerli ve yabancı) kadınların görkemli yaşantılarıyla şartlandıkları için evlerinden kaçıp Yeşilçam'ın yolunu tutmaktadırlar. Bu saf kadınların büyük çoğunluğu çok kısa bir süre sonra kendilerini randevu evlerinde bulmaktadırlar.»*

Sinema bir sanattır, geniş halk yığınları için de bir gösteri, bir eğlencedir. Kimi için bir kaçıştır ya da bir fırsatlar alanı. Kuru-luşundan beri Beyoğlu'nu merkez olarak seçen sinemanın fuhu-

ş a dolaylı bir katkısı olmuşsa (ki olmuştur) suç, sinemanın kendisinde olmadı. Suç, sinema olayını yanlış algılayanda ve sinemayı, başka emellerle kullananda oldu. Sinema bir etken olarak gösterilecekse, sinema kadar başka eğlence ve gösteri türleri de buna eklenilebilir.

Yeşilçam uzmanı Agâh Özgüç 70'li yıllardaki sinema-fuhuş ilişkisini şöyle açıklıyordu:

«Çağımızın, toplumlar üzerinde en etkili bir sanat kolu olan sinema, aynı zamanda gizli fahişe üretiminde ön sıralardan birini tutmaktadır. Ve sinema fahişe üretiminde genellikle iki yol takip eder. Bu iki yolun saptaması şöyledir:

- 1) *Sinema, içinde bulunduğu kadın oyuncuyu ya zirveye, star katına çıkarır ya da gizli fahişe olmaya zorlar. İkisinin arası kesinlikle yoktur. Birincisinde fahişelik mesleği sonradan oluşur.*
- 2) *İkincisinde ise, sonradan olma bir fahişelik sorunu söz konusu değildir. Çünkü yıldız adayı fahişedir. Ve sinemaya da fahişeliğine bir vitrin yapma amacıyla girmiştir. Sinemada büyük bir şöhret yapmasa da fahişeliğinin en ufak bir kaybı olmayacaktır. Üstelik, sinema fahişeliğini daha geçerli bir düzeye çıkaracaktır.»*

70'li yılların «seks» filmleri furyasında bir kısım Yeşilçam sinemacısının «saf» kız ve kadınları fuhuşa itmek yerine zaten fuhuşta olanları kullandığı bir gerçektir.

Ve sinema - fuhuş ilişkileri konusunda ünlü bir isim: ilk evini Harbiye'deki Ölçek Sokak'ta açan, bir ara senaryo yazarlığına bile soyunan «seksüel prodüktör» Berç Güler (Makaryan) ya da «Baba» Zurnik, sinemaya birçok «oyuncu» kazandıran ve birçoklarını da mesleğinde değerlendiren kişidir.

Zurnik, anılarını yazmadan, 80 yaşında ve 1990 yılında dünyamızdan göçtü. Anılarını yazmaması da bir bakıma iyi oldu. Son yıllarında kendisiyle yapılan bazı röportajlarda o da yarım yüzyıldan beri sürdürdüğü «seksüel prodüktörlüğü»nün nostaljisine kapılmıştı:

«Eskiden tele-kızlar falan yoktu. Telefon çok lükstü o zaman. Bugün motor gibi çalışan tele-kızların yerinde İstiklal Caddesi'nin lüks pastanelerinde oturup iş bekleyen kadınlar vardı benim zamanımda. Kimileri Nisuz, kimileri Gloria Pastanesinde oturarak beklerlerdi müşterilerini...

Bugünkülerle aralarındaki bir ikinci fark ise, eski hayat kadınlarının daha derli toplu oluşlarıydı. Dışarıdan bakıldığı zaman tam bir hanımefendiydiler. Bugünkü gibi fahişe oldukları yüzlerinden fişkırmazdı...

Eski fahişeler sabunla yıkanır, misler gibi kokarlardı. Bugünküler parfüm sürüyor. Biraz terleyince de çok kötü bir koku yayılıyor ortalığa...

Yüzde sekiz - on alırdım. Ama çok iyiydik, temiz bakardım kendime de arabaya da. Traş olurdum, temiz giyinirdim, Park Otel'in civarında o zenginlerin evinde çalışan Rum kızlarıyla gezerdik...»

Yeniden Yaşanılan Zevkler

Beyoğlu değişti, Beyoğlu bir yönü ve şekliyle şeffaflaştı, temizlendi ve temizlenirken de ister istemez kimlik değiştirmeye başladı.

Her tür ve seviyeden bir eğlence merkeziyken Beyoğlu, adım adım kültür ve sanat merkezi olmaya yöneldi. Eğlenceden kopmadı ancak, geçmiş yıllara kıyasla, daha değişik (Beyoğlu için değişik), daha çağdaş ve saygın lokallere, «kafe» ve «bar»lara kavuştu. Kendine kültürel ve sanatsal hedefler seçti. Kültür merkezleri ile donatıldı.

Beyoğlu, cinsel organları ile yetinmeyip, aklını ve bilgisini de kullanmaya koyuldu. Dolayısıyla zevklerini, zevk arayışını inceltti gibi.

Çok eskilerde bir «Küçük Paris» özlemi içindeyken bugün bir «küçük her şey» artı bir «yeni küçük» Beyoğlu oldu ve «nostalji»yi yaşadıkten, yaşamaya çalıştıktan sonra da kendi yeni düzenini ve edinmeyi amaçladığı yeni kimliğini yaşamaya başladı.

Bir zamanların barları, kulüpleri, pavyonları, Beyoğlu'ya sığmayan ancak Beyoğlu'ya uymayan, kimi «lahmacun», kimi de «arabesk» kültürü ile gelip yerleşen saz salonları ve «acayip» meyha-

neleri içinden attı Beyoğlu, arındı ve bunların yerine (halen direnenler bir yana) yeni mekânlar ve tadlar yerleştirdi.

«Yaşayan» Beyoğlu, tercihlere göre, yine de biraz «küçük Avrupa» çokça da «küçük Amerika» havalarındadır. Caddeye, caddenin yan sokaklarına bakın, Cihangir'e, Talimhane'ye, Nişantaşı'na bir bakın:

Jazz Stop, Vivaldi, Shakespeare, Café de Pera, Akademi, Gitar, Papillon, Jasmine, Egoist, Kemancı, Gramofon, Arena, Hayal Kahvesi, Dersaadet, Sefahatname, Pera Sanatevi, Max Bar; eskilerden Papirüs ve Kulis, orta kuşaktan Arif'in Yeri ve diğerleri.

Ya da bir dizi rock barlar, caz barlar, cafe barlar, hard - rock ya da metal barlar, yeni meyhaneler ve discolar...

Beyoğlu'nun bu kimlik değişimi salt alınan önlemlerden, yapılan yönlendirmelerden ve yeni yapımlardan mı kaynaklandı acaba?

Hiçbir değişimin (özellikle kısa sürede ve bir çeşit zincirleme halinde gerçekleşen değişimin) nedenleri, motivasyonları bu denli basit ve kolay olmuyor, olamıyor. Her değişimin altında farklı, bazen ilk anda farkedilmeyen ya da «konu dışı» gibi görünen nedenler aramamız gerekebilir.

Megakent İstanbul'da, 60'lı yıllardan başlamak üzere, değişimler hızla birbirini izliyor. Bugünkü ve dünkü Beyoğlu'nu da kentin genel durumundan Beyoğlu'nun kendine özgü tüm özelliklerine rağmen soyutlamak olanaksızdır.

Çağdaşlaşma, şeffaflaşma, açılma, demokratikleşme, kültürel doku vb. diyoruz. Yakıştırdığımız ad ya da sıfat ne olursa olsun, tüm bunlar, olumlusu ve olumsuzluğu ile her tür davranışı, beğeniye, kişisel ya da kitlesel eğilimleri etkiliyorlar; giyimden kuşama, yaşam anlayışından cinsel «status»a ve fuhuşa kadar.

Batı'da cinsel devrim 60'lı yıllarda patlıyor, açık bir toplum oluşturuyor, ahlaksal değer ve «tabular»ı sarsıyor, yan endüstriler kuruyor (porno ve cinsel araçlar); felsefesini ilan ediyor. Bazen de çığırından çıkıyor ya da «marjinal» oluyor.

Türkiye'nin tümü değilse bile, kendi çapında bir Türkiye'yi temsil eden ve «örnekler» veren İstanbul; bu süreci bir hayli geç tanıyor. Tanıdığında ve izlemeye koyulduğunda ona sarılıyor, (sarılabildiğinde pek tabii) yozlaştırıyor, değilse sömürüyor.

İstanbul ve bu İstanbul'un Beyoğlu'su 70'li yıllarda yerli ve yabancı «seks» filmlerinin hatta büyük ekranlara geçen «porno», «yumuşak porno» filmlerinin furcasını yaşıyor. 80'lerde «erkek» dergilerinin yerli basımlarını tanıyor ve 90'lı yıllarda «sex - shop»-ların (gerçekte kısa ömürlü oluyorlar) her tür ürünü ile «hard» porno yayınlarını tükettiği gibi bir süre 900'lü «erotik» telefonlara bağlanılıyor.

Bu cinsel bir devrim değilse bile cinsel eylem ve alışkanlıklarda daha bir özgür olma ve davranmadır.

Tüketim aracı cinsel yayınlar, şişme bebekler, yapay cinsel organlar ve uyarıcılar cinsel arayış ve tatmine (ya da cinsel tatminsizliğe, cinsel yalnızlığa) yapay çareler ve alternatifler getiriyorlar.

Acaba bunlar fuhuşu etkiliyor mu ve etkilediklerinde hangi yönden etkiliyorlar?

Kanımızca, bunlar fuhuşu etkilemekten çok kişinin cinsel yaşamını etkiliyorlar, cinsel beğenilere ve olanaklara bir katkıda bulunuyorlar. Yazılı, görüntülü kaynak ve malzemeler ise, abartılı bir medya anlayışı içinde bir hayli «tabular»ın yıkılmasına yardımcı oluyorlar.

Türkiye genç bir ülkedir, genç kuşakların çoğunlukta olduğu bir ülke ve her ne kadar bu kuşaklar, öğretimden politikaya kadar hak ettikleri noktalara erişebilme sıkıntısı içindeyseler de

genel «trend» ve belirgin genel eğilimlerde ağırlıklarını - her çevrede değilse bile - hissettiriyorlar.

Birçoklarının «takıldığı» bir semt olduğu, iyi ya da kötü, birtakım alışkanlıklar doğurduğundan Beyoğlu'nun bir kısım değişikliklerinin altında (ve önünde) gençleri ve genç görünmek, genç yaşamak isteyenleri buluyoruz; kimileri yönlendirilmiş, kimileri özentili, ortada kalmış; kimileri de kendi çağdaş kültürel ve yaşamsal çizgilerini bulmuş ve edinmiş olanlardır.

Fuhuşun temeli ve nedeni cinsellik olduğuna göre, bir toplum (burada bir kentin bir semtindeki) cinsellik çizgisindeki her değişim fuhuşun yapısına ve işlevine de yansır. Cinsellik ve doğal cinsel eylem bir «sorun» ya da bir «günah» olmaktan, bir «sorun» gibi görünmekten çıkıp, doğallık ve özgürlük kazanınca, fuhuşun bastırıcı ve sömürücü uygulaması da şekil, hatta hedef değiştirir.

Fuhuşun değişime uğramasının, yön değiştirmesinin bir diğer nedeni de cinsel eğilim ve seçimlere tanınan açıklıktır.

Bugünün Beyoğlu'su, Galata'yı hariç tutarak, genelevsiz bir Beyoğlu'dur; randevu evlerinin dönemlerini kapattıkları bir Beyoğlu'dur. Aynı zamanda, uzantılarında, «ayrı» diye tanımlanan ya da tanımlamak istenilen cinselliklerin gösteri yolu ile de sergilendiği bir Beyoğlu'dur.

Galata'daki genelevler işlevlerini sürdürüyorlar, ancak müşteri yelpazesi (eskinin daha «eklektik» müşteri yelpazesi ile kıyaslanarak) «proleter» ile dar gelirli ve bir kısım öğrencileri kapsayarak gitgide sanki daha bir belirlik kazanmıştır.

Ancak «evler»in yeterliliği de gençler tarafından tartışma konusu oluyor:

«Genelevleri cinsel açıdan yetersiz buluyorum. Bir genelevin kapısına gidip baktığın zaman, binlerce (?) erkek kapıda bekliyor-

lar. Kimi cebinde parası olmadığı için giremiyor, ama hiç olmazsa karşısında çıplak bir kadın görerek göz zevkini giderebiliyor. Oradaki kadınların da cinsel konularda topluma verdikleri; çok yanlış, çok yetersiz. Hatta gençleri bunalıma itecek olaylarla da karşılaşabilir.»

«Geneleve bir iki defa gittim. Arkadaşlarımla beraber. Fakat genelev derken, karşılaştığım şeyleri pek saygılı bulmuyorum. Oraya bir kadın oturmuş, 'Gel, gel, gel' diyor. Orasını burasını açıyor, gösteriyor. 'Gelsene erkeğim' diyor. 'Memnun ederim, tatmin ederim' diyor. Kişi böyle şeyleri görünce cinsellikten bile soğuyor.»

«Genelev, ihtiyaç olan bir şeydir. Mecburi ihtiyaçtır. Oraya ayda bir iki defa gidiyorum. Ama bugün istediğimiz zevki alamıyoruz... İmkânsızdır zaten zevk almak... Onun için elimden geldiği kadar gitmemeye çalışıyorum.»

Müşteri değişiyor, cinsel açıdan bilinçleniyor fakat genelev yüzyıllardan beri süregelen «statik» düzenini çağıdışı kalmışçasına değiştiremiyor.

Bu ara, Beyoğlu'nun dahilinde ve haricinde, seçenekler çeşitleniyor ve çeşitlenince de tele-kızları, lolitaları (fuhuşun en eski olgularından biridir), dönmeleri ve Nataşaları, uygun düşen mekânları ile biraraya getiriyorlar.

Tele-kız örgütü bir Beyoğlu özelliği değildir. Kaldı ki, Beyoğlu'nda yerleşik tele-kızların sayısı, kentin diğer ve «üst» semtlerine oranla pek kabarık sayılmıyor. Ancak «gizli» ve «yasal olmayan» fuhuşun bir başka ve iletişim araçlarına bağlı yanı olan tele-kız olayı (boyalı basına zaman zaman yansıyan tele-jigolo örgütleri ile), uygulaması, tarifelerinin kabarıklığını da düşünerek, fuhuşun «yeni» panoramasına değişkenlikler getiren bir faktör sayılabilir.

Tele-kız, teknolojik toplumun bir ürünüdür, klasik ve klasikleşmiş fahişe imgesine çağın «nimetleri»ni katan bir çeşit «yalnız kurt»tur. Ya da öyle sayılıyor ve tüketim uygarlığının bir simgesi haline gelmiştir, getirilmiştir. Hızla yaşayan bir dünyanın «hızlı» çevresine tele-kız özellikle vaktin nakit olduğu ortamlarda kaçınılmaz gibi görünmektedir.

Fuhuşun, bu konuda, anlamını değiştiren salt bir telefonun bir çağrı cihazının kullanımı değildir; telefonun, acil bir iletişim aracının simgesel çağrışımlarıdır.

Aslında fuhuşta «yeni» bir şeyler yoktur: müşterilerini genelde evli erkekler, başarılı bekâr işadamları, yaşlı ya da yaşlıca zenginler arasından bulan tele-kız ile geçmişin «monden»leri, lüks fahişeleri arasında araya giren teknoloji bir yana pek bir fark yoktur.

Beyoğlu, eskiden de, kimi Galata'da kimi Eski Çiçekçi Sokağı'nda bulunan, travestilerin ve eşcinsellerin boy gösterdikleri evleri tanımıştır. Dönem dönem de eşcinselliği «underground» olmaya itmiştir.

50'li yıllarda Tarlabası'nda yabancı konukların, sanatçıların (Jean Marais, Jean Cocteau, Bernard Dhermite) ziyaret ettiği eşcinsel genelevi, 60'lı yılların ilk ve deneysel eşcinsel barları gerilerde kaldı. Bugün, hiçbir şeyin gizli kalmadığı bir ortamda, Beyoğlu'nda «üçüncü cins» kendi mekânlarını çoktan seçmiş yıkımlardan sonra Tarlabası'nın yan sokaklarını terkedip ilkin Cihangir'in Pürtelaş Sokağını mekân tutup sonradan - lokalleri ve gündemde olan, TV ekranlarında boy gösteren sanatçıları ile - çevrelere iyice dağılmıştır.

Şikâyetler, rezaletler, olaylar ve baskınlar sonucu Pürtelaş ve Sormagir sokakları «temizlendi»: ancak, «dönmeler» dağılınca yerlerini siyahlar ve siyah keşler aldı ve Beyoğlu'nun fuhuşuna bir başka renk katılmış oldu böylece.

Yine bir başka (ve tekrarlanan) olgu ise, Beyoğlu'na henüz pek yerleşmemiş olan «ithal» fuhuştur ki, merkez olarak seçtiği Aksaray - Beyazıt - Laleli üçgeninde daha popüler ve «hanzo» boyutlarda kalmaktadır.

70 yıl öncesinde her çeşit «Haraşo»nun favori ve adeta tek bölgesi olan Beyoğlu, «Nataşalar»a ne hikmetse pek uygun görünmedi.

Yukarıda sayıp özetlediğimiz olgular bugünün «aydın» ve «sanatsal» Beyoğlu'nun arta kalan fuhuşunu ne denli etkiliyorlar?

Ya da bugünün arındırılmış ve düzene girmiş Beyoğlu'sunda fuhuş ne gibi manzaralar sergiliyor?

Yaşayan yeni Beyoğlu'nun müdavimlerine bakılırsa, fuhuş artık eskiden olduğu kadar ortalıkta boy göstermiyor, zorunlu olarak gösterdiğinde de belirli ölçüler içinde kalmayı başarıyor.

Taksilerle gece vakti bar ve pavyonlara akın eden konsomatrislerin trafiği, o tür lokallerin giderek eksilmeleri sonucu iyice azaldı; çocuklar, lolitalar (ister yerli, ister yabancı) satılmasına yine satılıyor arka sokaklarda ya da kıyırık şarapçı dükkânlarında; bazı «sauna» ya da «sihhi banyo» müesseselerinde yine âlemler düzenleniyor, ancak hayat kadınları artık köşebaşlarını pek tutmuyorlar; çünkü «eğlence» arayanlar «partnerler»ini nerede, nasıl ve kimin aracılığıyla bulacaklarını biliyorlar.

Tekrarın yararı vardır: Beyoğlu'nda fuhuş, tarihi boyunca ne başkaca megakentlerden daha «vahim» ne de nüfusun hızla artmasına karşılık, çok belirgin artışlar göstermiştir. Ancak resmi kayıtlar ve sayılar da yanıltıcı olabilirler; çünkü yasal sayılan fuhuş kısıtlanınca, yasal olmayanı artsa da artışı sağlıklı bir şekilde izlemek ve saptamak pek olası değildir.

Beyoğlu'nda «eğlence» anlayışı değişip de Beyoğlu'na «takılan» bir kısım genç kuşak için cinsellik bir «sorun» olmaktan çıkın-

ca yenilenen bu Beyoğlu'nun fuhuşu da bir reformdan geçmiş oluyor.

Ama görüşler ve yorumlar farklılıklarını koruyorlar: Beyoğlu tutkunu kimi gençlere ve pek genç olmayanlarla kendilerine «öz-gür» etiketini uygun gören kızlara, genç kadınlara sorduğumuzda Cadde'de «asayiş berkemaldır». Buna karşın orta ve eski kuşak Beyoğlu esnaflarına danıştığımızda saat 21'den sonra müşteri «kalitesi»nin birden değiştiği temel ortaya çıkıyor.

Bu değişik yorumların içinde Beyoğlu'nun temel gerçeği nerede?

«Gidin bakın bakalım Beyoğlu ne halde. Ne kadar hırpani, ne kadar ar ve namus düşmanı burma bıyıklı maganda, ne kadar tinerici ve keş varsa Beyoğlu'nda» diye yazıyor Ergun Hiçyılmaz ve onun bu dediklerine Yalçın Pekşen şunları ekliyor:

«Beyoğlu'na çıkmak heyecan verici bir olay... Örneğin bir korku filmine gideceğinize Beyoğlu'na çıkıp bir tur atın... paranız cebinizde kalsın.»

Her karşıt yorumda olduğu gibi gerçek iki uç arasında kalıyor: ne bu denli olumsuz, ne de bu denli olumlu.

Salt magazin konusu, «kâpak» ve «manşet» konusu olduğu sürece değişimine (hatta «hızlı» değişimine) henüz alışamamış, oturmamış ve bir miktar zorlanılan Beyoğlu, tümünden yeni ve tümünden sağlıklı bir çehreye kavuşuncaya ve yeni kimliğinin sınırlarını saptayıncaya dek harcanan tüm çabalara ve iyi niyetlere rağmen iki uç arasında kalmaya mahkûm görünüyor.

Gitgide genleşen bir İstanbul'da, Beyoğlu artık ne tek eğlence, ne de tek fuhuş merkezidir, ikisini de bağdaştıran bir bölgedir, başka bölgeler gibi. Beyoğlu'nun, belki tek kusuru eskiden kalma ünüdür ve bu ünün doğurduğu her türden olaylar ve anılardır...

KAYNAKÇA

- Fikret Adil** Gardenbar Geceleri - Avare Gençlik, İletişim Yayınları, İstanbul 1990
- Fikret Adil** Asmalımescit 74 - İntermezzo, İletişim Yayınları, İstanbul 1988
- Aytunç Altındal** Türkiye'de Kadın (Marksist Bir Yaklaşım), Birlik Yayınları, İstanbul 1975
- Sermet Muhtar Alus** Eski Çapkın Anlatıyor, Tasvir Neşriyatı, İstanbul 1944
- Metin And** Türkiye'de İtalyan Sahnesi - İtalyan Sahnesinde Türkiye, Metis Yayınları, İstanbul 1989
- Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey** Bir Zamanlar İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul
- Lujo Başsermann** The Oldest Profession - A History of Prostitution, New English Library, London 1969
- Yüksel Baştuñç** Düñden Bugüne Beyoğlu, Yılmaz Yayınları, İstanbul 1993
- Turan Aziz Beler** Tarih Boyunca Cinsi Cazibe, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1944
- Turan Aziz Beler** Beyoğlu Piliçleri, Akay Kitabevi, Ankara-İstanbul 1946

Harry Benjamin The Prostitute in Society

R.E.L. Masters Mayflower - Dell, London 1966

İlhan Berk Pera, Adam Yayınları, İstanbul 1990

Salah Birsell Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu, Sander Yayınları, İstanbul 1976

Louis Brehier La Civilisation Byzantine, Albin Michel, Paris 1970

Giacomo Casanova Anılar, Türkçesi: Nilüfer Güngörmüş, Nisan Yayınları, İstanbul 1992

Mustafa Cezar XIX. Yüzyıl Beyoğlu'su, Akbank, İstanbul 1991

Edmondo de Amicis Constantinopoli, Fratelli Treves, Milano 1931

Alphonse de Lamartine İstanbul Yazıları, İstanbul Kitaplığı, İstanbul 1971

Gabriel de la Rochefoucauld Constantinople Avec Loti, Editions de France, Paris 1928

Jak Deleon Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar, İstanbul Kütüphanesi, İstanbul 1990

Jak Deleon İstanbul Barları - Meyhane Üzre Rûzname - Bodrum Barları - Galata Gazinoları, Cep Kitapları, İstanbul 1990

Jak Deleon Pera Hatıratı (anı/arşiv), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 1992

Atilla Dorsay Benim Beyoğlum, Çağdaş Yayıncılık, İstanbul 1991

Said N. Duhani Eski Evler, Eski İnsanlar, Çeviren: Cemal Süreyya, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1982

Said N. Duhani Beyoğlu'nun Adı Pera İken Çeviren: Nihal Önal, İstanbul Kütüphanesi, İstanbul 1990

Emile Edwards Journal d'un Habitant de Constantinople (1914-1915), Librairie Plon, Paris 1915.

Dr. İhsan Fahri Toplumumuzda Kadın ve Cinsellik, Altın Kitaplar, İstanbul 1984

- Théophile Gautier** Constantinople et Autres Textes sur la Turquie, La Boite a Documents, Paris 1990
- Ernest Hemingway** İşgal İstanbul'u ve İki Dünya Savaşından Anılar, Türkçesi: Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, İstanbul 1970
- Ergun Hiçyılmaz** Eski İstanbul'da «Muhabbet», Cep Kitapları, İstanbul 1989
- Ergun Hiçyılmaz** Beni Toprağıma Gömün - İstanbul Azınlıkları, Altın Kitaplar, İstanbul 1993
- Özdemir Kaptan (Arıkan)** Beyoğlu (Beyoğlu ve Kısa Geçmişi), Aybay Yayınları, İstanbul 1988
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu** Sodom ve Gomore, Bilgi Yayınevi, Ankara 1966
- Şemsettin Kutlu** Bu Şehr-i İstanbul, Milliyet Yayınları, İstanbul 1972
- Stéphane Lauzanne** Au Chevet de la Turquie, Artheme Fayard, Paris 1913
- Cristina Leed** Storia dell'amore Libero, S.E.A., Milano 1967
- Richard Lewinshon** Cinsi Âdetler Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul 1966
- Ernest Mamboury** İstanbul Touristique, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul 1951
- Robert Montran** La Vie Quotidienne a Constantinople au Temps de Soliman le Magnifique et de Ses Successeurs (XVI et XVIII Siècles), Hachette, Paris 1965
- Angelo Mori** Gli Italiani a Constantinopoli, Società Tipografica Modenese, Modena 1906
- Sean O'Callaghan** The White Slave Traffic, New English Library, London 1969
- Agâh Özgüç** Türkiye'de Kiralık Kızlar, Göl Yayınları, İstanbul 1975

- Henri Pirene** Ortaçağ Kentleri - Kökenleri ve Ticaretin Canlanması, Çeviren: Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul 1990
- Ahmet Rasim** Dünkü İstanbul'da Hovardalık (Fuhş-i Atık), Arba Yayınları, İstanbul 1992
- A. Roubé - Jansky** Rose Noire, Artheme Fayard, Paris 1932
- Giovanni Scognamillo** Bir Levanten'in Beyoğlu Anıları, Metis Yayınları, İstanbul 1990
- Giovanni Scognamillo** Cadde-i Kebir'de Sinema, Metis Yayınları, İstanbul 1991
- M. Zekeriya Sertel** Hatırladıklarım (1905-1950), Kendi Yayını, İstanbul
- Refik Ahmet Sevengil** İstanbul Nasıl Eğleniyordu (1453'ten 1927'ye kadar), İletişim Yayınları, İstanbul 1990
- Mehmet Seyda** Tarihimizde Gariplikler, Milliyet Yayınları, İstanbul 1973
- Gürol Sözen** Bin Çeşit İstanbul ve Boğaziçi Yalıları, Akbank Yayınları, İstanbul 1989
- Willy Sperco** Les Anciennes Familles Italiennes en Turquie, Kendi Yayını, İstanbul
- Willy Sperco** Yüzyılın Başında İstanbul, İstanbul Kütüphanesi, İstanbul 1989
- Paul Tabori** A Pictorial History of Love Spring Books, London 1966
- Marcelle Tinayre** Notes d'une Voyageuse en Turquie, Calmann - Levy, Paris 1909
- Refi Cevad Ulunay** Eski İstanbul Yosmaları, Bolayır Yayınevi, İstanbul 1959
- René Vigier** Un Parisien a Constantinople, Paul Ollendorf, Paris 1886

Afif Yesari İstanbul Hatırası, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1987

Georges Young Constantinople, Payot, Paris 1934

Rakım Ziyaoğlu 21. Yüzyıl Yaklaşırken Beyoğlu, Beyoğlu Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1989

Ansiklopediler

İstanbul Ansiklopedisi, Reşat Ekrem Koçu 1958/1971

İstanbul Ansiklopedisi, Türk Tarih Vakfı, 1993

Türkiye Ansiklopedisi, M.E. Üzümeri, S. Dinçer, S. Kazancı 1956

Yazılar

Gökhan Akçura Abanoz, Cosmopolitan, Sayı 4, Temmuz 1992

Sabih Alaçam O Sokak, O Evler, O Kadınlar, Yarımday, Sayı 55-56, 1/6-15/7/1937

Sermet Muhtar Alus Margrit Fehim Paşa, Tarih Dergisi, 1952

Sermet Muhtar Alus Eski Beyoğlu Âdet ve Âlemleri, Tarih Dergisi, 1952

Zafer Arıkan Fransız Kralı'nın Oda Hizmetçisinin Gözüyle Türkiye, Tarih ve Toplum, Sayı 81, Eylül 1990

Paolo Cesaretti Bisanzio, Constantinopoli, İstanbul Stora İllustrata, Sayı 278, Ocak 1981

Anna della Casa Onlar Arasında, Hürriyet, 24.11.1963

Jacques Louis-Delpal Enquete sur les Call, Girls Plexus, Sayı 23, Nisan 1969

Cezmi Ersöz Abanoz Sokağı'nın İffeti, Cumhuriyet Dergi, Sayı 82, 20.9.1987

Konur Ertop Edebiyatımıza Yansıyan Çizgileriyle İstanbul'un Gözbebeği Beyoğlu'nun Yükselişi ve Çöküşü, Milliyet Sanat Dergisi, Sayı 97, 1.6.1984

Semavi Eyice İstanbul'un İlk Turistik Rehberlerinden Timoni'nin Rehberi, Tarih ve Toplum, Sayı 67, Temmuz 1989

Sait Faik Beyoğlu Röportajı, Milliyet Sanat Dergisi, Sayı 97, 1.6.1984

Jean Gennaro (Giovanni Scognamillo) Les Nuits Chaudes du Bosphore, Voila Magazine, Yaz 1960

Göksel Göksu Yasalar, Uygulama ve «Genel Kadın», Varlık, Sayı 942, Mart 1986

Çelik Gülersoy Abanoz Sokağı, Cumhuriyet, 5.2.1990

Berat Günçikan Beyaz Ruslar - Kızıl Ruslar Haraşo'dan Nataşa'ya, Cumhuriyet, 7/8 - 14.8.1993

Ergun Hiçyılmaz Kaldırım Çiçekleri (3), Güneş, 31.7.1982

Ergun Hiçyılmaz Rüyalardaki İstanbul, Star, Sayı 94, 1.8.1993

İlber Ortaylı Eski Beyoğlu'ndan Çizgiler, Cumhuriyet - Siyaset 85, 21.4.1985

Yalçın Pekşen Beyoğlu'nun Gündüz ve Geceleri, İçinden Tramvay Geçen Cadde, Tempo, Sayı 10, 3.3.1991

Namık Sevik, Leyla Umar Sabıkların, Devlet Adamına Yakışmayan Çirkinlikteki Hususi Hayatı İfşa Ediliyor, Milliyet, 1.6.1960

M. Süleyman Eski İstanbul Fahişeleri, Hafta, 15.5.1935

Zafer Toprak İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar (1914-1933), Tarih ve Toplum, Sayı 39, Mart 1987

Zafer Toprak Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Müstehcen Avam
Edebiyatı, Tarih ve Toplum, Sayı 38, Ocak 1987

Stefanos Yerasimos Gian Maria Angiolello ve İstanbul'un Fethin-
den Sonraki İlk Tasvir, Tarih ve Toplum, Sayı 58, Ekim
1988

Gençlik ve Cinsellik, Cumhuriyet, 16.9-22.9.1985

Seks Ticarethaneleri - Bir Cinsellik Dramı - Genelev, Nok-
ta, 26.1.1986

FUHUŞ'UN TEMEL KRONOLOJİSİ

M.Ö. 2300	Tapınaklara bağlı «kutsal» fahişelik, Mezopotamya'dan Ortadoğu'ya geçiyor.
M.Ö. 1200-800 :	Museviler çevre halkların erotik tapınma şekillerine karşı geliyorlar.
M.Ö. 640-560	Yunan politika ve yasa adamı Solon, sermaye olarak kadın köleleri kullanan ilk genelevleri Atina'da açtıyor.
M.Ö. 450	Atina'da Aspasia, Phryne, Lais gibi «lüks» fahişeler ünleniyorlar.
M.Ö. 100	Roma'da Tevere nehrinin kıyılarındaki genelevlerinde fuhuş ilk kez örgütleniyor.
M.Ö. 50	Akdeniz'deki fuhuş İskenderiye'de merkezleşiyor, her çeşit genelev ve «zevk evleri» açılıyor.
M.S. 100	Roma'da yapılan bir nüfus sayımı kentte 32 bin fahişenin bulunduğunu ortaya çıkarıyor.
801	İmparator Büyük Şarl'ın yasaları (Capitularia) Almanya'da ilk kez fahişelere ve muhabbet tellallarına karşı önlemler ve cezalar getiriyor.

- 1161 İngiltere Kralı II. Henry, Londra'da genelevlerin açılmasına izin veriyor.
- 1300 Ortaçağ kentlerinde fahişeler örgütleniyor, şeref konukları genelevlerde kabul ediliyor.
- 1347 Napoli Kraliçesi Giovanna, Fransa'nın Avignon kentinde tüm soylulara açık bir genelev kuruyor.
- 1435 Viyana'nın fahişeleri, kadife giysiler içinde, İmparator Sigismund'un karşılama törenine resmen katılıyorlar.
- 1480 Venedik'te çıkan bir yasa ile kadın fahişelerinin erkek gibi giyinmeleri yasaklanıyor.
- 1490 90.000 nüfuslu Roma'da 6.800 fahişe resmen kayıtlı görünüyor.
- 1509 300.000 nüfuslu Venedik'te de 11.654 resmen kayıtlı fahişe bulunuyor.
- 1530 İmparator V. Charles fuhuşu tüm Alman İmparatorluğunda yasaklıyor.
- 1687 Fransa Kralı XIV. Louis, kadın satıcılarına ve genelev sahiplerine karşı sert önlemler alıyor. Suçlu bulunanların burunları ve kulakları kesiliyor.
- 1770 600.000 nüfuslu Paris 20.000 fahişeyi barındırıyor.
- 1780 Berlin'de 100 yasal genelev çalışıyor. 150.000 nüfuslu kentte 1.000'den fazla kayıtlı fahişe bulunuyor.
- 1790 Paris'in Palais Royal semtindeki 2.000 fahişe onları sömüren polis güçlerine karşı bir protesto gösterisi düzenliyorlar.

- 1802 Erotik yazar Restif de la Bretonne'un önerisi üzerine Paris'te ilk «Ahlak Zabıtası» kuruluyor.
- 1846 : Prusya'da genelevler kapatılıyor.
- 1849 : 2.000'den fazla yabancı uyruklu (çoğu Güney Amerikalı ve Çinli) San Francisco'nun «Barbarlar Sahili»ne (Barbary Coast) yerleşiyor.
- 1855 New York'ta, 1.200'ü yabancı uyruklu olan, 2.200 fahişe kayıtlı görünüyor.
- 1858 New York'taki yasal fahişelerin sayısı 6.000'e yükseliyor.
- 1900 Londra'da 60.000, Berlin'de 50.000, Paris'te 60.000, New York'ta 30.000 ve Viyana'da 25.000 fahişenin bulunduğu tahmin ediliyor.
- 1910 New Orleans'ta «büyük» genelevlerin sayısı 200'ü aşıyor.
- 1914 San Francisco'nun genelev mahallesi kapatılıyor.
- 1918 Berlin'deki yasal genelevlerin sayısı 1.000'i aşıyor.
- 1918 Sovyet Rusya'da fuhuş yasaklanıyor, genelevler kapatılıyor.
- 1927 Almanya'da genelevler yasaklanıyor.
- 1933 Beyaz Kadın Ticareti'ni hedef alan uluslararası bir anlaşma imzalanıyor.
- 1939 Hitler, genelevleri yasaklayan yasayı iptal ediyor.
- 1946 Fransa'da genelevler yasadışı ediliyor.
- 1946 Mafya'nın ünlü babalarından Lucky Luciano, İtalya'da beyaz kadın ticaretinin başına geçiyor.

- 1947 Lucky Luciano, Havana'da, Güney Amerika'daki beyaz kadın ticaretini yeniden örgütlüyor.
- 1949 İtalya'da kadın Senatör Angela Merlini genelevlerin yasaklanmasına yönelik bir yasa önerisi veriyor.
- 1955 İtalya'da 200 yasal genelev kapatılıyor.
- 1958 Hindistan ve Japonya'da genelevler kapatılıyor.
- 1962 Senatör Angela Merlini'nin yasa önerisi İtalyan Senatosu tarafından kabul ediliyor.

İSTANBUL'DAKİ FUHUŞUN TEMEL KRONOLOJİSİ

- 1565 Galata dışında Sultankır Mahallesi'nde Giritli Nefise, Arap Fatı, Atlı Ases, Kamer, Balatlı Ayni ve Narin adlı fahişeler basılıyor.
- 1567 Padişah hükmü ile mahalle arası fuhuş denetleniyor.
- «İstanbul şehrindeki mahallelerde oturan fahişelerin denetlenip, mahallelerde imam ve cami olanların hatipleri ve imamları ve başka müezzinlerinin de durumlarının incelenmesi, imamlık ve hatipliğe İslâm şeriatının gerektirdiği gibi liyakatı olmayanların kaldırılması... Denetleme sırasında önce fahişeler kaybolup sonradan mahallelerine gele, yahut koruyup ele vermeyenler, sonradan ele gele, hiçbir zaman ve kesinlikle, eğer imam ve müezzinler ve eğer başka mahalle halkıdır, bir ferdin özürü sayılmayıp her kimin mahallesinde bulunursa onlara olunacak hakaret ve güdüle-

cek politika önce imam ve müezzin ve ikinci olarak mahalle halkına kararlaştırmış bilip ona göre her biri sezgi sahibi olup eğer denetleme sırasında mahallelerinde olan fahişeleri ele vermekte, eğer sonradan gelenleri ele vermekte dakika öldürmeyip savsaklama ve kolaylık göstermeden sakınlalar. Bu konuyu öbür emirlerle karşılaştırmayıp emrim üzere her mahalleye verip eğer toplumun durumunu, eğer imam ve müezzinlerini tamam görüp ortaya çıkan fahişeleri hapsedip sonra ne kadar fahişe hapsedilirse ve her biri bu yerli midir, yakınları var mıdır, ayrıntılı defter yapıp bildiresin.»

1567

Sultan Selim, Haslar kadısına, Eyüp'teki fuhuşun durumu ve düzenlenmesi ile ilgili bir «hüküm» çıkartıyor.

«Kasabai mezburenin mahallâtında tettebbü ve tecessüs edip ve teftiş eyleyip anın gibi mahallelerde, şürbi hamir (şarap içenler) olur ve Tatar bozası (sarhoşluk veren bir boza) işlenirse men' ve odalarda fahişe olursa ihraçedip fısk ve fücur edenlerin şer'le haklarından gelinmek emredip buyurdum ki vusul buldukta bu babda daima mukayyet olup şürbi hamredenleri ve Tatar bozası işleyenleri men' ve bulunan fahişeleri hapsedip min ba'd (bundan sonra) imamlara ve müezzinlere ve mahalle kethüdalarına gereği gibi tembih ve tekid eylesin ki badelyevm mahallelerinde

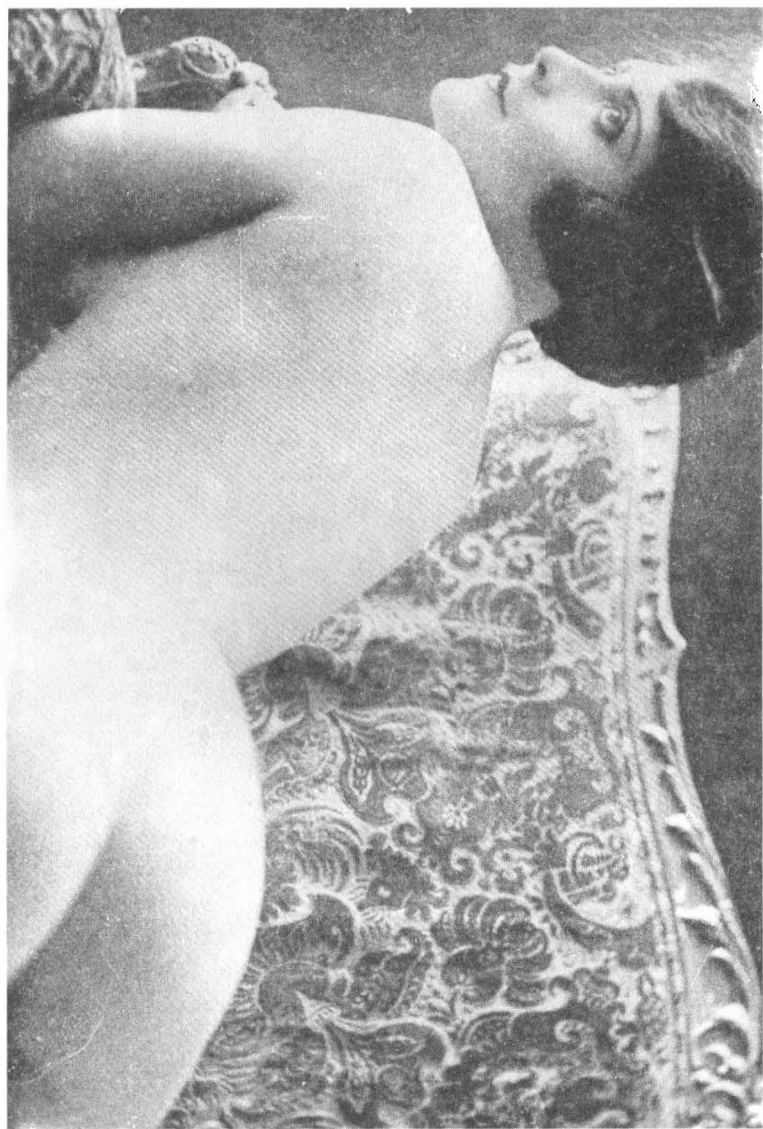
- fisekadan ve fahişeden ve sair ehli fesattan kimseyi koymayıp men' ve defedip memnu olmayanları ehli hükme haber vereler.»
- 1570 16 Mayıs tarihli bir fermanla bekâr çamaşırı yıkayan «avrat»ların bekâr çamaşırı yıkamaları yasaklanıyor. Nedeni: çamaşırcı dükkânlarına gelen kimi müşterilerin o mekânlarda «uygunsuz» kadınlarla buluşmaları.
- 1745 Uluslararası çapkın Giacomo Casanova de Seingalt, İstanbul'u ziyaret ediyor.
- 1780 Pera'daki genelevler Taksim'de merkezleşiyor.
- 1860 Galata ve Beyoğlu'nda 2.000 kadar fahişenin çalıştığı tahmin ediliyor.
- 1879 Dr. Michel ile Dr. Agop Handanyan, Belediye Başkanı Edovard Biacque Paşa'ya genelevlerin denetimi ile ilgili bir rapor ve taslak sunuyorlar.
- 1884 «Altıncı Daire-i Belediye Dahilinde Bulunan Bazı Hususi Hanelerin Hidemat-ı Sıhhiyesine Dair Talimatname» yayınlanıyor.
- 1884 Galata'daki genelevlerin pencerelerine kafes konuluyor.
- 1888 Taksim'de Corci'nin Lokantası ve randevu evi basılıyor.
- 1908 Eski Çiçekçi (Linardi) Sokağı'ndaki genelevler kapatılıyor.
- 1915 Zührevi hastalıkların yayılmasını önlemek için özel bir örgüt kuruluyor (Emrâz-ı Zühreviye'nin Men-i Sirayeti Hakkında Nizamname).
- 1920 Genelevlerin bir kısmı Abanoz Sokağı'na taşınıyor.

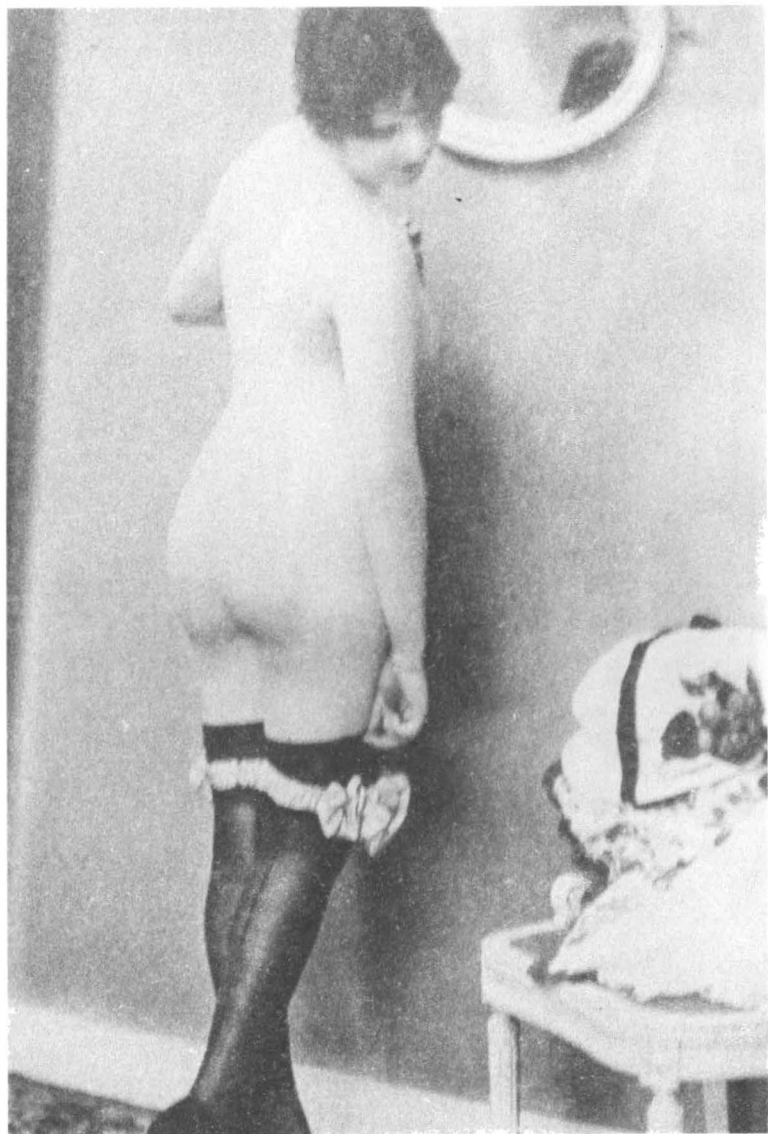
1920-24	Beyoğlu ve Galata fuhuşuna Beyaz Rus katkısı.
1922	İstanbul'daki fahişelerin sayısı : 2.000 vesikalı, 1.000 vesikasız.
1930	Fuhuşla Mücadele Hakkındaki 2019 sayılı tamim yayınlanıyor.
1930	İstanbul'daki fahişelerin sayısı: 532 vesikalı.
1938	Madam Atina'nın randevu evi basılıp kapatılıyor.
1954	Büyük Zıba'daki genelevler kapatılıyor.
1957-58	Abanoz Sokağı trafiğe açılıyor.
1959	Randevucu Lüks Nermin döviz kaçakçılığından tutuklanıyor.
1964.	Abanoz Sokağı'ndaki genelevler kapatılıyor.
1967	Lüks Nermin'in randevu evi basılıyor.
1968	Fuhuş yuvası 170 otel baskın sonucu kapatılıyor.
1981	Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü (Sayı 10786) yayınlanıyor.
1991	Beyoğlu, cop zoruyla temizleniyor.

FOTOĞRAFLAR

Ne canlar yaktılar...

Ah, bir dile gelseler...

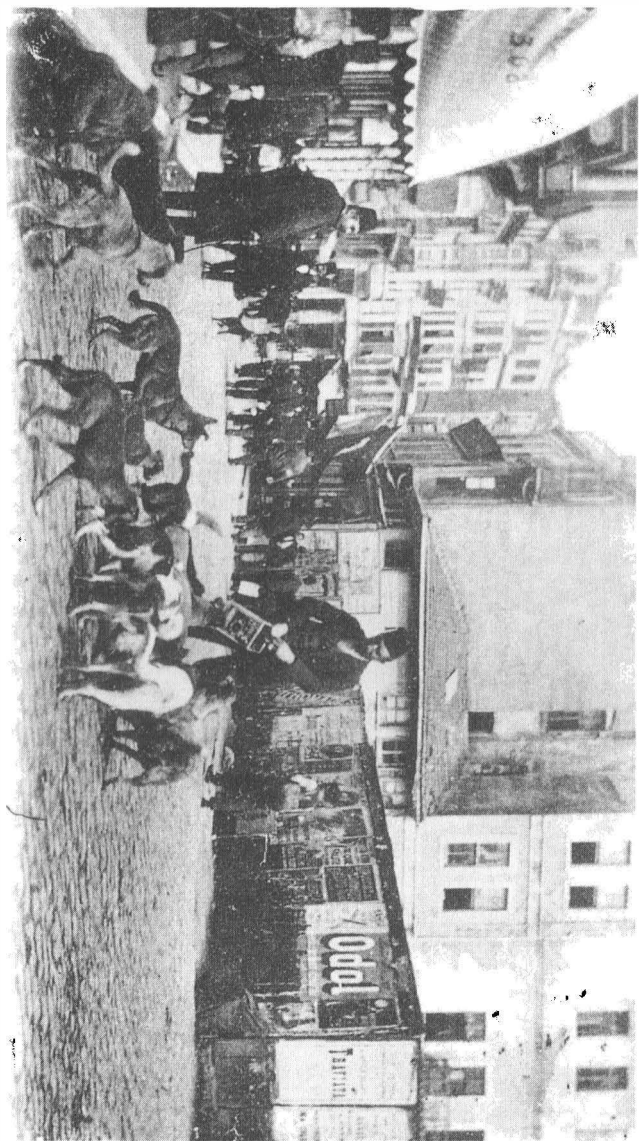

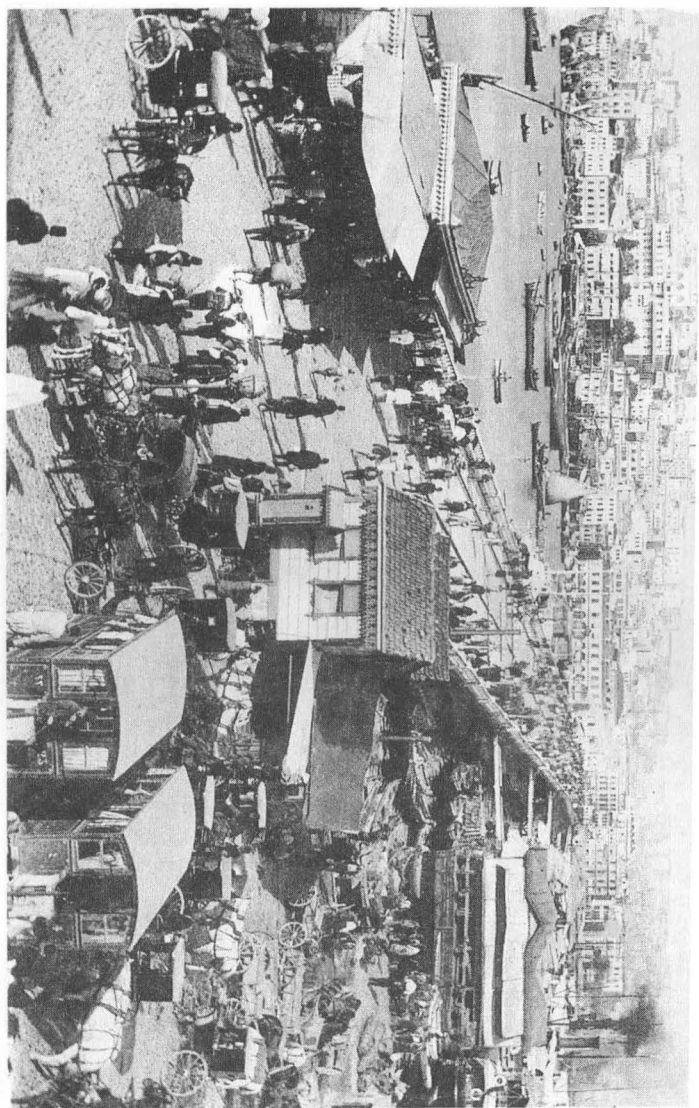
Constantinople

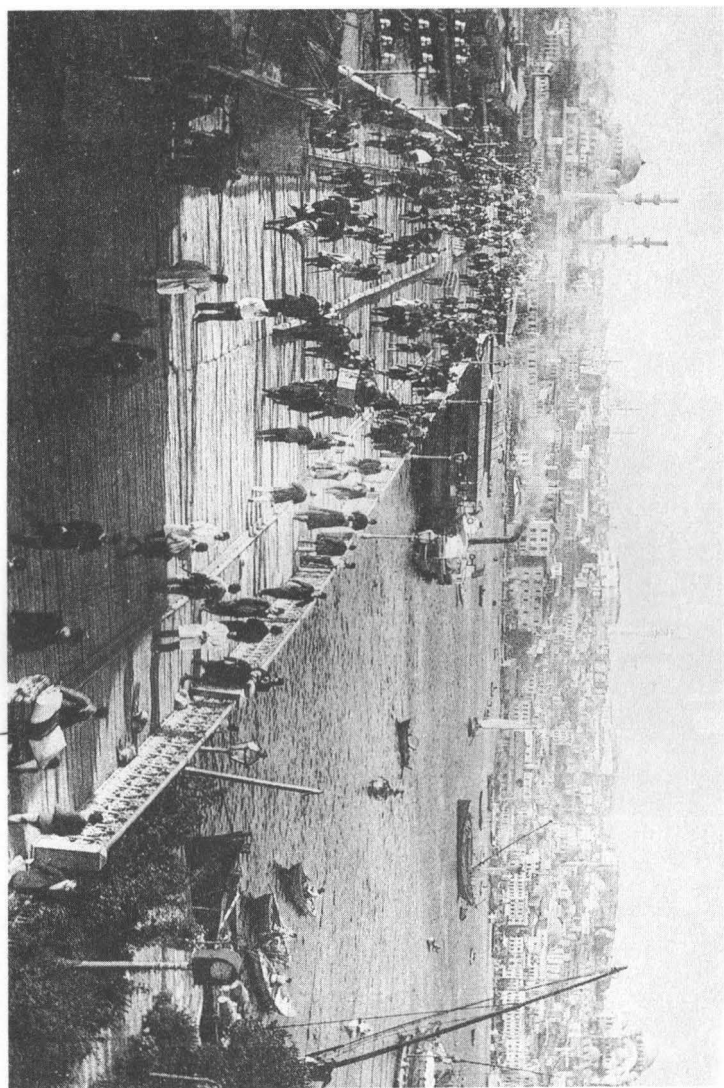
Souk-ek-Kaldirim à Galata

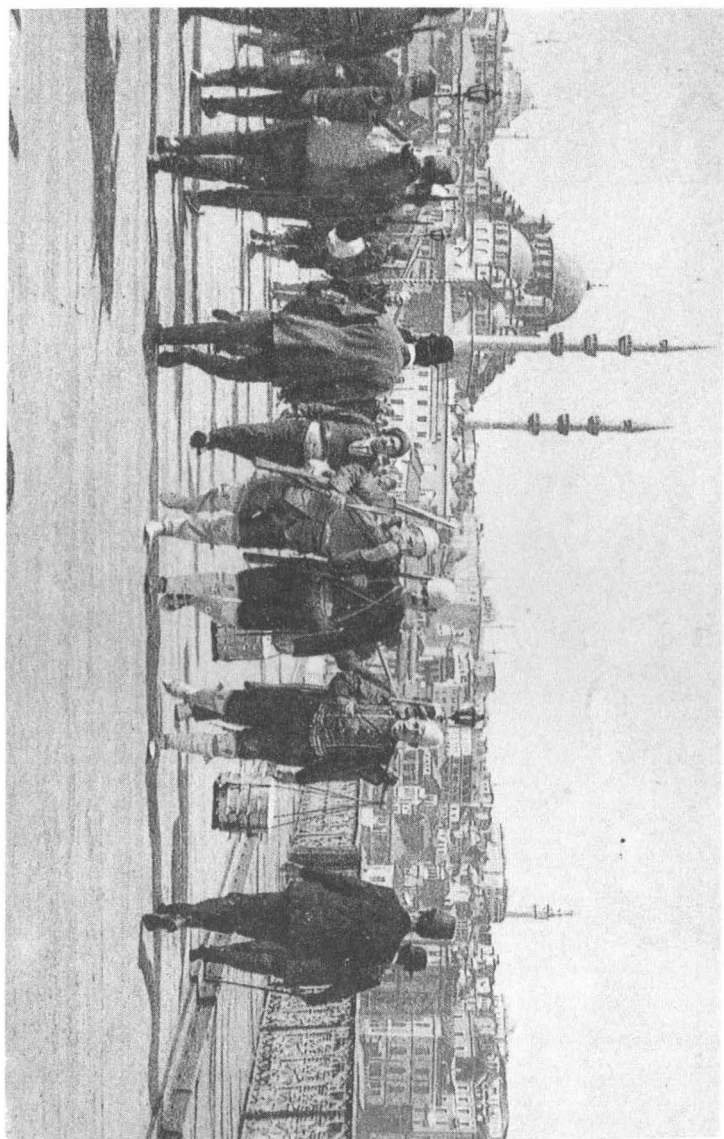

CONSTANTINOPLE Grande rue de Péra. Agha Djami

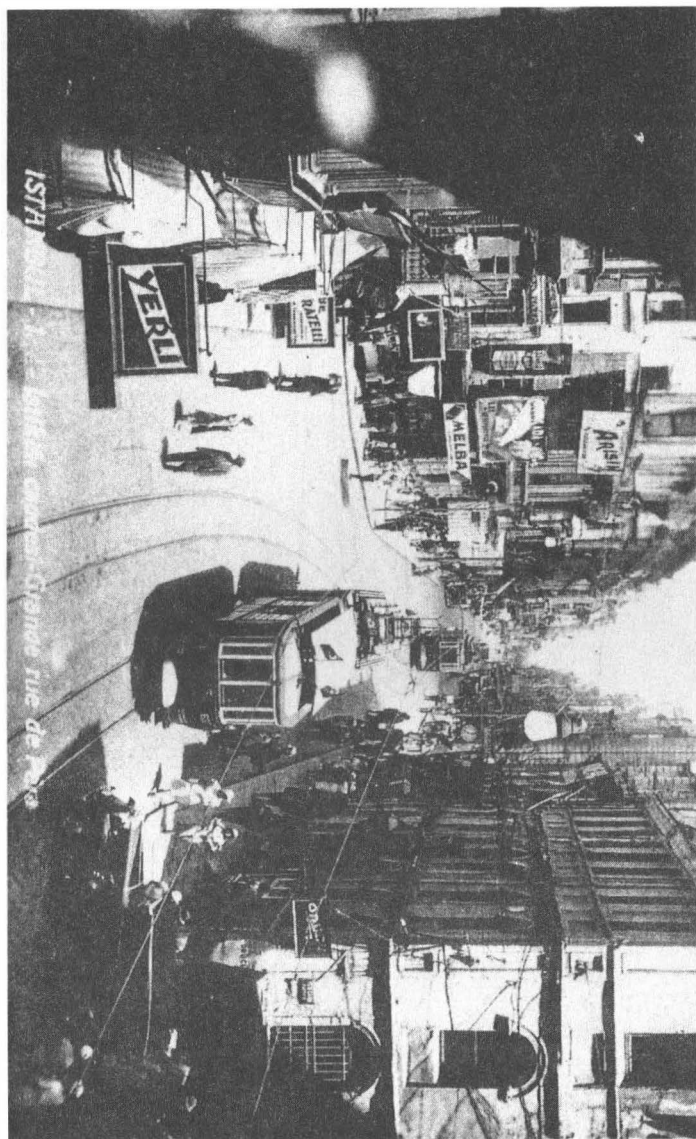

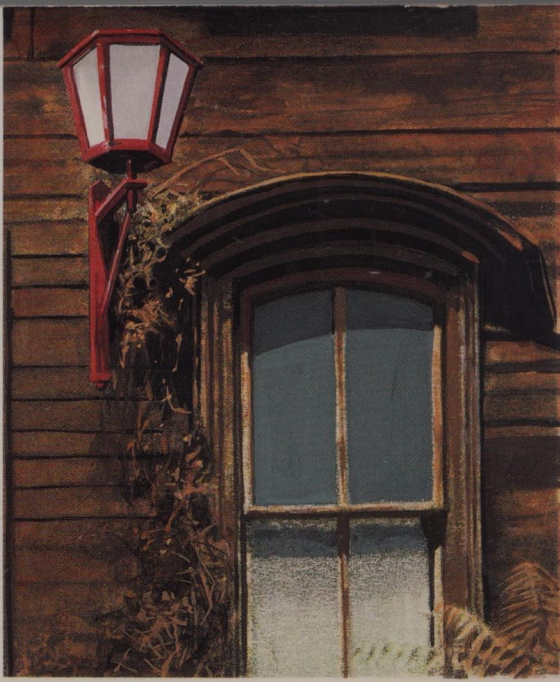

Grand rue de Petits-Champs,
Constantinople.

بازارهای - ملت بهی

BEYOĞLU VE FUHUŞ, biri yüzyıllardan beri seksle içiçe yaşayan bir semt ve öteki ise dünyanın en eski mesleği!..

Bizans'ın karanlık sokaklarından Pera'ya uzanan ve günümüz Beyoğlu'sunun temellerinde yaşayan günah dolu bir tarih.

Ünlü mekânların, bazen güzel bazen hüznünlü ama mutlaka süslü kadınların; karanlık yüzlü satıcıların; umutlu, heyecanlı erkeklerin çarpıcı öyküsü.

İsmi fısıldanırken bile nice hayaller yaşatan Beyoğlu bir günah beldesi, anlık umut ve zevklerin gizemli dünyası mı? Yoksa...

ISBN-975-405-457-6

9 789754 054576